

Kotokaveri – toiminnan koulutuksen kehittäminen

Anna-Mari Juntunen
Reetta Myllykoski

Opinnäytetyö
Toukokuu 2013

Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala

Tekijä(t) JUNTUNEN, Anna-Mari MYLLYKOSKI, Reetta	Julkaisun laji Opinnäytetyö	Päivämäärä 06.05.2013
	Sivumäärä 102	Julkaisun kieli suomi
		Verkojulkaisulupa myönnetty (X)
Työn nimi KOTOKAVERI –TOIMINNAN KOULUTUKSEN KEHITTÄMINEN		
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) KETOLA, Tuija		
Toimeksiantaja(t) Jyväskylän maahanmuuttajapalvelut		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli kehittää kotokaveri -toiminnan koulutusta ja tavoitteena oli tuottaa toiminnalle koulutusmateriaali. Kotokaveri -toiminta on Jyväskylän maahanmuuttajapalveluiden organisoimaa toimintaa, jossa vapaaehtoisia koulutetaan maahanmuuttajien tukihenkilöiksi. Toiminta tukee maahanmuuttajien kotoutumista sekä kanssakäymistä kantaväestön kanssa. Uusi kotoutumislaki korostaa vuorovaikutuksen tärkeyttä maahanmuuttaja- ja valtaväestön välillä, mikä tekee opinnäytetyön aiheesta yhteiskunnallisesti ajankohtaisen. Koulutusmateriaalin laatimisen tarkoituksena oli tukea toiminnan jatkuvuutta ja koulutuksen toistettavuutta. Opinnäytetyön tilaaja oli Jyväskylän maahanmuuttajapalvelut.</p> <p>Koulutuksen kehittämisen ja koulutusmateriaalin kokoamisen keino oli osallistua kotokaveri – koulutukseen havainnoijina. Opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena työnä ja tutkimusmenetelmänä oli osallistuva havainnointi. Koulutusmateriaali toteutettiin PowerPoint-muodossa. Opinnäytetyön teoriapohja laadittiin koulutusmateriaalin tarpeet huomioiden. Opinnäytetyössä on lisäksi maahanmuuttajapalveluiden työntekijöille tietoa laadukkaasta vapaaehtoistoiminnan koordinoimisesta sekä koulutuksen toteuttamisesta. Koulutusmateriaaliin sisällytettiin myös luovia ja toiminnallisia menetelmiä sekä havainnollistavaa materiaalia.</p> <p>Opinnäytetyössä huomioitiin aikaisemman aiheesta tehdyn opinnäytetyön kehittämisehdotuksia, joita olivat muun muassa koulutuksen tietopohjan syventäminen sekä kulttuurierojen ja kulttuurienvälisen viestinnän osuuden parantaminen. Opinnäytetyön tuloksena oli koulutusmateriaali, joka loi koulutukselle toistettavissa olevan rungon. Koulutusmateriaalia voi hyödyntää muissa kaupungeissa, joissa järjestetään tai ollaan käynnistämässä maahanmuuttajien tukihenkilötoimintaa. Jatkoehdotus opinnäytetyölle oli vapaaehtoisten kotokavereiden vertaistapaamisten käynnistäminen.</p>		
Avainsanat (asiasanat) koulutusmateriaali, kotoutuminen, kotouttaminen, akkulturaatio, maahanmuuttaja, pakolainen, vapaaehtoistoiminta, ystävätoiminta, tukihenkilötoiminta		
Muut tiedot Liitteenä kotokaveri –toiminnan koulutusmateriaali, 22 sivua.		

Author(s) JUNTUNEN, Anna-Mari MYLLYKOSKI, Reetta	Type of publication Bachelor's Thesis	Date 06.05.2013
	Pages 102	Language Finnish
		Permission for web publication (X)
Title THE DEVELOPMENT OF THE TRAINING FOR THE KOTOKAVERI-PROGRAM		
Degree Programme Social Services		
Tutor(s) KETOLA, Tuija		
Assigned by Jyväskylä Immigrant Services		
<p>Abstract</p> <p>The purpose of the thesis was to develop the training process of the Kotokaveri –program, and the objective was to produce training material for the program. The Kotokaveri -program is organized by the immigrant services of Jyväskylä. The purpose of the program is to train volunteers to be support persons for immigrants. The program helps immigrants to acculturate, and to communicate with the Finnish people. The new Immigrant Integration Act emphasizes the importance of interaction between an immigrant population and the dominant population, which means that the thesis addresses an issue of current social interest. The purpose of producing the material for the training was to secure its continuation and to make it easier to repeat each year. The thesis was assigned by the Immigrant Services of Jyväskylä.</p> <p>The means of developing and producing the material was to participate in the Kotokaveri –training as observers. The thesis was implemented as a functional thesis and the research method was participant observation. The material for the training was made in PowerPoint-format. The theoretical basis of the thesis was written considering the requirements of the training material. In addition, the employees of the Immigrant Services were provided with information about high-quality volunteer work and training for it. Various activating creative methods and visualizing elements were also added to the material.</p> <p>The thesis incorporated development suggestions that were made in a previously published thesis dealing with the same topic. These included deepening the knowledge base of the training and improving the intercultural communication section. The result of this thesis was a training material which includes a framework for training that can easily be replicated. This training material can be put to use in other cities that organize, or are about to start organizing support-person programs for immigrants. A further goal for the thesis was to start group meetings for volunteer peers.</p>		
Keywords training material, acculturation, social integration, immigrant, refugee, voluntary work, support person,		
Miscellaneous training material for the kotokaveri –material is attached, 22 pages		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	3
1.1	Opinnäytetyön taustaa ja kehitystavoitteet	3
1.2	Opinnäytetyön tutkimusmenetelmät	5
1.2.1	Toiminnallinen opinnäytetyö	5
1.2.2	Osallistuva havainnointi	6
2	MAAHANMUUTTAJAPALVELUT	9
2.1	Asiakkaat	10
2.2	Muu maahanmuutto	14
2.3	Kotoutumislaki ja kotouttaminen	16
2.4	Maahanmuuttajapalveluiden tarjoama tuki	18
2.5	Kotokaveritoiminta	19
3	MAAHANMUUTTAJAN KANSSA TOIMIMINEN	22
3.1	Kieli ja kulttuuri	22
3.2	Kulttuuriteoreettinen näkökulma	24
3.3	Käytännön vinkkejä kommunikaatioon	28
4	KOTOUTUMINEN JA AKKULTURAATIO	31
4.1	Akkulturaatio-teoria	31
4.2	Sopeutuminen uuteen maahan kriisin näkökulmasta	33
4.3	Kotoutumiskaari ja motivaatiotekijät osana sopeutumista	35
5	VAPAAEHTOISTOIMINTA	38
5.1	Vapaaehtoistoiminnan määrittelyä	38
5.2	Laadukas vapaaehtoistoiminta	41
6	KOULUTUKSEN KEHITTÄMINEN	46
6.1	Kotokaveri-koulutus 2012	46
6.2	Hyvän koulutuksen elementtejä	51
6.3	Luovat ja toiminnalliset menetelmät osana koulutusta	56
6.4	Muita vuoden 2012 koulutuksesta heränneitä ajatuksia	59
7	POHDINTA	63
7.1	Opinnäytetyön tavoitteet ja tulokset	63
7.2	Luotettavuuden arviointi	64
7.3	Jatkoehdotuksia	65

LÄHTEET.....	67
LIITTEET	72
LIITE 1. Koulutusmateriaali.....	72
LIITE 2. Kotoutumiskaari.....	94
LIITE 3. Ilmottautumislomake koulutukseen.....	95
LIITE 4. Tukihenkilöpyyntö.	96
LIITE 5. Tiedote 1.	97
LIITE 6. Tiedote 2	98
LIITE 7. Palautelomake	99
LIITE 8. Sukupolvi -harjoitus	100
LIITE 9. Persoonan viisi elementtiä -harjoitus.....	101
LIITE 10. Odotukset	102
KUVIOT	
KUVIO 1. Maahanmuuttajapalveluiden prosessikaavio.....	10
KUVIO 2. Kolmiomalli - kulttuurien ja ihmisten väliset erot	24
KUVIO 3. Kulttuuriset muuttajat	26
KUVIO 4. Akkulturaatio-strategia	32
KUVIO 5. Kotokaveri-toiminnan vuosikello.....	62
TAULUKOT	
TAULUKKO 1. Ulkomaan kansalaiset Jyväskylässä 31.12.2011	14
TAULUKKO 2. Koulutusrungon muutokset.....	49

1 JOHDANTO

1.1 Opinnäytetyön taustaa ja kehitystavoitteet

Opinnäytetyömme tarkoitus on kehittää kotokaveri –toiminnan koulutusta. Yhteiskunnallista taustaa kehittämistyölle luo uusi kotoutumislaki, jossa korostetaan kotoutumisprosessin kaksisuuntaisuutta. Laissa painotetaan yhteistoiminnan lisäämistä kantaväestön ja maahanmuuttajien välillä. (Uusi kotoutumislaki 2012.) Kotokaveri –toiminnan tarkoituksena on kouluttaa vapaaehtoisia kavereita Jyväskylään saapuville maahanmuuttajille. Kyseessä on ajankohtainen teema, ja opinnäytetyömme tarkoitus on osaltaan tukea lain toteutumista.

Opinnäytetyömme toimeksiantaja on Jyväskylän kaupungin maahanmuuttajapalvelut, joiden toimesta järjestetään vapaaehtoisten kotokavereiden koulutusta Jyväskylän maahanmuuttajapalveluiden asiakkaille. Valitsimme aiheen, koska jaoimme yhteisen kiinnostuksen sekä vapaaehtoistyötä että monikulttuurisuutta kohtaan. Opinnäytetyön tekoprosessin aikana toiminnan kehitystavoitteet ja keinot ovat hakeneet paikkaansa, mutta uskomme, että olemme löytäneet työllemme lähestymistavan, joka on toimeksiantajaamme ajatellen hyödyllisin ja samalla konkreettisin.

Heli Pantsu (2009) on tehnyt samasta aihepiiristä opinnäytetyön ”Tukihenkilöksi maahanmuuttajalle”. Pantsun vapaaehtoisille tekemän kyselyn mukaan koulutus ei tuolloin kaikilta osin vastannut vapaaehtoisten odotuksia eikä tukenut riittävästi käytännön toimintaa. Pantsu nosti esiin muutamia muutosehdotuksia koulutuksen sisältöön. Näitä olivat koulutuksen muuttaminen pidempikestoisemmaksi ja intensiivisemmäksi, koulutuksen tietopohjan syventäminen ja tiivistäminen sekä kulttuurierojen ja kulttuurienvälisen viestinnän osuuden parantaminen koulutuksessa. (Mts. 44-45.)

Pantsu (2009) kuvaa opinnäytetyössään samankaltaisen koulutusrunгон, joka on käytössä vielä vuoden 2012 koulutuksessa. Vuonna 2009 ei vielä puhuttu kotokaveri-

toiminnasta, mutta kyseessä on kuitenkin sama koulutus. Tuolloin koulutuksen organisoijana oli vapaaehtoistoiminnan keskus, Vapari. (Mts. 31.) Edelleen Vapari on tukemassa toimintaa, ja osallistuu koulutuksen järjestelyyn, mutta nykyään vastuu on kallistunut maahanmuuttajapalveluille (Kauranen 2013). Koulutus on jo tuolloin ollut nelipäiväinen, ja koulutuspäivien sisällöt samankaltaiset kuin vuoden 2012 koulutuksessa (Pantsu 2009, 31).

Tämän opinnäytetyön kehittämistavoitteet ovat lähtöisin maahanmuuttajapalveluiden työntekijöiltä, joiden vastuulla kotokaveri-toiminta pääasiassa on. He kertoivat muun muassa, kuinka koulutuksen järjestäminen on joka vuosi yhtä suuri urakka, sillä koulutukselle ei ole olemassa koottua koulutusmateriaalia, jonka mukaan koulutus järjestettäisiin. Työntekijät olivat myös huolissaan siitä, jatkuisiko vapaaehtoistoiminta työntekijöiden vaihtuessa. Kehittämisen keinoksi valitsimme koulutusmateriaalin kokoamisen, jota voidaan käyttää kotokaveri -koulutuksen runkona vuosittain. Koottu materiaali myötä kotokaveri -koulutus ei myöskään ole niin haavoittuvainen mahdollisille työntekijämuutoksille, vaan sen avulla myös uusien vastuuhenkilöiden on helppo jatkaa toiminnassa.

Aihepiiristä aikaisemmin tehdyn opinnäytetyön muutosehdotukset sekä maahanmuuttajapalveluiden osoittamat kehittämissuositukset huomioiden, tälle opinnäytetyölle on olemassa aito tarve. Pyrimmekin työssämme vastaamaan sekä edellisen opinnäytetyön myötä löytyneisiin kehittämissuosiin että koulutuksen järjestäjiltä saamiimme ajatuksiin. Opinnäytetyömme toteutukseen kuului osallistuminen havainnoijina vuoden 2012 kotokaverikoulutukseen, joten hyödynnämme myös omia kokemuksiamme aiheeseen liittyen. Opinnäytetyön tekoprosessissa aikaa vievin osuus oli kuitenkin materiaalin ja teoriapohjan kokoaminen.

Aloitamme opinnäytetyömme määrittelemällä käyttämämme tutkimusmenetelmät. Luvuissa kaksi (Maahanmuuttajapalvelut), kolme (Maahanmuuttajan kanssa toimiminen) ja neljä (Kotoutuminen ja akkulturaatio) pyrimme syventämään koulutuksen tietopohjaa, joka oli yksi Pantsun (2009) opinnäytetyön jatkokehitysehdotuksista (Mts. 44-45). Kyseisissä luvuissa esiin nostamamme teoreettinen tieto on viety osaksi laatimaamme koulutusmateriaalia. Luvussa viisi (Vapaaehtoistoiminta) nostamme

esiin laadukkaan vapaaehtoistoiminnan elementtejä. Luvussa kuusi (Koulutus) käsittelemme kotokaveri –koulutusta ja laadukasta koulutuskokonaisuutta teoreettisessa valossa.

1.2 Opinnäytetyön tutkimusmenetelmät

1.2.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Työmme on toiminnallinen opinnäytetyö. Toiminnalliselle opinnäytetyölle ominaista on, että sen pyrkimyksenä on ohjeistaa tai opastaa jonkin toiminnan järjestämistä tai järjeistää sitä. Toiminnallisessa opinnäytetyössä tarkoituksena on yhdistää tutkimusviestinnällisin keinoin tehty raportointi ja käytännön toteutus. Toiminnallisessa opinnäytetyössä on yleensä toimeksiantaja. Toiminnallisesta opinnäytetyöstä tekee mielekkään se, että sen kautta opinnäytetyön tekijä voi reflektoida tietojaan ja taitojaan suhteessa työelämään ja sen tarpeisiin. Toiminnallisen opinnäytetyön prosessi alkaa aiheanalyysillä eli aiheen ideoinnilla. Ideat saattavat syntyä yhteydenotosta alan ihmisiin, ja monesti toiminnallisia opinnäytetöitä tehdään esimerkiksi entisille harjoittelupaikoille. (Vilkkä & Airaksinen 2004, 9-10, 16-17, 23-24.)

Toiminnallinen opinnäytetyö sisältää tutkimuksellisen selvityksen, mutta ei välttämättä tutkimuksellisia menetelmiä. Toiminnallista opinnäytetyötä tehdessä tulee kuitenkin kiinnittää erityistä huomiota oikeanlaisen tiedon keräämiseen. Toiminnallisessa opinnäytetyössä kerättyä aineistoa ei myöskään yleensä analysoida yhtä tarkasti kuin tutkimuksellisissa töissä. Opinnäytetyötä varten voi kerätä tietoa esimerkiksi haastatteleamalla asiantuntijoita, jolloin työlle saadaan teoreettista syvyyttä. (Vilkkä & Airaksinen 2004, 56-59.)

Ideoidessamme opinnäytetyöllemme aihetta meistä opinnäytetyön tekijöistä toinen, Anna-Mari Juntunen, oli juuri harjoittelussa maahanmuuttajapalveluissa, ja otti siellä aiheen puheeksi. Työelämälähtöisyys ja käytännön tarpeeseen vastaaminen oli itsellemme tärkeä näkökulma opinnäytetyön aihetta ja metodia valitessa. Kotokaveri-

toiminnan ja ennen kaikkea siihen tähtäävän koulutuksen strukturointiin ja havainnollistamiseen ilmeni tarve, johon halusimme yrittää vastata. Vilkan & Airaksisen (2004, 51) mukaan toiminnalliselle opinnäytetyölle ominaista on se, että sen tuotoksena syntyy jokin konkreettinen tuote. Tuotteen toteutustapaa ja konkreettista muotoa kannattaa harkita tarkkaan, jotta se vastaa tarpeeseen mahdollisimman hyvin. (Mts. 2004, 51.) Tässä opinnäytetyössä toiminnallisena osuutena laadimme kotokaveri –koulutukselle tähän asti puuttuneen koulutusmateriaalin.

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyönä tehty tuote tai ohjeistus ei kuitenkaan sellaisenaan riitä opinnäytetyöksi, vaan vaatimuksena on kyky yhdistää teoreettinen tieto ammatilliseen käytäntöön. Teoreettisen tiedon valossa ammatillisia käytäntöjä voidaan tarkastella kriittisesti, sekä pyrkiä kehittämään ammattikulttuuria. Toiminnallisissa opinnäytetyöissä teoreettiseksi näkökulmaksi voidaan katsoa riittävän alan käsitteiden määrittely. (Vilka & Airaksinen 2004, 41-43.) Oman opinnäytetyömme teorian kohdalla lähdimme liikkeelle määrittelemällä termistön, jota käytimme myöhemmin laatiessamme koulutusmateriaalia kotokaveri-koulutukseen. Alan keskeisen termistön lisäksi olemme sisällyttäneet opinnäytetyöhömmme ohjeita ja ehdotuksia vapaaehtoistoimintaa organisoivalle taholle. Tämän ohjeistuksen taustalla on teoreettinen tieto laadukkaasti järjestetystä vapaaehtoistyöstä sekä koulutuksesta.

1.2.2 Osallistuva havainnointi

Olimme mukana vuoden 2012 kotokaveri -koulutuksessa havainnoijina. Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2004) kirjoittavat, että havainnointi on keino saada tietoa siitä, toimivatko ihmiset siten kuin he sanovat toimivansa. Havainnoinnin keinoin voidaan saada suora tietoa toiminnasta ja käyttäytymisestä, luonnollisessa ympäristössä, joko yksilön, ryhmän tai organisaation näkökulmasta. Havainnoinnin haittapuoliksi voi koitua esimerkiksi se, että tilanne muuttuu luonnottomaksi havainnoijien läsnäolon vuoksi. Osallistuvassa havainnoinnissa on tyyppillistä, että havainnointi muotoutuu vapaasti tilanteen mukaan ja se, että havainnoija osallistuu myös itse ryhmän toimintaan. (Mts. 212-213.)

Havainnointitapoja voidaan määritellä sen mukaan, kuinka havainnoija toimii suhteessa tutkittaviin. Esimerkiksi tarkkaileva havainnoija tekee ulkopuolista havainnointia ja osallistuva havainnoija osallistuu itsekin toimintaan. (Vilkka 2006, 42.) Opinnäytetyömme kohdalla käyttämäämme havainnointitapaa kuvaa mielestämme parhaiten osallistuva havainnointi, sillä havainnointimme toteutettiin osallistuessamme kotokaveri –koulutukseen. Vilkka (2006) toteaa, että onnistuessaan osallistuva havainnoija pääsee sisään tutkittavaan yhteisöönsä. Tämä vaatii sosiaalista kanssakäymistä ja luottamuksen syntymistä tutkittavien ja havainnoijan välillä. (Mts. 45.)

Osallistuva havainnointi on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä, jonka avulla pyritään ymmärtämään ilmiötä ja tutkimaan sitä mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Laadulliselle tutkimukselle on ominaista etenkin uusien asioiden löytäminen, ei niinkään jo tunnettujen asioiden todentaminen. Kyseinen tutkimusmenetelmä suosii ihmistä tiedon keruun lähteenä ja tarkoituksenmukaisesti valittua kohdejoukkoa. Laadulliselle tutkimukselle tyypillistä on myös se, että tutkimussuunnitelma muuttuu ja elää olosuhteiden mukaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 152–153, 155, 215.)

Käytännössä osallistuva havainnointi oli koulutukseen osallistumista tasavertaisina vapaaehtoisina, vaikka kerroimme heti alussa koulutukseen osallistuville tekevämme aiheesta opinnäytetyötä. Havainnointi ei ollut systemaattista, koska halusimme osallistumisemme olevan luonnollista, avointa sekä tilanteen mukaan muokkautuvaa. Teimme koulutuskerroilla omia muistiinpanoja, ja kysyimme kysymyksiä ja keskustelimme aktiivisesti vapaaehtoisten ja kouluttajien kanssa. Koulutuksen loppupuolella myös vapaaehtoiset kääntyivät puoleemme, ja kertoivat avoimesti ajatuksistaan ja toiveistaan kotokaveri -koulutuksen suhteen. Lisäksi kävimme useamman kerran maahanmuuttajapalveluissa keskustelemassa ja keräämässä tietoa opinnäytetyötämme koskevista asioista.

Opinnäytetyön tavoitteen kannalta oli tärkeää päästä henkilökohtaisesti näkemään, kuinka koulutus on tällä hetkellä järjestetty, jotta pystyisimme osoittamaan kehityskohtia ja toimimaan niiden mukaisesti. Koemme, että tutkimuksellisesti tärkein teh-

tävämme havainnoijina oli koota yhteen tietoa, jotta koulutuksesta saataisiin jatkossa selkeä, helposti toistettava ja riittävän informatiivinen kokonaisuus.

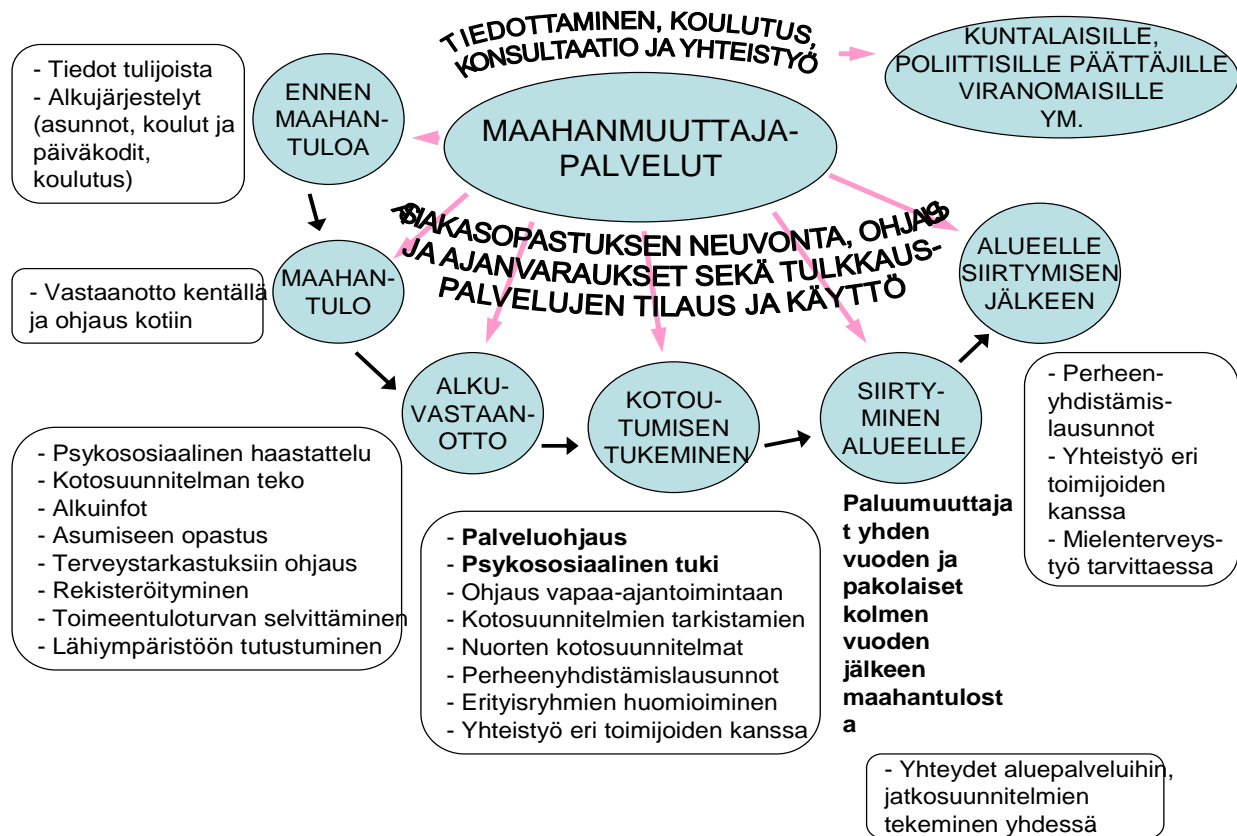
2 MAAHANMUUTTAJAPALVELUT

Tässä opinnäytetyössä kokoamme maahanmuuttajapalveluiden organisoimalle kotokaveri-toiminnalle koulutusmateriaalin. Koulutusmateriaalin tarkoituksena on helpottaa kotokaveri-toiminnan vuosittain järjestettävän koulutuksen toteuttamista. Tässä kappaleessa määrittelemme maahanmuuttajapalvelut sekä sen asiakaskuntaa. Näin pyrimme valottamaan niitä puitteita, joissa kotokaveri -toimintaa järjestetään, ja aukaisemaan keskeistä termistöä, joka on myös osa koulutusmateriaalin sisältöä.

Jyväskylän maahanmuuttajapalvelut sijaitsevat kaupungin keskustassa. Toimisto-aika on maanantaista perjantaihin klo 8.00–15.30. Maanantaista torstaihin klo 14–15.30 maahanmuuttajapalveluiden opastuksessa järjestetään eri kielten tulkkipäivystyksiä, jolloin asiakkaat voivat tulla hoitamaan asioita toimistolle omalla kielellään. Pakolaisten ja paluumuuttajien vastaanoton ja kotouttamistoimien lisäksi maahanmuuttajapalvelut pyrkii edistämään myönteistä monikulttuurista kehitystä Jyväskylän kaupungissa. Maahanmuuttajapalveluissa on töissä yhteensä 11 henkilöä, jotka ovat johtaja, 3 sosiaalityöntekijää, 3 sosiaaliohjaajaa, psykologi, palveluohjaaja sekä kaksi etuuska-sittelijää. (Maahanmuuttajapalvelut, 2012.)

Seuraavassa kuviossa on havainnollistettu maahanmuuttajapalveluiden prosessikaavio kokonaisuudessaan. Maahanmuuttajapalvelut ovat mukana maahanmuuttajan tukemisessa jo ennen tämän maahantuloa tekemässä maahanmuuttoon liittyviä alkujärjestelyjä, ja maahanmuuttajien Suomeen saapuessa maahanmuuttajapalveluiden edustaja on vastaanottamassa heitä ja saattamassa kotiin. Alkuvastaanottoon kuuluvat asiakkaan elämäntilanteen kartoitus ja neuvonta ja ohjaus uudessa maassa ja kulttuurissa alkuun pääsemiseen. Palveluohjauksellinen työote ja psykososiaalinen tukeminen jatkuvat koko kotouttamista tukevan prosessin ajan. Maahanmuuttajapalvelut ovat tukemassa asiakasta myös, kun hän siirtyy tavallisten, kaikille tarkoitettujen sosiaalipalveluiden piiriin. Alueelle siirtymisen jälkeenkin maahanmuuttajapalvelut ovat tarvittaessa tukena muun muassa perheenyhdistämisasioiden ja toimii yhteistyössä eri tahojen kanssa. Maahanmuuttajapalveluiden tuki jatkuu pakolaisten

kohdalla noin kolme vuotta ja paluumuuttajien kohdalla vuoden verran Suomeen saapumisen jälkeen. (Kuvio 1)

Kuvio 1. Maahanmuuttajapalveluiden prosessikaavio (Hiltunen 2008, 8.)

2.1 Asiakkaat

Koska kotokaveri -toiminnalla etsitään kaveria kotoutumiseen maahanmuuttajapalveluiden asiakkaille, on opinnäytetyömmekin kannalta tärkeää määritellä, keitä maahanmuuttajapalveluiden asiakkaat ovat. Kirjassa Maahanmuuttaja asiakkaana Rätty (2002) toteaa, että maahanmuuttajuuteen ja ulkomaalaisuuteen liittyvä termistö on moninainen. Suomessa oleskellaan monin eri perustein ja statuksin. Kuka tahansa jonkin muun kuin oman maansa alueella oleileva henkilö on ulkomaalainen. Kun suomalainen matkaillee, hän on ulkomaalainen. Kaikki ulkomaalaiset, jotka asuvat pysyvästi Suomessa, ovat maahanmuuttajia. Eri maahanmuuttajaryhmien syyt muut-

taa Suomeen ovat toisistaan poikkeavia. Maahanmuuton syy voi olla esimerkiksi työ, avioliitto, pakolaisuus tai paluumuutto. Maahanmuutto voi olla vapaaehtoista tai pakon sanelemaa esimerkiksi kotimaan poliittisen tilanteen vuoksi. (Mts. 2002, 11-13.)

Maahanmuuttaja-termin laajuudesta johtuen on syytä tarkentaa, että opinnäytetyömme toimeksiantajan Jyväskylän kaupungin Maahanmuuttajapalveluiden vastuuna ovat Jyväskylän vastaanottamien kiintiöpakolaisten sekä, lähinnä inkerinsuomalaisten, paluumuuttajien vastaanotto sekä sosiaalisen ja psyykkisen tuen antaminen kotoutumiseen. (Maahanmuuttajapalvelut 2012.)¹ Kiintiöpakolaiset ovat maahanmuuttajapalveluiden asiakkuudessa ensimmäiset kolme maassaolovuotta, kun puolestaan paluumuuttajien asiakkuus maahanmuuttajapalveluissa kestää vuoden verran. (Maahanmuuttajapalvelut 2012.)

Kiintiöpakolainen

Kuten edellä mainittiin, maahanmuuttajapalveluiden asiakkaita ovat kiintiöpakolaiset ja paluumuuttajat. Suomen pakolaispolitiikka määräytyy Geneven pakolaissopimukseen. Geneven pakolaissopimus solmittiin 1951. Sitä täydentävä pöytäkirja laadittiin 1967. Suomi sitoutui molempiin sopimuksiin vuonna vuotta myöhemmin lisäpöytäkirjan laatimisen jälkeen vuonna 1968. (Räty 2002, 12.) Sopimuksen mukaan pakolainen on henkilö, joka oleskelee kotimaansa ulkopuolella, koska hänellä on perustellusti syytä pelätä joutuvansa vainotuksi kotimaassaan poliittisen näkemyksensä, rotunsa, uskontonsa, kansallisuutensa tai muun yhteiskunnallisen ryhmänsä vuoksi. (Liebkind 1994, 10.)

Maahanmuuttajapalveluiden pääasialliset asiakkaat, kiintiöpakolaiset ovat saaneet pakolaisstatuksen Yhdistyneiden kansakuntien pakolaisjärjestöltä, josta käytetään lyhennettä UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees). UNHCR:llä on toimistoja ympäri maailman kriisialueiden naapurimaissa, joista pakolaiset hakeutuvat hakemaan apua. UNHCR järjestää kriisialueiden naapurimaihin myös pakolaisleirejä, joilta usein pitkien odotteluajkojen jälkeen pakolaiset pääsevät kiintiöpakolaisia vastaanottaviin maihin. (Räty 2002, 18–19.) YK:n kiintiöpakolaisia ottaa vastaan n. 25

¹ Kotoutumisen käsitettä määrittelemme tarkemmin tuonnempana.

maata. Suomessa vastaanotettavien pakolaisten määrä päätetään vuosittain eduskunnassa valtion talousarvion hyväksymisen yhteydessä. Vuodesta 2001 alkaen Suomen pakolaiskiintiö on ollut yhteensä 750 henkilöä. (Kiintiöpakolaiset n.d.) Jyväskylän kaupunki on yksi Suomen kunnista, joka on sitoutunut vastaanottamaan pakolaisia. Kunnan vuosittainen vastaanottomäärä on 50 henkilöä. (Maahanmuuttajapalvelut 2012.)

Perheenyhdistäminen

Pakolaiseksi suoraan kuntaan voi tulla myös perheenyhdistämisen kautta. Suomesta oleskeluluvan saanut voi hakea perheenyhdistämistä. Perheenjäseneksi määritellään Suomessa avio- ja rekisteröity puoliso, alaikäinen lapsi tai alaikäisen huoltaja. Myös avopuolisolle voi saada oleskeluluvan perheenyhdistämisen kautta, mikäli puolisoilla on yhdessä lapsi taikka he ovat asuneet kaksi vuotta yhdessä. (Perheen yhdistäminen Suomessa n.d.) Kuten kiintiöpakolaiset, myös perheenyhdistämisen kautta Suomeen saapuvat perheenjäsenet sijoitetaan suoraan kuntaan, jossa he ovat oikeutettuja kunnan järjestämiin pakolaisten vastaanoton palveluihin. (Räty 2002, 20.)

Turvapaikanhakija

YK:n kiintiöpakolaiset eivät tule vastaanottokeskusten kautta, vaan heidät asutetaan kuntaan välittömästi Suomeen tulon jälkeen. YK:n kiintiöpakolaisilla on siis pakolaisstatus jo valmiina Suomeen tullessa. Sen on myöntänyt heille UNHCR. (Räty 2002, 19.) Suomeen voi hakeutua myös turvapaikanhakijana. Vuonna 2011 turvapaikanhakijoita hakeutui Suomeen 3088. Myönteisen turvapaikkapäätöksen samana vuonna sai 169, oleskelulupa myönnettiin 1 102 hengelle, ja maasta käännyttiin 1 890. (Väestö 2012.)

Suomi on velvollinen käsittelemään turvapaikkahakemukset, koska se on allekirjoittanut pakolaissopimuksen. (Räty 2002, 18.) Turvapaikanhakijasta tulee pakolainen, jos hän saa myönteisen päätöksen hakemukseensa (Liebkind 1994, 10). Turvapaikanhakijalle voidaan myöntää myös oleskelulupa Suomeen toissijaisen tai humanitaarisen suojeluntarpeen vuoksi. Suojelun tarve voi olla myös yksilölliseen, inhimilliseen syyhyn pohjautuva. (Turvapaikkamenettely Suomessa, n.d.) Turvapaikkahakemuksen käsittelyn ajan Suomen valtion on huolehdittava turvapaikanhakijoiden perustoi-

meentulosta. Myönteisen turvapaikkapäätöksen saadessaan pakolainen sijoitetaan johonkin pakolaisia vastaanottavaan kuntaan. (Räty 2002, 18.)

Hakemuksen käsittelyajaksi turvapaikanhakijat ohjataan vastaanottokeskuksiin. Vastaanottokeskukset järjestävät turvapaikanhakijoille laissa määritellyt palvelut kuten turvapaikanhakijoiden asuminen, taloudellinen tuki ja terveyspalvelut. Vastaanottokeskuksissa työskentelee sosiaali- ja terveysalan työntekijöitä, jotka pyrkivät myös yksilökeskeisesti ja luottamuksellisesti auttamaan turvapaikanhakijaa tämän selviytymisessä odottelun ajan. (Vastaanottopalvelut turvapaikan hakijoille N.d.) Vastaanottokeskusten määrä vaihtelee jonkin verran turvapaikanhakijoiden määrästä riippuen. Yhteystiedot Maahanmuuttovirasto antaa 19 eri vastaanottokeskukselle tai vastaanottokeskuksen toimipisteelle. (Vastaanottokeskusten yhteystiedot, n.d.)

Jyväskylän välittömässä läheisyydessä ei ole vastaanottokeskusta, mutta alun perin turvapaikanhakijoina Suomeen saapuneita henkilöitä on tullut myös Jyväskylän Maahanmuuttajapalveluiden asiakkuutteen viime vuosina enenevässä määrin kuntiin sijoittumisen myötä. Kun kiintiöpakolaisia tulee vuodessa 50, vastaanottokeskusten kautta kaupunkiin asettuu 20-30 henkilöä vuodessa. (Fandi, 2012.)

Paluumuuttajat

Pakolaisten lisäksi toinen Maahanmuuttajapalveluiden asiakasryhmä ovat paluumuuttajat entisen Neuvostoliiton alueelta. Heitä on tullut Suomeen 1990-luvulta alkaen. Heillä on joko suomen kansalaisuus tai he ovat suomen kansalaisten jälkeläisiä. Paluumuuttajaksi on hyväksytty, mikäli vanhemmista toinen tai molemmat isovanhemmat ovat olleet suomen kansalaisia. (Räty 2002, 32.)

Päätös paluumuuttajien vastaanottamista tehtiin Mauno Koiviston valtakaudella. Suuri osa paluumuuttajista on 1600-luvulta alkaen Venäjän ja Viron puolelle Inkerinmaalle asettuneiden suomalaisten jälkeläisiä, mutta paluumuuttajissa on myös muita suomensukuisia ja heidän jälkeläisiään. Muita mainitsemisen arvoisia suomalaissukuisia Venäjällä asuvia ryhmiä on 1920–1930-luvuilla Suomesta poliittisen mielipiteensä vuoksi Venäjälle punapakolaisiksi lähteneet, sekä paremman elämän toivossa Kanadan ja Yhdysvaltojen kautta Neuvostoliittoon päätyneet ja näiden molempien

ryhmien jälkeläiset. Myös pietarinsuomalaisten voidaan katsoa muodostavan oman Venäjän suomalaissukuisen ryhmänsä. (Liebkind, Mannila, Jasinskaja-Lahti, Jaakkola, Kyntäjä & Reuter 2004, 24–26.)

Paluumuuttajjärjestelmän kautta Suomeen on muuttanut noin 30 000 henkilöä vuoteen 2012 mennessä. Järjestelmä on päätetty lakkauttaa ulkomaalaislakiin tehdyn muutoksen perusteella 17.2.2011, mutta laissa paluumuutolle määriteltiin viiden vuoden siirtymäaika. Paluumuuttajaksi jonoon on ilmoittautunut ennen lain voimaan astumista paluumuuttajaksi haluavia, mutta uusia jonoon ei enää oteta. Viiden vuoden siirtymäajan sisällä jonottavien tulee hakea oleskelulupaa Suomesta. Laki kumoutuu lopullisesti 1.7.2016. (Inkerinsuomalaisten paluumuutto 2012.)

2.2 Muu maahanmuutto

Vuoden 2011 vuoden loppuun Jyväskylässä asui yhteensä 3407 ulkomaan kansalaista. Seuraavassa taulukossa havainnollistetaan, minkä maan kansalaisia Jyväskylän kaupungissa asuu.

Valtio (kansalaisuus)	Yhteensä	Miehiä	Naisia
Venäjä	678	287	391
Viro	216	88	128
Iran	170	103	67
Afganistan	164	88	76
Myanmar	140	69	71
Thaimaa	134	15	119
Kiina	133	48	85
Ruotsi	113	66	47
Kongo Dem TV	112	52	60
Saksa	102	49	53
Turkki	95	64	31

Iso-Britannia	80	63	17
Yhdysvallat	58	37	21
Ukraina	62	33	29
Irak	42	25	17
Puola	42	24	18
Intia	42	23	19
Italia	40	22	18
Unkari	38	23	15
Bangladesh	36	21	15
Nigeria	36	28	8
Kenia	34	13	21
Serbia ja Montenegro	30	16	14
Ghana	29	22	7
Sudan	28	10	18
Serbia	28	14	14
Bosnia-Hertsegovina	27	15	12
Ranska	23	14	9
Alankomaat	23	20	3
Gambia	23	16	7
Brasilia	22	9	13
Espanja	22	14	8
Romania	22	6	16
Kanada	22	12	10
Somalia	21	16	5
Vietnam	21	3	18
Pakistan	21	15	6
Burundi	18	8	10
Marokko	18	14	4
Meksiko	18	11	7
Kamerun	17	11	6

Nepal	17	9	8
Liettua	16	5	11
Japani	15	5	10
Muut	359	204	155
Yhteensä	3407	1710	1697

Taulukko 1. Ulkomaan kansalaiset Jyväskylässä 31.12.2011
(Fandi & Kauranen 5.11.2012)

Palaamme jälleen maahanmuuttaja-termin laajuuteen. Merkille pantavaa näissä tilastoissa mielestämme on se, että Suomen pakolaisena ja paluumuuttajina vastaanottamien kansallisuuksien lisäksi Jyväskylän kaupungin alueella asuu suhteellisen paljon esimerkiksi eri Euroopan ja Pohjois-Amerikan maiden kansalaisia. Koska nämä henkilöt eivät tule maahanmuuttajapalveluiden asiakkuuteen, eivätkä täten myöskään kotokaveri -toiminnan piiriin, elleivät sitten itse vapaaehtoisena koto-kaverina, emme aio keskittyä tämän ryhmän läpikäymiseen. Tilaston perusteella (Taulukko 1) näyttää, että Jyväskylän kaupunkiin on tapahtunut viime vuosina paljon työperäistä maahanmuuttoa sekä maahanmuuttoa esimerkiksi suomalaisen puolison vuoksi.

2.3 Kotoutumislaki ja kotouttaminen

Kuten edellisessä kappaleessa toimme esiin, maahanmuuttajuutta on kovin monenlaista. Kaikki maahanmuuttajat eivät ole maahanmuuttajapalveluiden asiakkaita. Kaksi Maahanmuuttajapalveluiden pääasiallista asiakasryhmää ovat YK:n kiintiöpakolaiset sekä suomaisukuiset paluumuuttajat entisen Neuvostoliiton alueelta. Lisääntyvissä määrin Jyväskylään asettuu myös turvapaikanhakijoina Suomeen saapuneita. Asiakkaiden taustat ovat hyvin erilaisia. Asiakkaat ovat useista eri maanosista, ja heidän syynsä tulla Suomeen voivat poiketa paljonkin toisistaan. Koska jokaisen tausta on erilainen, niin ovat myös tuen tarpeet. Oikeus kotouttamiseen on määritelty laissa, josta kerromme seuraavassa kappaleessa. Maahanmuuttajapalveluista löytyy joukko kotouttamistoiminnan ammattilaisia. Mielestämme vapaaehtoistyöllä, ammatillisen kotouttamisen rinnalla, on tärkeä rooli yksilöllisen tuen muotona.

Kotoutumis-käsite on vakiintunut suomen kieleen ensimmäisen kotoutumislain myötä, joka tuli voimaan 1.5.1999 (493/1999). Kotoutumislaille on pyrkimys edistää maahanmuuttajien integroitumista yhteiskuntaan. Kansainvälinen termi integraatio vastaa suomenkielistä kotoutumis-termiä. Kotouttaminen on viranomaisten tekemää työtä, jolla tuetaan kotoutumista. Kotouttamisesta tekevät kuntien lisäksi työ- ja elinkeinotoimisto ja kolmas sektori. Ajatuksena kotoutumislaisissa on, että kotoutuminen on sekä maahanmuuttajan oikeus ja edunmukaista yksilönä, mutta hyödyttää parhaiten myös yhteiskuntaa. Lain tavoitteena on, että maahanmuuttaja pystyy osallistumaan suomalaiseen työelämään ja yhteiskuntaan oman kulttuurin ja kielensä säilyttäen. (Mammon 2010, 12-13.) Myös kotokaveriksi ryhtyvän on hyvä tietää lainsäädännöstä, joka säätelee maahanmuuttajan kotouttamista.

Maahanmuuttajan kotoutumisajaksi voidaan määritellä lain nojalla kolme tai viisi vuotta. Kotoutumissuunnitelma tehdään jokaiselle maahanmuuttajalle yksilöllisesti kahden kuukauden sisällä hänen saavuttuaan Suomeen. (Mammon 2010, 14.) Kotoutumissuunnitelmaa ovat laatimassa maahanmuuttajan kanssa kunta sekä Työ- ja elinkeinotoimisto (Työ- ja elinkeinotoimisto vastaa kotouttamisesta n.d.). Jyväskylässä kunnan edustajana kotouttamissuunnitelman laatimisessa on maahanmuuttajapalveluiden sosiaalityöntekijä (Maahanmuuttajapalvelut 2012).

Kotoutumisaikana maahanmuuttajalle myönnetään kotoutumistuki sekä taataan mahdollisuus opiskella suomen kieltä sekä osallistua työelämävalmennukseen. Suunnitelman laatimisessa otetaan huomioon maahanmuuttaja-asiakkaan mahdollinen aiempi koulutus tai muuten hankittu osaaminen, ja mietitään, kuinka sitä voisi hyödyntää ja kehittää vielä osaamistaan suomalaista työelämää vastaavaksi. (Mammon 2010, 14.) Kotoutumistuki on samoin perusteiden myönnetty ja saman suuruinen kuin työmarkkinatuki. Sen myöntää Kela, ja sitä haetaan samalla lomakkeella kuin tavallista työmarkkinatukea. Kotoutumistukea saadessaan maahanmuuttaja sitoutuu noudattamaan kotoutumissuunnitelmaa. (Työttömän maahanmuuttajan tuet 2012.) Tarvittaessa toimeentulotuki voi täydentää kotoutumistukea. (Räty 2002.)

Uusi kotouttamislaki tuli voimaan 1.9.2011. Lain päivittämisen taustalla oli paitsi lisätä kotouttamistoimien vaikuttavuutta ja seurantaan myös vastata mm. haavoittuvassa asemassa olevien maahanmuuttajien kuten työvoiman ulkopuolelle jäävien, esimerkiksi vanhusten ja vammaisten, tarpeisiin. Opinnäytetyömme kannalta merkittävää on se, että uudessa laissa korostetaan myös kotoutumisprosessin kaksisuuntaisuutta, eli yhteistoiminnan lisäämistä kantaväestön ja maahanmuuttajien välillä. (Uusi kotouttamislaki 2012.) Mielestämme Kotokaveri -toiminnan ydin on nimenomaan lisätä kanssakäymistä ja dialogia kantasuomalaisten ja maahanmuuttajien välillä, sillä kotokaveri -toiminnalla pyritään tarjoamaan maahanmuuttajalle suomalainen kaveri, jonka kanssa maahanmuuttaja voi tutustua yhdessä uuteen kotimaahansa ja sen kulttuuriin.

2.4 Maahanmuuttajapalveluiden tarjoama tuki

Jyväskylän kaupungissa kiintiöpakolaisten, paluumuuttajien ja enenevässä määrin myös turvapaikanhakijoina Suomeen saapuneiden kotouttamisesta vastaanottava viranomaistaho on maahanmuuttajapalvelut. Jotta maahanmuuttajapalveluiden kautta vapaaehtoiseksi kotokaveriksi lähteneen olisi helpompi hahmottaa oma roolinsa osana maahanmuuttajakaverin kotoutumisessa, on syytä osana vapaaehtoisten koulutusta kertoa viranomaisten tekemästä kotouttamistyöstä. Mielestämme riittävä tieto maahanmuuttajille tarjotusta tuesta on tarpeen siksi, että vapaaehtoinen ei koe esimerkiksi olevansa vastuussa asioista, joista kunnalla on velvollisuus huolehtia. Olemmekin vieneet sisältöjä tästä osiosta myös koulutusmateriaaliin.

Käytännössä maahanmuuttaja-asiakkaiden kotouttamiseen osallistuvat yhteistyössä maahanmuuttajapalveluiden kanssa useat eri tahot. Kotoutumisen onnistumisessa auttaa eri toimijoiden sitoutuminen kotouttamiseen sekä maahanmuuttaja-asiakkaiden tarpeiden huomioiminen muidenkin kuin varsinaisten maahanmuuttajatyöntekijöiden taholta. Käytännössä kotouttamisessa ovat mukana ainakin kunnan eri sektorit, työvoimaviranomaiset, koulutusta järjestävät tahot sekä kolmas sektori. (Räty 2002, 140.)

Kunta järjestää vastaanottamilleen pakolaisille ensimmäisen asunnon, joka on yleensä kunnan vuokra-asunto. Kunta hoitaa myös välttämättömimmät kodintarvikehankinnat. Monilla Suomeen saapuvilla ei ole mukana minkäänlaisia kodin tarpeita. (Räty 2002, 143.) Kuten aiemmin mainitsimme, Jyväskylän kaupungissa kunnan maahanmuuttajapalvelut ovat tarkoitettu myös paluumuuttajille erona se, että heidän asiakkuutensa kestää lyhemmän aikaa. Maahanmuuttajapalvelut auttavat myös perheenyhdistämisasiossa. (Maahanmuuttajapalvelut, 2012). Maahanmuuttajatyöntekijöiden tehtävä on saapumisen jälkeen tutustuttaa maahanmuuttajaa uuteen elinympäristöön (Räty 2002, 143). Asiakasta opastetaan liikkumaan bussilla, asioimaan tärkeimmissä virastoissa, apteekissa, postissa, pankissa jne. Häntä opastetaan myös asumiseen liittyvissä asioissa, siivouksessa, kodinkoneiden käytössä. Maahanmuuttajapalveluista saa myös tukea lomakkeiden täytössä ja tukien hakemiseen. Kotoutumista seurataan koko asiakkuuden ajan. (Kotoutumisen seurantalomake N.d.)

Maahanmuuttajapalveluiden tehtävänä on myös asiakkaidensa psykososiaalinen tukeminen Suomessa olon ensimmäisinä vuosina. Psykososiaalisessa alkukartoituksessa käydään läpi asiakkaan taustaa, lähtöolosuhteita kotimaasta, polkua Suomeen, kartoitetaan muualle jääneitä sukulaisia sekä asiakkaan koulutusta, työkokemusta sekä vahvuuksia. Tässä yhteydessä kartoitetaan myös asiakkaan terveydentilaa, henkistä hyvinvointia, sosiaalisia suhteita jne. Tarpeen mukaan maahanmuuttaja-asiakasta voi ohjata psykologin puheille. (Psykososiaalinen alkukartoitus N.d.)

2.5 Kotokaveritoiminta

Kotokaveri-nimellä maahanmuuttajien tukihenkilötoiminta alkoi vuoden 2011 koulutuksella. Vastaavaa toimintaa on ollut kuitenkin jossain muodossa Jyväskylässä niin pitkään, kun kaupunki on vastaanottanut pakolaisia. Jyväskylä päätti pakolaisten vastaanotosta vuonna 1990, ja samana vuonna ensimmäiset kiintiöpakolaiset saapuivat jo kaupunkiin. Maahanmuuttajapalveluiden sosiaaliohjaaja kertoi vuoden 2012 kotokaveri-koulutuksessa kokemuksistaan tukihenkilönä toimimisesta ensimmäisille kiintiöpakolaisille. Tuolloin hän aloitti tukihenkilötoiminnan yhdessä miehensä kanssa

kahdelle Iranin kurdille. Vuonna 1990 toiminta oli vielä kovin löyhästi organisoitua, eikä koulutusta järjestetty. Pariskunta oli saanut maahanmuuttajien yhteystiedot Punaisen Ristin toimistolta, ja he olivat menneet ilman työntekijää tapaamaan heitä heidän kotiinsa. (Kotokaveri-koulutus 2012.)

Suomen Punainen risti järjestää monikulttuurista toimintaa ja ystävöimintää kantasuomalaisten ja maahanmuuttajien välillä monessa eri kaupungissa edelleenkin. Punainen Risti järjestää myös koulutusta ystävöimintaan. (Mitä voin tehdä? 2012.) Jyväskylä kuuluu Suomen Punaisen Ristin Länsi-Suomen piiriin. Jyväskylässä Punaisella Ristillä on ystävöimintää, mutta se välittää ystäviä pääasiassa ikäihmisille, vammaisille ja yksinäiseksi itsensä kokeville. (Ystävöiminta 2012.) Maahanmuuttajille suunnatussa ystävöiminnassa vastuu on vaihdellut vuosien varrella. Jyväskylässäkin se käynnistyi Suomen Punaisen Ristin toimintana, ja välillä Suomen Punainen Risti toteutti toimintaa yhteistyössä Vapaaehtoistyönkeskus Vaparin kanssa. Viime vuonna maahanmuuttajapalvelut ovat olleet päävastuussa vapaaehtoistoiminnan järjestämisestä, vaikka Vapari tarjoaa vapaaehtoisille tarvittaessa työnohjausta sekä on mukana koulutusvaiheessa. Vapari on myös vakuuttanut kaikki kotokaverina toimivat. (Kauranen 2013.) Vapaaehtoistoiminnan keskus Vaparin vapaaehtoistyön koordinaattori Sari Välimäki osallistui vuoden 2012 kotokavereiden kouluttamiseen ottamalla koulutusvastuun kaksi koulutuskertaa neljästä. Vapari järjestää myös työnohjausta kaupungissa toimiville vapaaehtoisille. (Kotokaveri-koulutus 2012.)

Mielestämme on luonnollista, että maahanmuuttajiin kohdistetussa vapaaehtoistyössä päätoimijana ovat maahanmuuttajapalvelut, koska heillä on kaikki se tärkeä tieto-taito, jota vapaaehtoinen tarvitsee toimiessaan maahanmuuttajan kanssa. Maahanmuuttajapalvelut ovat myös se linkki kotokaverin ja maahanmuuttajan välillä. Koska asiakkaat ovat maahanmuuttajapalveluiden työntekijöille tuttuja, he osaa- vat yhdistellä parhaiten sopivia kotokaveri-pareja.

Kun aloitimme opinnäytetyötämme, maahanmuuttajapalveluissa kotokaveritoiminnasta, koulutuksesta ja vapaaehtoisten tukemisesta vastasivat sosiaalityöntekijä ja sosiaaliohjaaja. Heidän oma kiinnostuksensa ja arvostuksensa vapaaehtoistyöhön johti siihen, miksi juuri he valikoituivat organisoimaan kotokaveritoimintaa. He

totesivat, etteivät ole varmoja, jatkuisiko toiminta, mikäli kumpikaan heistä ei olisi kantamassa siitä vastuuta. (Fandi & Kauranen 2012.) Kesken opinnäytetyöprosessimme kotokaveri –koulutuksessa mukana ollut sosiaalityöntekijä jäikin pois maahanmuuttajapalveluista. Kotokaveri -toiminnan organisointivastuu maahanmuuttajapalveluiden sisällä jatkossa onkin tällä hetkellä auki. Vuosien varrelta kertyneet hyvät kokemukset toiminnasta auttavat kuitenkin toiminnan jatkamisessa. Toiminnan tulevaisuuden koettiin kuitenkin olevan turvattu. Toiminnan jatkamisen puolesta puhuu se, että kotokaveri on tukenut selkeästi usean maahanmuuttajan tai koko perheen kotoutumista Suomeen (Kauranen 2013.)

Kotokaveri-toiminnan tarkoitus on tarjota maahanmuuttajalle suomalainen kaveri, jonka kanssa voi yhdessä tutustua Jyväskylään ja sen tarjoamiin toimintamahdollisuuksiin. Toiminta voi olla yhdessä harrastamista tai harrastusten kokeilua, tai yhdessä oleminen voi olla yhtä hyvin esimerkiksi tapahtumiin osallistumista. Pohjalla on ajatus, että maahanmuuttajan voi olla yksin vaikea lähteä tutustumaan uuden kotipaikkakuntansa tarjoamiin mahdollisuuksiin, ja suomalainen kontakti voi helpottaa mieleisen toiminnan löytämistä. Maahanmuuttajapalveluiden asiakaskunnassa toimintaa on tarjottu eniten pakolaisille (Liite 5). Toiminnan aiheuttamia kuluja maahanmuuttajapalvelut eivät korvaa. (Kauranen 2013.) Luonnollisesti toimintaa suunniteltaessa tämä on otettava huomioon.

Vapaaehtoisina tällä hetkellä toimivien kotokavereiden määrää eivät maahanmuuttajapalvelut osanneet arvioida. Yhteydenpito vapaaehtoisiiin on vähäistä, koska siihen eivät resurssit riitä. Monen kaverisuhteen tiedetään kuitenkin lopahtaneen. Kerran vuodessa ennen joulua maahanmuuttajapalvelut ovat yleensä järjestäneet pienen kahvitilaisuuden kotokavereina toimiville, mutta yleensä vaan muutama aktiivisesti toimiva kotokaveri on saapunut paikalle. (Kauranen 2013.) Vapaaehtoistoiminnan seuranta voisi tuki pyrkiä kehittämään, mutta tiedämme myös, että resurssit tähän ovat pienet. Mielestämme koulutusvaiheessa olisi kuitenkin hyvä korostaa sitä, että toisinaan tulee myös pettymyksiä, eikä ystävyys lähdekään käyntiin toivotulla tavalla. Koska toiminnan lopahtamisen taustalla voi olla hyvin monenlaisia syitä, eivätkä henkilökiemiat aina kohtaa, voi toimintaa kokeilla uudelleen toisen kaverin kanssa.

3 MAAHANMUUTTAJAN KANSSA TOIMIMINEN

Kotokaveri-toiminnassa kaksi erilaista kulttuuria kohtaavat. Maahanmuuttajan kanssa toimiessa onkin mielestämme tärkeää tiedostaa, kuinka kulttuurierot voivat vaikuttaa kanssakäymiseen. Yhtä lailla tärkeää on tiedostaa, ettei kaikkea voi selittää kulttuurieroilla. Maahanmuuttajakaverin saatuaan vapaaehtoisena voi olla hyvä kuitenkin jo ennalta perehtyä maahanmuuttajan kulttuuriin ja pohtia kulttuurienvälisen erojen mahdollisia haasteita ja toisaalta erojen tuomia mahdollisuuksia.

Oman kulttuurin tiedostaminen on yhtä lailla tärkeää. Kulttuurienvälinen kohtaaminen vaatii osaamista tunnistaa kulttuuristen käytäntöjen, arvojen ja uskomusten suhteellisuutta. Tätä osaamista voidaan kutsua kulttuuriseksi herkkyydeksi. Kulttuurisen herkkyyden oppimisprosessin voidaan nähdä kehittyvän omakulttuurikeskeisyydestä kohti muiden kulttuurien tiedostamista ja arvostamista. Suhtautumisesta omaan kulttuuriin suhteessa vieraaseen tulee pikkuhiljaa tasapainoisempaa, avoimempaa ja luontevampaa. Ihannetilanteessa kulttuuriset erottelut eivät enää hallitse ajattelua. (Korhonen 2013, 63-64.) Tässä luvussa tuomme esiin teoreettista tietoa kulttuurien välisestä vuorovaikutuksesta. Tätä tietoa olemme vieneet myös työstämäämme koulutusmateriaaliin. Uskomme, että tämä teoreettinen kehys voi auttaa myöhemmin vapaaehtoisia kotokaverina toimimisessa.

3.1 Kieli ja kulttuuri

Kirjassa Näkökulmia monikulttuuriseen Suomeen Tiittula (1997) kirjoittaa, kuinka kieli ja kulttuuri ovat monella tapaa yhteydessä toisiinsa. Kielellä näkyy kulttuurin piirteitä ja toisaalta kielen käyttö on eri kulttuureissa hyvinkin erilaista. Omaa kulttuuriaan voi ilmentää kielen kautta monipuolisesti, jolloin myös kielellä ja viestinnällä on kulttuurin ilmentäjänä tärkeä rooli. Kielellä ja viestinnällä on keskeinen asema sosiaalisia suhteita luotaessa. (Tiittula 1997, 34.)

Saman kulttuurin sisällä häiriöitä tapahtuu huomattavasti vähemmän kuin eri kulttuurien välisen viestinnän kohdalla. Kulttuurierot voivat vaikuttaa viestintään negatiivisesti, aiheuttaen väärinymmärryksiä, jotka voivat johtaa yhteyden katkeamiseen ja joissain tapauksissa jopa syrjintään. Väärinymmärryksiä selittävät esimerkiksi viestijöiden erilaiset tietoperustat ja viestintämallit, joiden perusteella viestintää tulkitaan. Viestintä tehostuu ja helpottuu, kun ymmärrämme kulttuurienvälisen viestinnän eroavaisuudet. Toisaalta viestinnällisiin eroihin perustuvat stereotyyppit puolestaan toimivat rasististen käsitysten vahvistajina. (Tiittula 1997, 34, 48.)

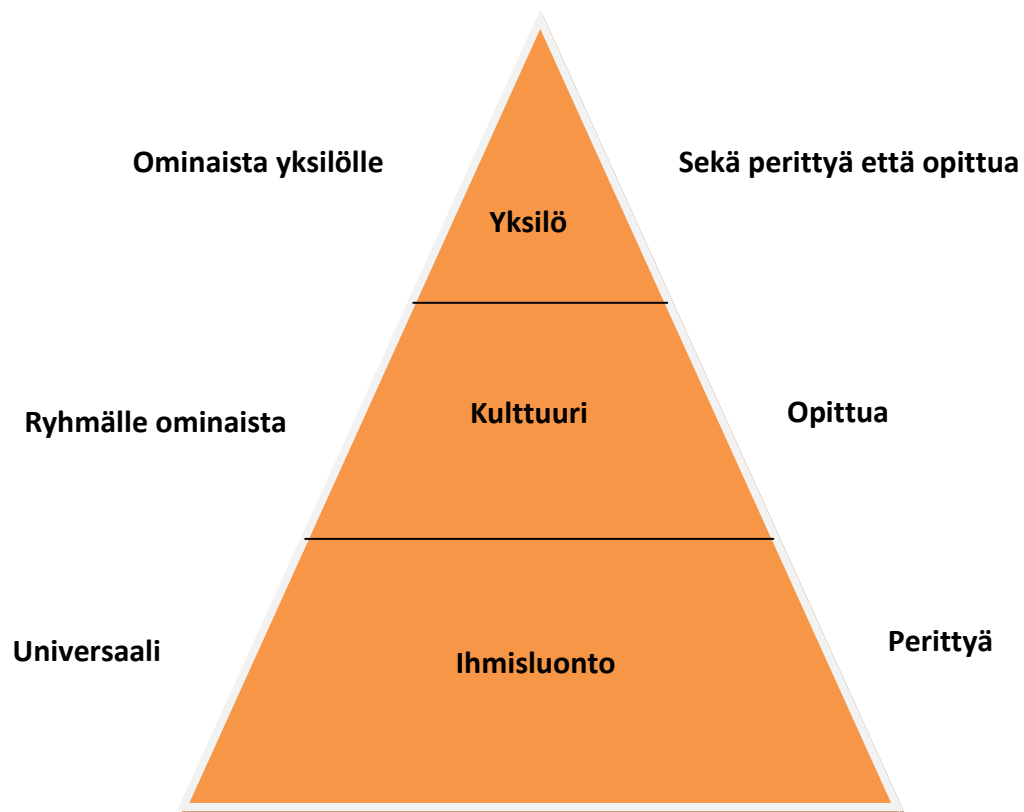
Kulttuurienväliseen viestintään vaikuttavat osaltaan myös esimerkiksi se, kuinka tietoa jäsenellään ja kuinka erilaisia puhetoimintoja käytetään. Missä määrin vaikkapa taustatietoa annetaan, kuinka asioita perustellaan tai miten suoria (tai epäsuoria) viestinnässä ollaan. Myös se, kuinka toista puhutellaan, minkälainen fyysinen etäisyys keskustelukumppaniin pidetään, kuinka kosketukseen suhtaudutaan sekä kuinka kohteliaisuudet ja erimielisyydet ilmaistaan, vaihtelevat eri kulttuurien välillä. (Tiittula 1997, 36-43.) Aikakäsitys on myös yksi niistä piirteistä, joka vaihtelee suuresti eri kulttuureissa ja voi aiheuttaa ristiriitoja arjessa. Lineaarisen aikakäsityksen mukaan aika "kuluu" jatkuvasti, kun puolestaan syklisessä aikakäsityksessä ajan katsotaan uusiutuvan. Länsimaissa korostuu lineaarinen aikakäsitys, jota kuvaavat täsmällisyys ja ajankäytön suunnitelmallisuus. Myöhästymistä pidetään välinpitämättömyyden osoituksena ja loukkaavana käytöksenä. Syklisessä käsityksessä ajalla ei kuitenkaan ole samanlaista merkitystä. Syklisen aikakäsityksen omaavat eivät esimerkiksi koe myöhästymistä loukkaavana, sillä on normaalia, että tilanteet muuttuvat ja suunnitelmat joustavasti muutosten mukana. (Räty 2002, 64.)

On kuitenkin tärkeää tiedostaa, etteivät kulttuurierot välttämättä itsessään aiheuta väärinymmärryksiä, eivätkä ne tietenkään aina ole syynä siihen, jos viestintä toisen kanssa ei sujukaan. Myös muun muassa keskustelijoiden ikä, sukupuoli ja asema vaikuttavat. Esimerkiksi yhteinen intressi yleensä vähentää viestintätyyliin aiheuttamia väärinkäsityksiä. Vaikka puhutaan kulttuurien välisistä eroista, tärkeintä on kuitenkin muistaa kohdata toinen omana yksilönään, eikä tietyn kulttuurin edustajana. Toisen

kohtelias huomioiminen ja aktiivisuus vuorovaikutustilanteissa vaikuttavat ratkaisevasti viestinnän onnistumiseen. (Tiittula 1997, 47-49.)

3.2 Kulttuuriteoreettinen näkökulma

Kulttuurien ja ihmisten välisten erojen selittämiseen voidaan käyttää esimerkiksi seuraavaa kolmiomallia:

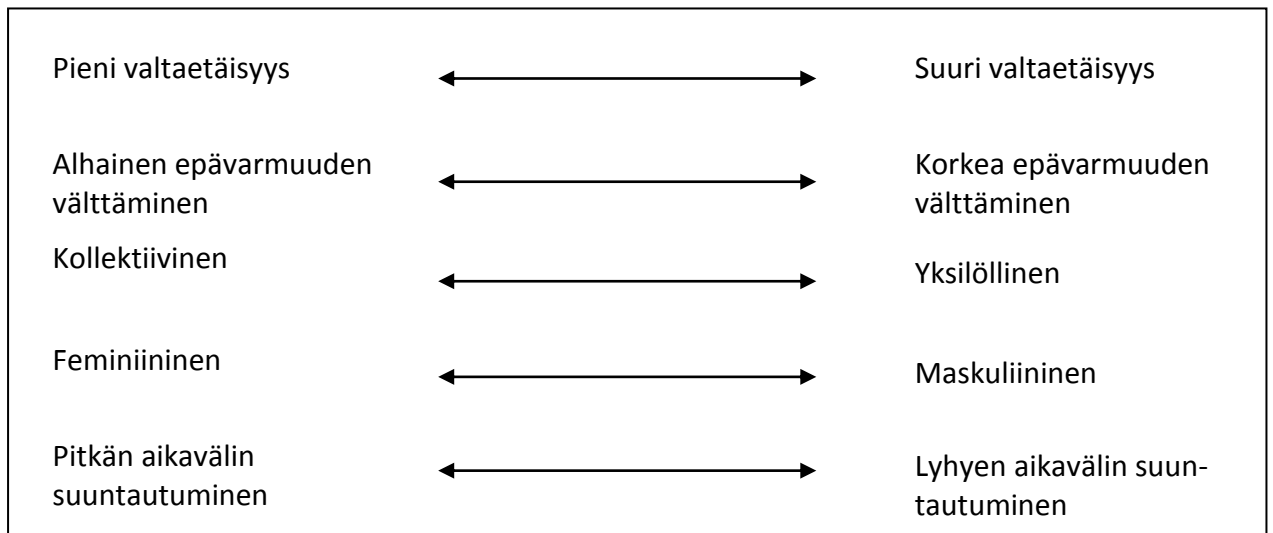
Kuvio 2. Kolmiomalli - kulttuurien ja ihmisten väliset erot (Hofstede, Hofstede & Minkov 2010, 6. Oma suom.)

Kolmion pohjalla on ihmisluonne, joka on universaali. Se on geneeissä perittyä, kulttuurista ja etnisestä taustasta ja sosiaalisesta asemasta riippumattomia ihmisen psykologisen ja fyysisen toiminnan peruslähtökohtia. Ihmisluonteelle ominaista kaikkialla on muun muassa pelon, vihan, rakkauden, nautinnon, surun ja häpeän kokeminen.

Kolmion keskimmäisen osan muodostaa kulttuuri. Kulttuuri on opittua ja tietyn sosiaalisen ympäristön ja ryhmän muokkaamaa. Kolmion huipulla on ihmisen oma persoona, jota hän ei jaa kenenkään muun kanssa. Persoona on toki yhdistelmä perittyä ja opittua. Persoonasta yksilöllisen tekee kuitenkin se, että se rakentuu aina yksilöllisesti ympäristön vaikutusta muokkaamalla, ja siihen liittyvät kaikki yksilölliset kokemukset elämän varrelta. (Hofstede, Hofstede & Minkov 2010, 6-7.) Mielestämme myös kotokaverina toimiessa ihmisen persoonallisuuden rakenteen monikerroksisuus on tärkeää tiedostaa, sillä kaikkea erilaisuutta ei kannata yrittää selittää kulttuurieroilla, vaan meissä kaikissa on perusihimilliset piirteemme sekä ainutlaatuinen persoonallisuus.

Kulttuuriset dimensiot

Valtanen (2010, 20) mukaan Geert Hofstede on tutkinut kansallisia kulttuureja yli viidessäkymmenessä maassa, joiden pohjalta on luotu muuttujia, joilla voidaan tyypitellä erilaisia kulttuureja. Näitä kulttuurillisia muuttujia ovat valtaetäisyys (asteikolla pieni-suuri), epävarmuuden välttäminen (asteikolla vähäinen-voimakas), kollektiivisuus-yksilöllisyys ja feminiisyys-maskuulisuus. Myöhemmin määriteltiin vielä viides dimensio, pitkän aikavälin - lyhyen aikavälin suuntautuminen. Hän pisteytti eri kulttuurit näiden muuttujien mukaan. Tuloksia ja niistä tehtyjä analyyseja on myös kritisoitu paljon mm. sen vuoksi, että Hofstede toteutti tutkimusta globaalin tietotekniikkafirma IBM:n työntekijöillä, jolloin otanta ei luultavasti ollut tarpeeksi heterogeeninen. Tulokset ovat 60- 70-luvuilta, josta maailma on myös muuttunut kovasti. (Valtanen 2010, 19-21.)

Kuvio 3. Kulttuuriset muuttajat (mukaillen Valtanen 2010, 20-35.)

Valtaetäisyys

Valtaetäisyydellä tarkoitetaan sitä, miten hyvin kulttuurin jäsenet hyväksyvät vallan jakautumisen epätasaisesti. Pientä valtaetäisyyttä edustavissa kulttuureissa vallitsee ajattelutapa, jonka mukaisesti eriarvoisuus yhteiskunnassa tulisi minimoida. Suuren valtaetäisyyden kulttuureissa valtaetäisyys voidaan nähdä luonnollisena asiana. Hierarkia nähdään systeeminä, joka luo ihmiselle paikan systeemissä, ja jopa suojelee tätä. (Salo-Lee, Malmberg & Halinoja 1996, 73-75.) Perinteisesti tasa-arvoa korostavissa Pohjoismaissa valtaetäisyys on melko pieni, kun taas latinalaisissa maissa, Aasiassa ja Afrikan maissa valtaetäisyys on suurempi (Valtanen 2010, 24).

Epävarmuuden välttäminen

Epävarmuuden välttämällä tarkoitetaan muun muassa sitä, kuinka hyvin yhteiskunnassa suvaitaan normien vastaista toimintaa. Eri kulttuurin jäsenet kokevat olonsa eri tavoin uhatuksi tällaisissa epävarmoissa tilanteissa. Alhaisen epävarmuuden välttämisen kulttuureissa erilaisuuteen saatetaan suhtautua kiinnostuksella, kun taas epävarmuutta välttelevissä eli korkean epävarmuuden välttämisen kulttuureissa normien vastaisuutta ja sen aiheuttamaa epämukavuutta pyritään rajoittamaan. Epävarmuutta suhteellisen hyvin siedetään esimerkiksi Britanniassa ja Pohjoismaissa, joista mielenkiintoisen poikkeuksen muodostaa Suomi, jossa epävarmuuden vältteleminen on suhteellisen suurta. (Valtanen 2010, 23-24, 26-27.)

Kollektiivinen ja yksilöllinen kulttuuri

Kollektiivisen ja yksilöllisen kulttuurin dimensiolla tarkoitetaan sitä, ollaanko kulttuurissa orientoitunut enemmän itseensä vai yhteisöön ja sen yhteisiin päämääriin. Kollektiivisessa kulttuurissa yksilön identiteetti perustuu ryhmään kuulumiseen. Suurin osa maailman kulttuureista on kollektiivisia. Kollektiivisessa kulttuurissa korostetaan yhteisön vastuuta omistaan, mutta myös sen luomaa lojaliteettia. Yksilökulttuureissa yksilön etu menee yhteisön edun edelle, ja jokaisen oletetaan kantavan vastuun vain itsestään ja vain lähimmästä perhepiiristään. Yksilökulttuureissa arvostetaan suoruutta ja omien mielipiteiden esittämistä pidetään sallittuna ellei jopa suotavana. (Salo-Lee, Malmberg & Halinoja 1996, 90-92.) Useimpia länsimaita pidetään yksilöllisinä kulttuureina, kun taas Aasian maiden lisäksi Lähi-Idän ja Afrikan kulttuureita pidetään perinteisesti kollektiivisinä. Teollistuminen, kaupungistuminen ja globalisaatio on näyttänyt lisänneen yksilöllisyyttä kuitenkin kaikkialla maailmassa. (Valtanen 2010, 29-30.)

Feminiinisyyden-maskuliinisuus

Feminiinisyyden-maskuliinisuus -dimensio koskee yhteiskunnallisia arvoja ja ihmissuhteita. Feminiinisessä kulttuurissa korostuu elämänlaatu ja toisista huolehtiminen. Feminiinit kulttuurit edustavat niin sanottuja pehmeitä arvoja. Maskuliinisissa kulttuureissa korostuvat materiaaliset arvot ja raha. Vahvuutta arvostetaan ja kilpailu on kovaa. Maskuliinisissa kulttuureissa myös eri sukupuolten roolit ovat selkeästi erillään toisistaan. (Valtanen 2010, 32.) Suomi edustaa feminiinistä kulttuuria, joskin se jää feminiinisyydspisteityksessä jälkeen esimerkiksi Ruotsia. Japani on maskuliinisten kulttuurien kärkipäässä, ja edustaa kovia arvoja. (Valtanen 2010, 20-21.)

Pitkä aikaväli-lyhyt aikaväli

Kulttuurien viides ulottuvuus pitkän aikavälin - lyhyen aikavälin suuntautumisen dimensio. Pitkän aikavälin suuntautumisella tarkoitetaan kulttuurissa ilmenevää sinnikkyyttä ja pitkäjänteisyyttä työnteossa, säästäväisyyttä ja suhdehierarkioiden kunnioitusta. Lyhyen aikavälin kulttuureissa taas korostuu muun muassa tulosten nopea odottaminen, sosiaalinen paine menestyä ja velvollisuus täyttää sosiaaliset velvollisuudet. Suomea ei ole koskaan pisteytetty tällä muuttujalla. Pitkän aikavälin suuntautumisen kulttuureita kärkipäässä edustavaa muun muassa Kiina ja Hong Kong. Sen

sijaan esimerkiksi Kanada ja Saksa ovat lyhyemmän aikavälin suuntautumisen kulttuureita. (Valtanen 2010, 35.)

Kulttuuristen muuttajien avulla saatujen tulosten ristiriitaisuudesta huolimatta halusimme tuoda kulttuuriset dimensiot osaksi kotokaveri-koulutusta. Uskomme, että tämä klassinen kulttuurien määrittelyyn käytetty teoria edesauttaa eri kulttuurien välisten erojen ymmärtämistä ja hahmottamista. Hofsteden malli kulttuurisista muuttajista voi olla hyödyllinen ja mielenkiintoinen työkalu kotokaverille myös koulutuksen jälkeen, kun on selvinnyt, mistä maasta maahanmuuttajakaveri on kotoisin. Tarkoituksenamme ei kuitenkaan ole korostaa eri maiden välisiä stereotyyppioita, vaan ennen kaikkea osoittaa kulttuuristen tekijöiden vaikutuksia ihmisiin.

3.3 Käytännön vinkkejä kommunikaatioon

Kotokaverin ja maahanmuuttajakaverin ensimmäiseen tapaamiseen maahanmuuttajapalvelut järjestävät tulkin, jotta käytännön asioista voidaan sopia ja odotuksista ja toiveista keskustella. (Kotokaveri-koulutus 2012). Jatkossa tulkkia ei kuitenkaan ole käytössä, eikä tämä ole usein tarpeellistakaan. Selkeä viestintä auttaa monesti jo paljon. Puhenoiteen voi olla syytä kiinnittää huomiota ja sanojen käytössä tulisi huomioida maahanmuuttajan suomenkielen taso. (Räty 2002, 151.) Voidaan puhua myös selkokielestä. Mielestämme selkokielisyydestä voi olla hyötyä kotokaverin ja maahanmuuttajakaverin kohtaamisessa, mikäli maahanmuuttajan suomen kielen taito on vielä vajaata, mutta kommunikaatiossa ei kannata kuitenkaan liikaa lähteä korostamaan toisen erilaisuutta. Selkokeskus määrittelee selkokielen olevan suomen kielen muoto, joka on mukautettu sisällöltään, sanastoltaan ja rakenteeltaan yleiskieltä helpommin ymmärrettäväksi (Selkokielen määritelmä N.d.). Selkokieleen ei ole olemassa tarkkoja kriteerejä, vaan ajatuksena on, että kommunikaatiossa vastaanottajan erityispiirteet otetaan huomioon (Räty 2002, 151).

Tärkeää selkokielessä on käyttää tuttua puhekielen sanastoa. Ydinasioita ja -sanoja voi korostaa. Vieraammat ja käsitteellisemmät sanat voi pyrkiä aukaisemaan ja käyt-

tämään konkreettisia esimerkkejä apuna. Puheenvuoroissa kannattaa olla maltillinen, ja puhua yhdestä asiasta kerrallaan tarpeeksi rauhallisesti, mutta ei puhetta kuitenkaan luonnottoman paljon hidastaen. Mikäli vastaanottaja ei ymmärrä jotakin käytettyä sanaa, sen voi toistaa. Kiertoilmaisuja kannattaa myös kokeilla. Jos tuntuu, että on ymmärtänyt keskustelutoverin ilmaiseman asian väärin, kannattaa asia tarkistaa. Jos vaikuttaa siltä, että keskustelun osapuolena toinen vie keskustelua enemmän, toista osapuolta kannattaa rohkaista ilmaisemaan itseään esimerkiksi kyselymällä. Katsekontakti, rauhallinen tila ja vaikkapa piirtämällä ha-vainnollistaminen saattavat myös auttaa kommunikoinnissa. Kuten yleiskielessä myös selkokielessä keskustelukumppanin ikä ja kehitystaso tulee huomioida. (Virtanen 2012, 174-175.)

Suomen kieltä pidetään muodoltaan rikkaana kielenä. Kuitenkin selkeyden vuoksi vaikeita sijamuotoja ja passiivia kannattaa joskus vältellä. Esimerkki vaikeasta sijamuodosta voisi olla esimerkiksi komitatiivi ”vaimoineen”. Verbeistä muodostettavat muunnelmät kuten ”juoksennellessamme” ovat myös vaikeita. (Virtanen 2012, 94-95.) Oheisviestintää kuten hymyilyä kannattaa käyttää sopivasti. Lujemmalla äänellä puhuminen sen sijaan ei yleensä auta. (Räty 2002, 69.)

Selkokieli yhdistettiin pitkään lähinnä teksteihin, mutta sittemmin sen merkitystä on ruvettu korostamaan myös puhekielisessä ilmaisussa. Sitä käyttävät monet ihmiset, joilla on vaikeuksia kielen kehityksessä, mutta myös suomea oppiville siitä voi olla hyötyä. (Selkokielineen viestintä 2012.) Tuomme seuraavaksi esiin Virtasen (2012) lyhyen esimerkin kielen muokkaamisesta selkokielisiksi. Kyseessä on lehtijutun aloitus. Yleiskielistä tekstiä lukiessa voi miettiä itse, kuinka tekstiä muokkaisi sitä selkeyttääkseen ennen kuin lukee selkokielisen ehdotuksen. (Virtanen 2012, 106, 108.) Olemme sisällyttäneet harjoituksen myöskin kotokaveri –koulutusmateriaaliin.

Yleiskielinen teksti:

Kotipihalla riittää puuhaa innokkaille viherpeukaloille vielä syksylläkin ennen lumi-peitteen satamista. Etelä-Suomen talvi on haasteellinen, koska lumen satamisen ajankohtaa on vaikea tietää. –Pahin talvi kasvien kannalta on kylmä pakkastalvi ilman lumen tuomaa suojaa, sanoo suunnitteluhortonomi Matti Möttönen. (Virtanen 2012, 106.)

Selkokielinehdotus:

*Kotipihan hoitajalle riittää
 puuhaa syksylläkin.
 Puutarhassa pitäisi vielä tehdä
 useita töitä ennen lumen tuloa.
 Etelä-Suomessa tilanne on
 kuitenkin hankala,
 koska on vaikea tietää,
 millon lumi sataa.
 -Kasvien kannalta pahin tilanne on silloin,
 jos talvi on kylmä, mutta lunta ei sada,
 sanoo Matti Möttönen.
 Hän on ammatiltaan hortonomi eli
 koulutettu kasvien hoitaja. (Virtanen 2012, 108.)*

Selkokielinehdotuksen kohdalla tekstistä purettiin pois lauseenvastike ”satamisen ajan-kohta”. Tekstistä jätettiin pois myös abstrakti ilmaisu viherpeukalo. Hortonomi-sana selitettiin, ja teksti rivitettiin selkokielelle tyypillisellä tavalla. (Virtanen 2012, 108.) Kyseessä on vain yksi ehdotus selkokielestä, ja jokainen voi mukauttaa kieltä haluamallaan tavalla. Esimerkiksi sana viherpeukalo voisi olla mukava opettaa maahanmuuttajakaverille, mutta tärkeää on kuitenkin aukaista käsitteet, ja varmistaa, jotta keskustelukumppani ymmärtää asian.

4 KOTOUTUMINEN JA AKKULTURAATIO

Valtakulttuurin ja maahanmuuttajaväestön väliset suhteet

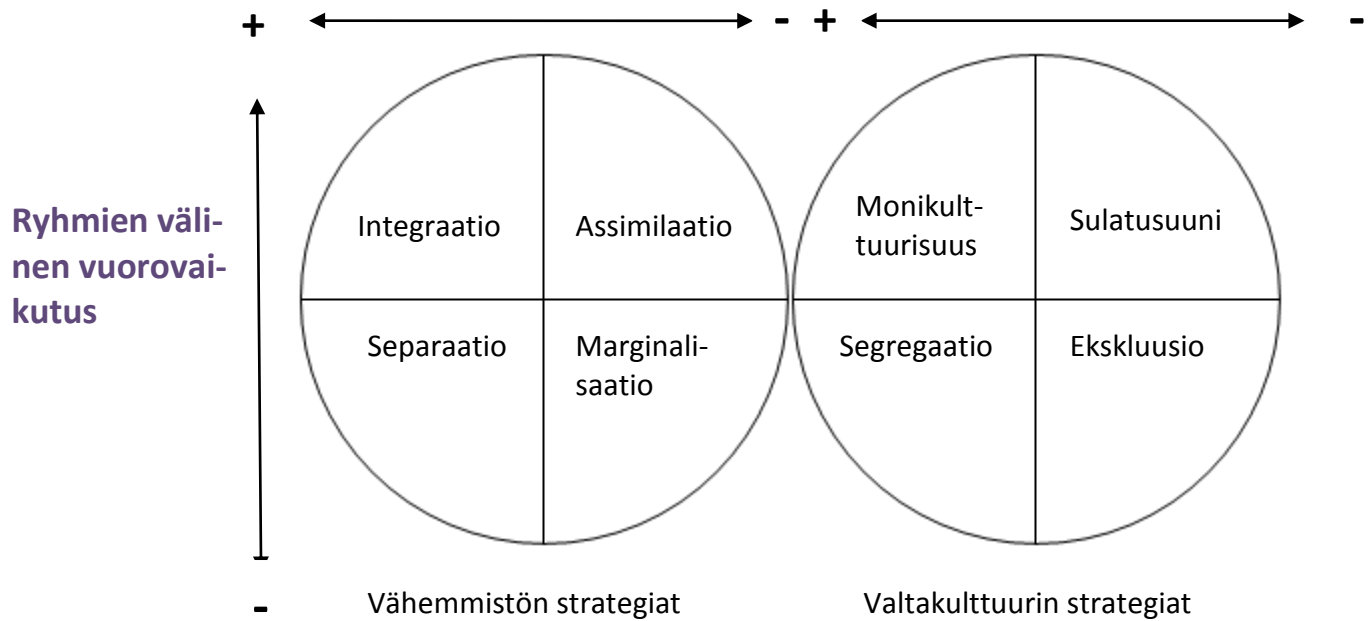
Avoin ja vastaanottava ympäristö edesauttavat maahanmuuttajan kotoutumista uuteen ympäristöön. Valtakulttuurin ja maahanmuuttajan välisiä suhteita voi tarkastella eri näkökulmista. Yksi näkökulma tarkastelulle on se, kuinka maahanmuuttaja kokee asemansa yhteisössä, missä määrin hän voi säilyttää omaa kulttuuriaan ja toisaalta omaksua uutta. Toinen näkökulma on se, kuinka maahanmuuttajan kotoutumista tuetaan uudessa yhteiskunnassa. Kotoutumisen ihanteena onkin pidetty integraatiota eli edellä mainittujen näkökulmien yhdistelmää, jossa maahanmuuttajan oma kulttuuri säilyy ja toimiminen uudessa yhteiskunnassa mahdollistuu kantaväestön tavoin. (Räty 2002, 124, 126.)

4.1 Akkulturaatio-teoria

Akkulturaatio on sopeutumisprosessi, joka tapahtuu kulttuurien kohdatessa. Akkulturaatio termiä käytetään kuvaamaan muutoksia ihmisessä ja ihmisryhmissä, joita kulttuurien välinen kohtaaminen aiheuttaa ihmisen toiminnassa (Berry 2006a, 27). Kaikki eivät koe akkulturaatiota samalla lailla, ja se voi toteutua eri tavoin yhteiskunnallisella tasolla. Berryn artikkelissa *Acculturation: A Conceptual Overview* (2006b, 19) Berry viittaa omaan teoriaansa akkulturaatiostrategioista vuodelta 1980. Ihmisen henkilökohtaiset asenteet sekä kulttuurien välillä käytävä vuorovaikutus vaikuttavat siihen, kuinka akkulturaatio käytännössä toteutuu. (Mts. 19.)

Akkulturaatio on valtakulttuurin ja vähemmistökulttuurin vuorovaikutusta. Berry (2006b, 19-21) jakaa akkulturaation neljään eri strategiaan, joita havainnollistetaan seuraavassa kuviossa. Kuviossa näkyy sekä vähemmistökulttuurin että valtakulttuurin näkökulma. Strategioiden nimet vaihtuvat sen mukaan, tarkastellaanko ilmiötä valta- vai vähemmistökulttuurin näkökulmasta. (Mts. 19-21.)

Kulttuurisen pääoman säilyttäminen

Kuvio 4. Akkulturaatio-strategia (Berry 2006a, 35.)

Assimilaatio

Vähemmistökulttuurin näkökulmasta assimilaatio tarkoittaa tilaa, jossa vähemmistökulttuuri ei säilytä kulttuurista identiteettiään. Kulttuurisen identiteetin piirteitä pyritään karistamaan pois, ja pyritään sulautumaan osaksi valtakulttuuria olemassa päittäisessä vuorovaikutuksessa. Valtakulttuurin näkökulmasta yhteiskunnallista tilaa, jossa vähemmistökulttuurit assimiloituvat, voidaan kutsua sulatusuuniksi (melting pot). (Berry 2006b, 20-22.)

Separaatio

Separaatiossa vähemmistö pyrkii päinvastoin pitämään kiinni kulttuurisesta pääomastaan, ja välttelee vuorovaikutusta valtakulttuurin kanssa. Separaatiossa vuorovaikutus valtakulttuurin kanssa pyritään minimoimaan, ja vähemmistöryhmä kääntyy vuorovaikutuksen lisäämisen sijaan sisäänpäin. Valtakulttuurin näkökulmasta termi vähemmistön separaatiolle on segregaatio (segregation). (Berry 2006b, 20-22.)

Marginalisaatio

Marginalisaation on tila, jossa vähemmistökulttuuri on menettänyt kulttuurisia piirteitään. Tähän voi vaikuttaa kiinnostuksen puute omaa kulttuuriperintöä kohtaan tai valtakulttuurin pakotus. Myöskään vuorovaikutusta valtakulttuurin ja vähemmistökulttuurin välillä ei lisätä. Vuorovaikutushaluttomuuteen voi vaikuttaa esimerkiksi vähemmistön kokemus syrjinnästä tai ulossulkemisesta. Valtakulttuurin näkökulma marginalisaatioon onkin eksklusio (exclusion) eli ulos jättäminen. (Berry 2006b, 20-22.)

Integraatio

Integraatiossa molempien ryhmien intressi vuorovaikutuksen lisääminen kulttuuri-ryhmien välillä. Integraatiossa vähemmistöryhmä tuntee kulttuurisen identiteettinsä eheäksi, koska se pystyy säilyttämään kulttuuriperintöään, mutta silti osallistumaan yhteiskuntaan täysivaltaisesti. Integraatio on tila, jossa aito monikulttuurisuus (multiculturalism) mahdollistuu. (Berry 2006b, 20-22.)

Huomionarvoista on se, että integraation saavuttaminen tapahtuu vapaasta tahdosta, eikä valtakulttuuri voi pakottaa vähemmistöä integroitumaan. Integraatio vaatii valtakulttuurilta avoimuutta ja aitoa tahtotilaa kulttuuriselle diversiteetille. Integraatio vaatii sopeutumista sekä valta- että vähemmistökulttuurilta. Vähemmistön on sisäistettävä valtakulttuurin perusarvoja. Myös valtakulttuurin on sopeutettava instituutioitaan kuten koulutusjärjestelmää vastaamaan paremmin monimuotoisemman yhteiskunnan tarpeita. (Berry 2006b, 20.)

4.2 Sopeutuminen uuteen maahan kriisin näkökulmasta

Sopeutumisen yhteydessä on puhuttu myös eräänlaisesta kriisistä, vaikka se antaakin mielestämme asiasta hieman negatiivisen kuvan. Tahdomme kuitenkin ottaa mukaan opinnäytetyöhömmä ja koulutusmateriaaliin yhden selityksen siitä, kuinka sopeutumisprosessi voi edetä maahanmuuton kohdalla. Uuteen kulttuuriin muuttaessa ihminen joutuu tavallaan lapsen asemaan uudelleen, kun hänen on opeteltava uuden

kulttuurin kieli, toimintatavat, asenteet ja arvostukset. Psykkisenä kriisinä tilanteen voi nähdä, koska ihminen kohtaa elämäntilanteen, jossa hänen aikaisemmat kokemuksensa ja reagointimallinsa eivät ole riittäviä uudessa kulttuurissa. Kriisi on iso muutos elämässä, ja sen voi kokea raskaana ja stressaavana. Maahanmuuttoon saatetaan liittyä surua menetyksistä, joita on joutunut kohtaamaan lähtiessään kotimaastaan. Menetykset voivat liittyä perheenjäseniin, ystäviin, sukulaisiin, sosiaaliseen asemaan tai ammatilliseen arvostukseen. Samaan aikaan uuteen kulttuuriin muuttavalla on paine sopeutua uuteen kulttuuriin sekä luoda uutta sosiaalista verkostoa. Kriisiin reagoiminen on kuitenkin yksilöllistä, ja ihmisen persoona vaikuttaa paljon. (Alitolppa-Niitamo 1994, 24-25.) Maahanmuuttoon liittyvä kriisi eroaa traditionaalisesti määritellyistä kriiseistä ainakin kestoltaan, ja siinä, että maastamuutto ja maahanmuutto muokkaavat ihmisen kokemusta itsestään vahvemmin kuin monet muut kriisit (Alitolppa-Niitamo 1994, 28).

Psykkistä kriisiä voidaan jakaa vaiheisiin, joissa kriisin laukaiseviin syihin suhtautuminen muuttuu. Nimenomaan maahanmuuttoon liittyvä sokkivaihe kehittyy tyypillisesti vähitellen, yleensä ensimmäisen parin vuoden aikana. Sokkivaiheeseen liittyy todellisuuden kieltäminen, ja se, ettei koettuja asioita tahdota käsitellä. Tyypillistä on, että aluksi kaikkeen saatetaan suhtautua yltiöpositiivisesti. Kiitollisuus uutta kotimaata kohtaan on yleistä esimerkiksi pakolaisina muuttaneiden keskuudessa. Sokkivaiheessa ihminen saattaa olla ulkoisesti rauhallinen, vaikka todellisuudessa hänen tunnemaailmansa olisikin lamaanut. (Alitolppa-Niitamo 1994, 26.)

Reaktiovaiheessa tapahtuu avautuminen, jossa saattaa tapahtua voimakkaita ja hallitsemattomiakin tunneryöppyjä, kun maahanmuuttaja alkaa käsitellä kriisiin johtaneita asioita mielessään. Reaktiovaiheessa ihmisen mieli pyrkii yhdistämään aikaisemmat käsityksensä ja muuttuneen elämäntilanteensa, ja luomaan eheämmän todellisuuden. Reaktiovaiheen laukaisee monesti kenties pienienkin vastoinkäymisten kasaantuminen, ja sen aiheuttama turhautuminen ja suru. On aivan tyypillistä, että maahanmuuttaja kokee reaktiovaiheen vasta parin vuoden kuluttua muutosta. Sekä shokki- että reaktiovaiheessa ihminen saattaa kokea voimattomuutta sekä epätoivoa ja joskus jopa vihaa. Ei ole täysin tavatonta, että näissä vaiheissa ihminen turvautuu epätoivoisiin keinoihin kuten vaikkapa alkoholin väärinkäyttöön. Myös psykosomaat-

tisia reaktioita ja stressioireita voi ilmetä. Näitä voivat olla esimerkiksi vatsa- tai päänsäryt tai sydämenlyöntien epätasaisuus. (Alitolppa-Niitamo 1994, 26-27.)

Läpikäymisvaiheessa kriisin kokenut alkaa pikku hiljaa orientoitua uudelleen tulevaisuuteen, ja hänen kokemansa menetys ei hallitse häntä enää yksinomaan. Kielteiset tunteet antavat tilaa myös myönteisille kokemuksille. Kun sokkivaiheessa on saattanut ilmetä asioihin yltyömyönteistä suhtautumista ja reaktiovaiheessa lähes pelkän epätoivon sävyttämää elämää, läpikäymisvaiheeseen liittyy eräänlainen terveen realismisuuden paluu. Uudelleenorientoitumisen vaiheessa maahanmuuttaja saavuttaa henkisen kypsyyden tunteen. Vaikka maahanmuuttaja on hyväksynyt ajatuksen siitä, että hän tulee aina olemaan jollain tavalla erilainen kantaväestöstä, sopeutuminen ei enää vaadi häneltä psyykkisesti niin paljon energiaa kuin alussa. (Alitolppa-Niitamo 1994, 27.)

4.3 Kotoutumiskaari ja motivaatiotekijät osana sopeutumista

Uuteen maahan ja kulttuuriin muuttaminen voidaan nähdä oppimis- ja kasvuprosessina. Prosessin etenemiseen vaikuttaa vahvasti oma persoona, resurssit ja asenteet. Myös uuden elinympäristön vastaanottavuus ja ymmärtävä ilmapiiri tai niiden puute vaikuttavat kasvuprosessin kulkuun. Vapaaehtoisella voi olla suuri rooli maahanmuuttajan kotoutumisessa. Vapaaehtoisen kanssa ollessa voidaan puhua arkipäiväisistä asioista luonnollisessa ympäristössä ja tilanteessa. Vapaaehtoinen ei ole viranomainen. Vapaaehtoisuus on epävirallista tukitoimintaa. Parhaimmillaan se on jännitteetöntä kanssakäymistä kantasuomalaisen ja maahanmuuttajan välillä. (Kotoutumisen tukena 2009.)

Suomen Punaisen Ristin Kotopolku -projektiin kehitetty Kotoutumiskaari (liite 2) on oivallinen väline tarkastella kotoutumisen etenemistä. Sitä on käytetty vuodesta 2001 alkaen asiakastyössä. Kotoutumiskaari kuvainnollistaa hyvin sen, kuinka kotoutuminen on hyvin aaltoileva mutta myös yksilöllinen prosessi. Mallin vaaka-akseli kuvastaa aikaa kun taas pystyakseli kotoutumiseen liittyviä tunteita. Akseleiden leikkauspiste on muutto Suomeen. (Bukareva 2007.)

Yleensä kotoutumiskaarta käydään läpi työntekijän ja maahanmuuttaja-asiakkaan välillä. Henkilökohtaisen kotoutumiskaaren piirtäminen on luonnollisesti hedelmällisempää, kun Suomeen muutosta on kulunut jo joku vuosi aikaa, ja maahanmuuttaja on kokenut jo useampia vaiheita, eli pystyy tarkastelemaan pidempää aikaperspektiiviä. Myös kotoutumiskaari havainnollistaa sitä, kuinka maahanmuuton alkuvaiheeseen kuuluu usein euforian vaihe, josta seuraa pudotus ja ensimmäinen alakulon vaihe. Tämän jälkeen onnistumiset ja epätoivon vaiheet vuorottelevat yksilölliseen tahtiin. Myös se, onko koko perhe muuttanut Suomeen yhtä aikaa, vaikuttaa kotoutumiseen vahvasti. Jokaiselle perheenjäsenelle tulisikin piirtää oma kaarensa, koska perheenjäsenet kotoutuvat eri tahdissa ja tavoin. (Bukareva 2007.)

Maahanmuuttajan kanssa työskentelevälle kotoutumiskaari voi toimia hyvänä keskustelun pohjana asiakkaan kanssa. Punainen Risti antaa esimerkkikysymyksiä, joiden pohjalta kotoutumiskaarta voi lähteä työstämään. Asiakkaan kanssa voi muistella kotoutumista ja sen ajalle sijoittuneita tapahtumia, jotka vaikuttivat kotoutumiseen liittyviin tuntemuksiin. Voidaan tarkastella, mitkä asiat, ihmiset tai tapahtumat kotoutumisessa ovat auttaneet ja mitkä asiat ovat luoneet haasteita. Kaarella voidaan orientoitua myös tulevaan, esittää toiveita tulevaisuuteen jne. (Kotoutumiskaari n.d.)

Maahanmuuttajan kanssa työskentelevä ammattilainen itse voi miettiä kotoutumiskaaren pohjalta, miten voi parhaiten tukea asiakastaan nousuissa ja laskuissa, ja millä keinoin voi pyrkiä siihen, että saisi asiakkaansa kotoutumiskaarta noususuuntaiseksi. On syytä myös miettiä, miten tarjottuja palveluita ja apua ajoittaa kaaren eri vaiheissa. Tuen oikea-aikainen ajoittaminen on ammattilaisen osaamista. (Kotoutumiskaari n.d.) Kotokaveria on ollut tapana tarjota vähintään jo vuoden Suomessa olleille maahanmuuttajille ja suomea jo riittävän hyvin osaaville. Kotokaveria on pyritty tarjoamaan kotoutumisen sellaisessa vaiheessa, että maahanmuuttajan arki on asettunut jonkin verran uomiinsa, ja perusasiat on hoidettu kuntoon. Tällaisessa tilanteessa kotokaverina toimiminen ei tunnu kohtuuttoman raskaalta, ja myös maahanmuuttaja hyötyy tuesta enemmän. (Kauranen 2013.) Vapaaehtoisen on mielestämme kuitenkin tärkeää tiedostaa se, että myös kotokaveri-toiminnan käynnistymisen jälkeen nousuja ja laskuja voi tulla.

Vaikka Kotoutumiskaari on pätevä ammatillinen työväline, uskomme, että sen tarkastelusta voi olla hyötyä myös vapaaehtoiselle. Vapaaehtoisen tehtäviin ei välttämättä kuulu kotoutumiskaaren piirtäminen maahanmuuttajakaverin kanssa, mutta Kotoutumiskaaresta on tehty myös esimerkkiä antava yleismalli, jonka olemme lisänneet opinnäytetyömme lisäksi myös koulutusmateriaaliin. Vapaaehtoinen voi kysyä esimerkiksi, mikä tekee toiminnasta mielekästä myös maahanmuuttajan mielestä hänen elämäntilanteensa huomioiden (Kotoutumiskaari n.d.). Vaikka vapaaehtoisella ei ole ammatillista kokonaisvastuuta kotouttamisesta, mielestämme myös vapaaehtoinen voi miettiä, missä kohtaa hän voi olla tukemassa maahanmuuttajan kotoutumista, ja varautua mahdolliseen aaltoiluun kotoutumisen eri vaiheissa vapaaehtoisena ystäväinä. Kotoutumiskaari on mielestämme hyvä orientoitumisväline, ja sen pohjalta voitaisiin herätellä enemmänkin keskustelua mm. kotokaveri-koulutuksen aikana.

Pietilän (2013, 48-50) artikkelissa käsitellään motivaation vaikutusta Suomeen muuttaneen maahanmuuttajan sopeutumiseen. Motivaatioon vaikuttaa ensinnäkin paljon se syy, miksi maahanmuuttaja on tullut Suomeen. Mikäli oleskelu nähtiin vain väliaikaisena myös motivaatio kielen ja kulttuurin oppimiseen oli alhainen. Tutkimuksen mukaan motivaatiota lisää ennen kaikkea opiskelu, työnsaanti, harrastusten löytäminen ja sosiaalinen verkosto. Ennen kaikkea sosiaalisen verkoston ylettyminen suomalaisiin lisäsi motivaatiota ja syvensi suomalaisen kulttuurin merkitysten ymmärtämistä. Kulttuurien välinen viestintä ja onnistumisen kokemukset suomalaisten kanssa kommunikoidessa nostivat motivaatiota. Tutkimuksen mukaan motivaatio ikään kuin ruokki itse itseään: mitä korkeampi motivaatio oli, sitä todennäköisemmin maahanmuuttaja näki vaivaa oppiakseen kieltä ja kulttuuria, ja osallistui mieluummin erilaisiin sosiaalisiin tilanteisiin. Oman kielen käyttömahdollisuus kotona oli tutkimuksen mukaan myös motivaatiota nostava tekijä. (Mts. 48-50.) Toivomme, että kotokaveri voisi olla tällainen motivaatiota ruokkiva tekijä maahanmuuttajan elämässä. Kotokaverin kanssa toimiessa maahanmuuttaja voi saada lisää rohkeutta kommunikaatioon ylipäätään. Kotokaveri voi auttaa maahanmuuttajaa löytämään uusia harrastuksia ja keräämään rohkeutta mennä uusiin sosiaalisiin tilanteisiin.

5 VAPAAEHTOISTOIMINTA

5.1 Vapaaehtoistoiminnan määrittelyä

Tässä luvussa käymme teorian valossa läpi vapaaehtoistoimintaa ja laadukkaasti järjestetyn vapaaehtoistoiminnan elementtejä. Tämä osio on tarkoitettu pääasiassa kotokaveri-toimintaa organisoivalle taholle, eikä niinkään vapaaehtoisille. Toivomme, että osio antaa pidemmällä aikavälillä eväitä vapaaehtoistoiminnan kehittämiseen maahanmuuttajapalveluissa.

Vapaaehtoisuuden muotoja

Vapaaehtoistoiminnalle ominaisia piirteitä ovat vapaaehtoisuus, palkattomuus sekä tavallisen ihmisen tietojen ja taitojen riittävyys. Vapaaehtoistoiminta merkitsee vapaaehtoista toimimista oman jaksamisen ja kiinnostuksen rajoissa. (Hakkarainen & Syrjänen 2003, 13–14.) Vapaaehtoisuuden määritelmässä korostuu usein myös esimerkiksi auttamisen näkökulma ja se, että työtä tehdään ilman pakkoa tai velvollisuuksia. Vähitellen vapaaehtoistoiminnan määritelmässä on alkanut näkymään yhä enemmän myös toiminnan organisointi ja vapaaehtoisten omat motiivit, toiveet ja arvot. Aikaisemmin katseet kohdistuivat ensisijassa avun tarvitsijoihin sekä toiminnan järjestäjän motiiveihin. (Laimio & Välimäki 2011, 9-10,16.)

Vapaaehtoistoimintaa voidaan luokitella usealla eri tavalla sen laajan kirjon vuoksi. Laimio & Välimäki (2011) ovat teoksessaan ”Vapaaehtoistoiminta kehittyy” jakaneet vapaaehtoistoiminnan tukea tuottavaan, osallistavaan ja tuettuun vapaaehtoistoimintaa, vertaistoimintaan, palvelutoimintaan, talkoo-, keräys-, ja tapahtumatoimintaan sekä järjestötoimintaan ja yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. (Mts. 11-12.) Olemme huomanneet, että monet vapaaehtoisuuden muodoista sisältävät useampia edellä mainittuja piirteitä, joka sekin kertoo vapaaehtoistoiminnan monipuolisuudesta. Kotokaveri-toiminnan kohdalla voidaan puhua mielestämme ainakin tukea tuottavasta ja osallistavasta vapaaehtoistoiminnasta.

Nylund & Yeung (2005) puolestaan jaottelevat vapaaehtoisuuden muotoja tulevaisuudennäkymien perusteella episodiseen eli pätävävapaaehtoisuuteen, yritysten vapaaehtoistoimintaprojekteihin (työnantajat rohkaisevat työntekijöitä), virtuaalivapaaehtoisuuteen ja kansainväliseen, ylikansalliseen vapaaehtoisuuteen. Nylund & Yeung ovatkin sitä mieltä, että tulevaisuudennäkymät huomioiden, pitäisi panostaa hyvään rekrytointiin, jossa toteutuvat molemminpuoliset toiveet, tarpeet ja odotukset. Tärkeää olisi myös pyrkiä tarjoamaan erikestoisia ja monipuolisia vapaaehtoistoiminnan muotoja. (Mts. 28-29.)

Vapaaehtoistoiminnan merkityksestä

Perinteisesti vapaaehtoistoimintaa ovat järjestäneet järjestöt, seurakunta sekä julkinen sektori, jota kotokaveri -toiminta edustaa. Tänä päivänä perinteisten järjestäjien rinnalle on saapunut myös kirjava joukko erilaisia epämuodollisempia kansalaistoiminnan muotoja, joille ominaista on toiminnan löyhempi organisointi ja se, ettei toiminta edellytä pitkää sitoutumista vapaaehtoiselta. Sosiaalinen media, monenlaiset kampanjat ja tapahtumat kuuluvat myös tähän epävirallisempaan vapaaehtoistoiminnan joukkoon. Vapaaehtoistoiminnalla on suora merkitys itse vapaaehtoiselle, palvelujen saajalle, vapaaehtoistoimintaa järjestävälle organisaatiolle sekä palvelujärjestelmälle. Laajemmin katsottuna vapaaehtoistoiminta vaikuttaa välillisesti myös koko yhteiskuntaan sekä toimijoiden lähiverkoistoihin. (Laimio & Välimäki 2011,16-17,19,22.)

Vapaaehtoistoiminnan yhteiskunnallinen merkitys on suuri, sillä suomalaisista noin 40% on mukana jossain vapaaehtoistoiminnan muodossa. Kiinnostus vapaaehtoistoimintaa kohtaan lisääntyy jatkuvasti, joten myös yhteiskunnallisen merkityksen voidaan olettaa entisestään kasvavan. (Vapaaehtoistoiminnan ohjauksen käsikirja, 2010.) Kaikilla tulee olla oikeus osallistua vapaaehtoistoimintaan. Vaikka joihinkin tehtäviin joudutaan karsimaan vapaaehtoiset useiden halukkaiden johdosta, niin on tärkeää luoda monipuolisia mahdollisuuksia, jotta kaikki halukkaat löytävät sopivan vapaaehtoistoiminnan muodon. (Hakkarainen & Syrjänen 2004, 14.)

Vapaaehtoistoimintaa voidaan pitää myös hyvänä yhteiskunnallisen luottamuksen lähteenä. Kun kansalaistoiminta perustuu vapaaehtoisuuteen ja yhteisöllisyyteen

voidaan toiminnassa nähdä selkeää sosiaalisen pääoman kasvu. Vapaaehtoistoiminta lisää yhteisöllisyyttä, joka puolestaan vahvistaa välittämisen arvoja sekä osallistavaa ja oma-aloitteista kansalaisuutta. Sosiaalisen pääoman on puolestaan osoitettu lisäävän ja vahvistavan kansalaisten terveyttä. Vaikka vapaaehtoistyö näkyy harvoin taloudellisena kasvuna, voidaan sen katsoa lisäävän sosiaalista ja kulttuurillista pääomaa. (Porkka 2009, 64.)

Vapaaehtoistoiminnan voidaan katsoa seuraavan yhteiskunnallisia suuntauksia ja murroksia, mutta myös osaltaan luovan niitä. Vapaaehtoistoiminnan muutos- ja murrosvoiman takaa löytyy juuri yksilölliset ja yhteisölliset merkitykset sekä antamisen ja saamisen kokemukset. (Nylund & Yeung 2005, 13.) Vapaaehtoistoiminnalla on lisäksi ennaltaehkäisevän palvelun luonne, sillä vapaaehtoistoiminnan tavoitteisiin sisältyy terveyden edistäminen ja hyvinvointi sekä osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuudet. Vapaaehtoistoiminnalle ominaisia piirteitä ovat molempien osapuolten vapaaehtoisuus, vastavuoroisuus, tasa-arvo, luottamuksellisuus sekä tavallisen ihmisen tietojen ja taitojen riittävyys. (Välimäki 2012.)

Vapaaehtoisten motiivit ja motivaatiotekijät

Yeung (2005) toteaa, että vapaaehtoistoiminnan kivijalkana voidaan pitää motivaatiota. Motivaatiolla on suora yhteys toiminnan toteutumiseen ja jatkuvuudelle. (Mts. 83.) Vapaaehtoisten motiiveista on tehty monia tutkimuksia ja tärkeimmäksi motiiviksi nousee usein auttamisenhalu. Auttajan ja autettavan käsitykset autetuksi tulemisesta voivat kuitenkin osoittautua hyvinkin erilaisiksi, joten pettymys voi olla suuri jos toiminta ei etene kuvitellulla tavalla. Kun otetaan selville myös vapaaehtoisten omat odotukset ja toiveet toiminnan suhteen, voidaan vapaaehtoistoiminnasta saada vastavuoroisempaa. Näin voidaan välttyä myös pettymyksiltä ja toiminnan loppumisesta. (Laimio & Välimäki 2011, 17-18.) Myöskään Kotokaveri-toiminnassa vapaaehtoisten odotukset eivät aina ole toiminnasta vastaavien mukaan vastanneet todellisuutta, mikä on usein johtanut kaveruuden lopahtamiseen. Lager, Laihiala & Kontinen (2009) nimeävät Esmondin tutkimukseen viitaten vapaaehtoisten motivaatiotekijöiksi muun muassa oman uran edistämisen, henkilökohtaisen kasvun ja elämän merkityksen ymmärtämisen, tunnustuksen saamisen ja uusien ihmissuhteiden lisääntymisen (Mts.11).

Vapaaehtoisten motiivit vaihtelevat eri elämäntilanteiden, menneisyyden tapahtumien ja esimerkiksi maailman tilanteen mukaan. Nämä seikat osaltaan vaikuttavat myös siihen, kuinka paljon vapaaehtoisella on mahdollisuuksia sitoutua ja käyttää aikaa vapaaehtoistoimintaan. (Hakkarainen & Syrjänen 2004, 21.) Vapaaehtoistoimintaan sitoutuminen on tämän päivän ”pätkätyöyhteiskunnassa” vähentynyt (Lager, Laihiala, Kontinen 2009, 9). Määräaikaisiin, lyhyisiin tehtäviin on helpompi lähteä mukaan, sillä toiminnasta luopuminen aiheuttaa useimmille vapaaehtoisille syyllisyyttä. Määräaikaisista vapaaehtoistoiminnan tehtävistä voi kuitenkin muodostua pitkiä toiminnan ketjuja. (Laimio & Välimäki 2011, 18.)

5.2 Laadukas vapaaehtoistoiminta

Vapaaehtoistoiminnan merkitystä on turha kiistää. Se on vakavasti otettavaa toimintaa. Laadukkaasti toteutettuna vapaaehtoistoiminnalle voidaan turvata toiminnan mielekkyys ja kaikkien osapuolten turvallisuus. Laadukkaasti järjestetty vapaaehtoistoiminta tarkoittaa sitä, että oikeat asiat pyritään tekemään niin hyvin kuin mahdollista. Laatuun sisältyvät merkittävyys, palkitsevuus sekä toiminnan kiinnostavuus, ei niinkään ulkopuoliset arvioinnit tai toiminnan suuruus. (Laimio & Välimäki 2011, 22-23.)

Onnistuakseen vapaaehtoistoiminta tarvitsee vankan tukirakenteen ja hyvin laaditun suunnitelman, mutta varsinaisen strategian laatiminen vapaaehtoistoiminnan kentällä on vielä harvinaista. Laimio ja Välimäki (2011) nimeävät laadukkaasti järjestetyn vapaaehtoistoiminnan elementteihin seuraavia osa-alueita:

- järjestäjän motiivit ja sitoutuminen
- resurssit
- tarjottavien tehtävien kuvaus
- vapaaehtoistoiminnan peruskoulutus
- tehtävään liittyvä koulutus ja perehdytys
- vapaaehtoisten ohjaus ja tuki

- vapaaehtoisten työnohjaus
- vapaaehtoisten huomioiminen sekä
- toiminnan seuranta ja arvioiminen (Mts. 25-45.)

Mielestämme edellä mainittu jaottelu laadukkaasti järjestetyn vapaaehtoistoiminnan elementeistä on ajankohtainen ja kattava. Sovellamme kyseistä jaottelua opinnäytesyössämme teorian pohjana.

Järjestäjän motiivit ja sitoutuminen

Vapaaehtoistoiminnassa järjestävän tahon motivaatio ja koko organisaation sitoutuminen ovat toiminnan kannalta tärkeitä. Organisoijan tulee pohtia miksi vapaaehtoistyötä ylipäättäen halutaan toimintaan mukaan. Ainoaksi vastaukseksi ei riitä se, että vapaaehtoistyö on sitä järjestävälle organisaatiolle pakollista toiminnan jatkuvuuden kannalta. Jo vapaaehtoistoimintaa suunniteltaessa on syytä nostaa esiin toiminnan laajempi yhteiskunnallinen vaikuttavuus sekä yksilölliset merkitykset. Motiiveista keskusteleminen ja niiden tunnistaminen oman toiminnan kannalta auttaa myös vapaaehtoistoimintaan sitoutumisessa. (Laimio & Välimäki 2011, 25.) Mielestämme kotokaveri-toiminnan järjestämiselle on erittäin hyvät yhteiskunnalliset perusteet myöskin uuden kotoutumislain pohjalta, jossa maahanmuuttajien ja kantaväestön välistä vuorovaikutusta pyritään entisestään tukemaan.

Resurssit

Vaikka vapaaehtoistoiminnassa ei makseta tekijöille palkkaa, ei toiminta silti ole kulu- tonta (Lehtinen 1997, 61). Vapaaehtoistoiminnan organisoimiseen on usein käytettä- vissä hyvin vähän resursseja, vaikka toiminnan yhteiskunnallinen hyöty ja merkityk- sellisyys ovat yleisesti tiedossa. Laadukkaasti järjestetty vapaaehtoistoiminta edellyt- tää kuitenkin jonkin verran resursseja, joita tarvitaan vapaaehtoiisiin (muun muassa rekrytointi, koulutus, ohjaus) sekä toiminnan rakenteisiin (muun muassa suunnittelu- työ, ohjaajat, tilat). Lisäksi yhteistyön merkitys ja mahdollisuudet, esimerkiksi rahoi- tuksen, yhteisten koulutusten ja tiedottamisen osalta, tulee tiedostaa. Rahan ei kui- tenkaan pitäisi koitua esteeksi vapaaehtoistoiminnan kehittämiseksi. (Laimio & Väli- mäki 2011, 27-28, 45.)

Tarjottavien tehtävien kuvaus

Ammatillista työtä ja vapaaehtoistoimintaa ei voida pitää toisiaan korvaavina, muttei myöskään toistensa täysinä vastakohtina. Parhaimmillaan molemmat voivat oppia toisiltaan, mutta keskittyä huoletta omiin tehtäviinsä. Vapaaehtoistoiminnassa onkin tärkeää selkeästi määritellä ja osoittaa vastuunjako, tehtävät ja niiden sisällöt. Selkeästi määritellyt tehtävät ja odotukset auttavat myös henkilöstön sitoutumisessa ja vähentävät mahdollisia pelkoja roolien sekoittumisesta vapaaehtoisten kanssa. (Laimio & Välimäki 2011, 28.)

Vapaaehtoistoiminnan peruskoulutus

Johdatuksena vapaaehtoistoimintaan voidaan pitää vapaaehtoistoiminnan peruskoulutusta, joka voidaan järjestää eri yhteistyötahojen kanssa yhteistyönä. Peruskoulutuksessa on tarkoitus käydä läpi vapaaehtoisuutta yleisellä tasolla, ei keskittyen tiettyyn tehtävään. (Laimio & Välimäki 2011, 31.) Jyväskylässä vapaaehtoistoiminnan info järjestetään kerran kuukaudessa Kansalaistoiminnan keskus Matarassa. Infossa vapaaehtoisuudesta kiinnostunut saa perustiedon lisäksi tietoa mahdollisista vapaaehtoistoiminnan paikoista Jyväskylän alueella. (Koulutus, 2012.) Vapaaehtoistoiminnan infoon osallistumista voimme suositella myös kotokaveri-koulutukseen osallistuville etenkin jos kyseessä on henkilö, jolla ei ole aiempaa kokemusta vapaaehtoisena toimimisesta.

Tehtävään liittyvä koulutus ja perehdytys

Järjestöissä toimintojen ammatillistuminen on alkanut näkymään koulutusedellytysten kasvuna, niin henkilöstön kuin vapaaehtoistenkin kohdalla (Lager, Laihiala, Kontinen 2009, 8). Peruskoulutuksen lisäksi vapaaehtoisille järjestetäänkin usein tehtäviin liittyvää koulutusta. Laimio ja Välimäki (2011) mainitsevat teoksessaan vapaaehtoisten keskeiseksi motiiviksi uuden oppimisen, jolloin tehtävään liittyvää koulutusta pidetään yleensä palkitsevana. Koulutus on tärkeää myös vapaaehtoisen itseluottamuksen ja riskien hallinnan kannalta. Tehtävään perehdyttäminen on koulutuksen rinnalla vapaaehtoisen sitoutumisen ja rohkaisun kannalta tärkeää järjestää. Perehdytystä järjestettäessä on tärkeää sisällön miettiminen, toiminnan tuntemus ja riittävä aika. (Mts. 33.) Tehtäväkohtaisen koulutuksen järjestämiseen palaamme uudelleen luvussa kuusi, jossa käymme läpi onnistuneen koulutuksen piirteitä. Koto-

kaveritoiminnan koulutuksen järjestämisestä päävastuussa on kaupungin maahanmuuttajapalvelut.

Vapaaehtoisten ohjaus ja tuki

Vapaaehtoisten ohjaus ja tuki ovat vapaaehtoistoiminnassa osa-alueita, jotka valitettavan usein unohdetaan tai vastuu ohjauksen ja tuen saamisesta jää vapaaehtoisen itsensä harteille. Tällöin voi käydä niin, että kynnyksy yhteydenottoon on korkea ja ohjaukselta tai neuvoa kysytään vasta vaikeimmissa tilanteissa. Tämän vuoksi yhteiset tapaukset ja ammatillinen ohjaus ovat vapaaehtoisille tärkeitä. (Laimio & Välimäki 2011, 34.)

Vapaaehtoistoiminnan aikana kuitenkin vapaaehtoisten omien, epävirallisten tapaamisten tärkeys korostuu, jolloin mahdollistuu kokemusten vaihtaminen muiden samassa tilanteessa olevien kanssa. Ohjaus ja tuki voivat vaihdella vapaaehtoistoiminnan luonteen ja toiminnan vaiheen mukaan, mutta lopulta ylläpitävänä voimana on vapaaehtoisten arvostaminen, kiittäminen ja näiden osoittaminen. (Mikkola 2004, 38.) Mielestämme sosiaalisen median mahdollisuudet kotokaveri-toiminnassa olisi syytä huomioida. Esimerkiksi oman Facebook –ryhmän perustaminen ei vaadi paljoa aikaa, sinne on helppoa päivittää ajankohtaiset uutiset ja kuulumiset, eikä ryhmän ylläpitäminen välttämättä juurikaan vaadi resursseja. Facebook –ryhmässä keskustelu olisi helppo käydä myös kotoa käsin ja uskomme, että se voisi myös madaltaa yhteydenoton ja –pidon kynnyksiä. Ryhmään voisi kutsua kotokavereita eri vuoden koulutuksista ja sitä voisi mainostaa aina uuden ryhmän kohdalla.

Vapaaehtoisten työnohjaus

Vapaaehtoisten työnohjauksen keskeisiä osa-alueita ovat esimerkiksi kokemusten vaihtaminen, ajankäyttöön ja rooleihin liittyvät kysymykset sekä vapaaehtoisten tuki, kannustus ja edunvalvonta. Työnohjaus on kanava osoittaa vapaaehtoisille arvostusta ja aitoa läsnäoloa. (Syrjänen 2004, 53.) Työnohjauksen tulisi olla säännöllistä ja tavoitteellista toimintaa. Työnohjauksen tavoitteina ovat esimerkiksi vapaaehtoisen ammatillinen kasvu ja taustaorganisaation kehittäminen. (Laimio & Välimäki 2011, 37.) Työnohjauksen voi toteuttaa yksilö- ja ryhmäohjauksen lisäksi vertaisryhmätoimintana, jolloin ammatillisen ohjauksen tarve ei ole välttämätön (Vapaaehtoisto-

minnan ohjauksen käsikirja, 2010). Alun perin ajatuksenamme oli vertaistukiryhmän käynnistäminen vapaaehtoisille, mutta muun muassa kotokaveri -parien muodostamisen viivästyminen vaikutti aikatauluihin niin, ettei meillä ollut opinnäytetyön tiimoilta mahdollisuutta käynnistää ryhmää.

Vapaaehtoistoiminnan työnohjauksesta löytyy paljon kirjallisuutta, mutta emme tässä opinnäytetyössä käsittele aihetta tämän laajemmin, sillä kotokaveri-toiminnan osalta yksilöllinen työnohjaus on järjestetty Jyväskylän kaupungin vapaaehtoistoiminnan keskuksen Vaparin kautta. Vaparin työnohjauksen lisäksi kotokaverit voivat olla yhteydessä maahanmuuttajapalveluiden työntekijöihin ja hyödyntää heidän asiantuntijuutensa maahanmuuttajiin liittyvissä kysymyksissä.

Vapaaehtoisten huomioiminen

Tulikallio ja Malinen (2009) kirjoittavat, että vapaaehtoiselle huomioiminen ja tuki ovat keskeisiä toiminnassa jaksamisen ja sitoutumisen kannalta. Huomioiminen osoittaa välittämistä ja saa vapaaehtoisen tuntemaan itsensä tärkeäksi. Osallisuus syntyy tarpeellisuuden ja yhteisöllisyyden kokemuksista. (Mts. 30.) Vapaaehtoisten huomioimisessa on valtavasti erilaisia vaihtoehtoja, joita organisoija voi toteuttaa vapaaehtoisen motivaatioperusta huomioiden. Innostunut ja motivoiva toimintatapa, kiittäminen, tervehtiminen, yhteistyö, merkkipäivänä huomioiminen ja vapaaehtoisen merkityksen näkyväksi tekeminen ovat vain muutamia esimerkkejä siitä, kuinka vapaaehtoisen voi huomioida. (Laimio & Välimäki 2011, 45.)

Seuranta ja arviointi

Seurannan ja arvioinnin osalta vapaaehtoistoiminnan organisoijan tulee miettiä mitä ylipäätään arvioidaan, miksi se kannattaa tehdä ja kenen vastuulla toiminta on? Mitä tavoitteellisemmasta vapaaehtoistoiminnasta on kyse, sitä enemmän se vaatii seuranta ja arviointia. Jotta vapaaehtoistoiminnan organisoimiseen saataisi lisää resursseja, tulee toiminnan tuomaa hyötyä pystyä mittaamaan niin, että sen merkityksellisyydestä saadaan näyttöä. Arvioinnin osalta on suositeltavaa, että se tehdään yhteistyössä vapaaehtoisten kanssa, sillä tarkoituksena on toiminnan kehittäminen. (Laimio & Välimäki 2011, 45.)

6 KOULUTUKSEN KEHITTÄMINEN

6.1 Kotokaveri-koulutus 2012

Osallistuimme vuoden 2012 kotokaveri -koulutukseen havainnoiden sen kokonaisuutta; rakennetta, sisältöjä ja osallistujia, ja tehden muistiinpanoja koulutuksesta sekä keskusteluista vapaaehtoisten ja kouluttajien kanssa. Toimeksiantajamme mukaan koulutuksen järjestäminen ”yllättää” joka vuosi, eivätkä koulutuksessa käydyt asiat ole aina tuoreessa muistissa. Tärkeitä asioita unohtuu helposti sanoa. Toimeksiantajan toiveena olikin, että opinnäytetyömme loisi koulutukselle selkeän ja toistettavan rakenteen, jota voisi hyödyntää koulutuksen pohjana vuodesta toiseen. Toivomme, että koulutuksen parempi suunnittelu ja strukturointi loisi pohjaa myös vapaaehtoisten motivaation kasvuun sekä sitouttaisi heitä toimintaan entistä paremmin. Uskomme laadukkaan koulutuksen auttavan vapaaehtoistyössä jaksamista.

Maahanmuuttajapalvelut järjestävät yhdessä Jyväskylän vapaaehtoistoiminnan keskuksen kanssa kotokaveri- koulutuksen kerran vuodessa. Vuonna 2012 koulutukseen osallistuneita pyydettiin sitoutumaan kotokaverina toimimiseen ainakin vuodeksi. Säännöllisyyttä tapaamisille toivottiin. Koulutuksessa esitettiin, että kotokaveri ja maahanmuuttaja tapaisivat noin kahden viikon välein. Koulutusta ennen jaetussa tiedotteessa tosin tapaamisväliksi suositeltiin viikkoa. Koulutus järjestettiin lokamarraskuussa yhteensä neljän keskiviikko-iltapäivän aikana kaksi tuntia kerrallaan. Koulutuskerrat pidettiin 17.10, 24.10, 31.10, 21.11. Koulutukseen osallistui yhdeksän henkilöä, joista seitsemän oli naisia ja kaksi miehiä. Huomattavaa oli, että suuri osa koulutukseen osallistuneista oli korkeasti koulutettuja eläkeläisiä. Myös muutama nuorempi henkilö oli joukossa.

Olemme havainnointimme ja tulkintamme pohjalta jäsentäneet vuoden 2012 teemallista rakennetta. Havainnoinnin avulla toimme näkyvämmäksi koulutuksen ”puhuvan naisen langan”, ja nimesimme koulutuskerrat käsiteltyjen teemojen mukaisesti. Koulutusmateriaalia tuleville vuosille tehdessämme pyrimme säilyttämään mahdollisim-

man paljon tästä teemallisesta rakenteesta, koska mielestämme teemat etenivät loogisesti. Koska koulutuksen tietosisältöä kasvatettiin, olemme joutuneet kuitenkin jonkin verran muokkaamaan koulutuksen rakennetta ja koulutuspäivien sisältöä. Kolmas koulutuskerta koki eniten muutoksia. Siirsimme 2012 koulutuksen itsereflektiiviset harjoitukset viimeiselle koulutuspäivälle. Kolmannella koulutuskerralla aiheina ovat J. W. Berryn akkulturaatioteoria (kuvio 3), kotoutumiskaari (liite 1), kotoutuminen prosessina yksilön näkökulmasta, kotokaverina toimiminen (käytännön vinkit, selkokieli) sekä kulttuuriset muuttajat Geert Hofsteden mukaan (kuvio 2).

Suurimpana muutoksena aiempiin koulutuksiin on kuitenkin itse koulutusmateriaalin kokoaminen, jonka avulla koulutuksesta tehtiin näkyvämpi ja vakaampi. Pyrimme myös entisestään lisäämään vuorovaikutuksellisuutta koulutuksessa muun muassa luovien ja toiminnallisten menetelmien avulla. Mielestämme koulutuksessa on hyvä korostaa muutenkin vuoropuhelua kouluttajan ja ryhmäläisten välillä. Yhteisen keskustelun avulla aiheet aukeavat paremmin ja voivat saada uusia ulottuvuuksia. Kouluttajien kannattaa mielestämme elävöittää koulutusta omakohtaisten esimerkkien avulla. Seuraavasta taulukosta (kuvio 5) on nähtävissä sekä koulutuksen aiempi että kehittämistyön tuloksena syntynyt runko:

2012 KOULUTUS	KEHITTÄMISTYÖN JÄLKEINEN KOULUTUS (liite 10)
<p>1. kerta - Orientointi</p> <p>Koulutuksen ensimmäisellä kerralla ohjelmassa oli tutustumista ja orientoitumista assosiaatiokorttien avulla. Ensimmäisellä kerralla määriteltiin myös vapaaehtoisuutta ja vapaaehtoisen tehtäviä, velvollisuuksia ja oikeuksia. Koulutuskerta pidettiin Kansalaistoiminnan keskus Mataran kokoustiloissa.</p>	<p>1. kerta – Orientointi ja tutustuminen</p> <p>Lisäsimme 2012 koulutuksen sisältöön tietoa kotokaveri –toiminnan historiasta ja käytännön asioista, sekä kuvion ”Kolmiomalli - kulttuurien ja ihmisten väliset erot” (kuvio 1). Kuvion avulla voidaan ryhmässä pohtia, mitä kaikkea kulttuurieroilla voidaan selittää. Toiminnallisena menetelmänä tällä kerralla on ”Maailmalla-harjoitus”. Ensimmäisellä kerralla korostuu vapaaehtoisen näkökulma.</p>

	Koulutuskerran tavoitteena on orientoittaa koulutukseen ja vapaaehtoisena toimimiseen sekä tutustua toisiimme.
<p>2. kerta - Maahanmuuttajat ja maahanmuuttajapalvelut</p> <p>Koulutuksen toisella kerralla tutustuttiin maahanmuuttajapalveluihin, maahanmuuttajatermistöön, YK:n kiintiöpakolaisen polkuun Suomeen. Koulutuksessa näytettiin myös kuvia YK:n pakolaisleireiltä. Koulutuskerta pidettiin maahanmuuttajapalveluiden tiloissa.</p>	<p>2. kerta - Maahanmuuttajat ja maahanmuuttajapalvelut</p> <p>Tarkensimme maahanmuuttajatermistöä, lisäsimme maahanmuuttajapalveluiden prosessikaavion, korostimme kotouttamislain ja kotouttamisen näkökulmaa (ammattillinen työ vs. vapaaehtoisuus). Tällä kerralla koulutusta voi elävöittää maahanmuuttajapalveluiden työntekijöiden omakohtaisilla kokemuksilla ammatillisesta kotoutumisesta. Toisen koulutuskerran tavoitteena on tutustua maahanmuuttajapalveluihin, sen asiakaskuntaan sekä kotoutumiseen.</p>
<p>3. kerta - Itsereflektio</p> <p>Kolmannella kerralla refleктоitiin omia asenteita muutamien harjoitusten kautta. Eräissä harjoituksessa mietittiin asenteiden ja kulttuurin nopeita muutoksia Suomessa peilaten omaa sukupolvea isovanhempien sukupolveen (liite 7). Toisessa harjoituksessa mietittiin omia arvoja ja itselle tärkeitä asioita asettaen omaa persoona viisi tärkeintä muokkaa-va elementtiä viiden ympyrän sisään, joista sisin on kaikkein merkittävin ja läheisin (liite 8). Koulutuskerta pidettiin Kansalaistoiminnan keskus Mataran kokoustiloissa.</p>	<p>3. kerta – Kotoutuminen</p> <p>Kolmannella koulutuskerralla aiheina ovat J. W. Berryn akkulturaatioteoria (kuvio 3), kotoutumiskaari (liite 1), kotoutuminen prosessina yksilön näkökulmasta, kotokaverina toimiminen (käytännön vinkit, selkokieli) sekä kulttuuriset muuttajat Geert Hofsteden mukaan (kuvio 2). Toiminnallisena harjoituksena on ”eri maiden tervehdykset”. Kolmannella koulutuskerralla tavoitteena on syventää vapaaehtoisten tietämystä kotoutumisprosessista sekä kulttuurienvälisestä viestinnästä.</p>

<p>4. kerta - Käytännönasioita, vinkkejä, kokemusasiantuntijat, päätös</p> <p>Neljännellä ja koulutuksen viimeisellä kerralla kotokaveri -koulutukseen osallistujille tuli kertomaan omista kokemuksistaan kotokavereina toimivia ja toimineita. Neljännellä kerralla läpi käytiin jonkin verran käytännön asioita liittyen mm. kotokaverin ja maahanmuuttajakaverin ensitapaamiseen. Tällöin puhuttiin myös toimintaan liittyvistä odotuksista apuna käyttäen pohdintatehtävää. Tehtävään on laitettu joitakin avainkäsitteitä, joita pyrittiin aukaisemaan pienryhmäkeskusteluissa ja lopuksi koko ryhmän kanssa (liite 9). Lopuksi ideoitiin myös erilaisia toimintoja yhdessä tehtäväksi kotokaverin ja maahanmuuttajakaverin välille.</p>	<p>4. kerta - Käytännönasioita, vinkkejä, kokemusasiantuntijat, päätös</p> <p>Suurimpana muutoksena neljännellä koulutuskerralla on itsereflektiivisten harjoitusten siirtäminen viimeiselle koulutuskerralle. Toivomme, että kotokavereina aiemmin toimineet pääsevät jatkossakin kertomaan kokemuksistaan tällä kerralla. Neljännelle koulutuskerralle lisättiin myös toiminnallinen ”Lankakerä”-harjoitus sekä koulutuksen kehittämistä tukeva palautteenkeruu (liite 6). Viimeisellä koulutuskerralla tavoitteena on kuulla nykyisten kotokavereiden kokemuksista ja jakaa toimintavinkkejä vapaaehtoisena toimimiseen.</p>
---	--

Taulukko 2. Koulutusrunгон muutokset

Koulutuksen jälkeen kotokavereiden oli määrä tavata maahanmuuttajakaveri yhdessä maahanmuuttajapalveluiden sosiaaliohjaajan kanssa. Tarvittaessa ensimmäiseen tapaamiseen luvattiin myös tulkki, jotta toimintaan liittyvät odotukset ja toiveet saatiin varmasti käsiteltyä, ja ns. pelisäännöt tulevat selväksi molemmille. (Kotokaverikoulutus 2012.)

Koulutukseen osallistuneita oli pyydetty kahden viimeisen koulutuskerran välissä kotitehtävänä miettimään, mitä suomalaisen kulttuuriin liittyvää he voisivat tehdä yhdessä maahanmuuttajakaverinsa kanssa, ja mitä kotokaveritoiminta voisi käytännössä pitää sisällään. Koulutuksen viimeisellä kerralla vapaaehtoisilta nousikin paljon ajatuksia ja vinkkejä toiminnan järjestämiseen. Esiin nousi ajatuksia kaupungin museoihin, näyttelyihin ja kirjaston yleisöluennoille menosta. Joku mietti käsitöiden teke-

mistä yhdessä ja toinen ruuanlaittoa. Marjastus, sienestys tai muunlainen retkeily sekä mahdollisesti yhdessä mökkeily kävivät myös jollain mielessä. Myös erilaisia liikuntalajeja, mm. uintia ja keilailua harkittiin. (Kotokaveri-koulutus 2012.)

Maahanmuuttajakaverin kanssa ajateltiin myös opiskella suomea. Eräs edellisen vuoden kotokaveri -koulutukseen osallistunut oli käynyt kaverinsa kanssa Monikulttuurikeskus Gloriassa suomen kielen ryhmässä, ja maahanmuuttajakaveri oli kokenut varsinkin toiminnallisuuteen, esimerkiksi leipomiseen, liitetyn suomen kielen sanojen opiskelun mielekkäänä. (Kotokaveri-koulutus 2012.) Olemme lisänneet vuoden 2012 koto-kaveri -koulutuksessa heränneet ideat kotokaverin ja maahanmuuttajakaverin yhteiseksi tekemiseksi osaksi koulutusmateriaalia vinkeiksi tuleviin koulutuksiin.

Maahanmuuttajapalveluilla on olemassa perehdytyskansio vapaaehtoisille, joka sisältää muun muassa tietoa maahanmuuttajapalveluista ja niiden asiakaskunnasta, käytännön ohjeita vapaaehtoiselle sekä vapaaehtoisen tehtävien kuvausta. Perehdytyskansio sisältää myös osion, jossa käsitellään vapaaehtoisen oikeuksia ja velvollisuuksia. Oikeuksiin kuuluvat muun muassa mahdollisuus itse määrittellä tehtävään käytettävä aika ja tehtävänkuvat sekä oikeus kieltäytyä itselle sopimattomista asioista. Velvollisuuksiin tärkeimmäksi kohdaksi on määritelty vaitiolovelvollisuus, lisäksi vapaaehtoiselta toivotaan sovituista asioista kiinnipitämistä sekä maahanmuuttaja-kaverin kodin, kulttuurin ja tapojen kunnioitusta. (Hiltunen 2008.)

Perehdytyskansio on tarkoitus jakaa kotokaveri-koulutukseen osallistuneille vapaaehtoisille, mutta vuoden 2012 koulutuksen kohdalla kansio oli epähuomiossa ja kiireessä unohdettu antaa vapaaehtoisille. Koulutusmateriaaliin lisäsimmekin muistutuksen (dian muistiinpanoihin) tämän materiaalin jakamisesta kotokavereille, sillä mielestämme perehdytyskansio on toimiva lisä koulutuksessa käytyjen asioiden tueksi ja siihen on helppo palata jos tarvitsee. Perehdytyskansio ei täysin vastaa kotokaveri-koulutuksen rakennetta tai sisältöjä, mutta siitä löytyy mielestämme paljon yhtäläisyyksiä ja tärkeää tietoa vapaaehtoiselle. Myös koulutuksessa käyty materiaali on helppo tulostaa koulutettaville.

6.2 Hyvän koulutuksen elementtejä

Vapaaehtoistoiminnassa rekrytointiin ja markkinointiin on tärkeää panostaa ja kiinnittää erityistä huomiota, sillä kilpailu vapaaehtoisista on kovaa. Vapaaehtoiset haluavat tietää mihin ovat lähtemässä mukaan ja mitä odotuksia toiminnalla on. (Laiomio & Välimäki 2011,18.) Tehokkaalla ja oikein kohdennetulla markkinoinnilla voidaan toimintaan saada mukaan paljon kiinnostuneita vapaaehtoisia. Erilaisia markkinointikanavia ja -keinoja on runsaasti ja niitä kannattaakin käyttää luovasti. Esimerkiksi paikallislehtien, -radion, ilmoitustaulujen, internetin ja sosiaalisen median mahdollisuudet kannattaa tutkia ja hyödyntää. Markkinoinnin tulee olla jatkuvaa, sillä tunnettuus muun muassa lisää mahdollisten rahoittajien ja yhteistyökumppaneiden löytymistä. (Vapaaehtoistoiminnan ohjauksen käsikirja, 2010.)

Mielestämme markkinointimateriaalissa on syytä jatkossa kiinnittää huomiota entistä enemmän siihen, mitä siinä sanotaan. Vuonna 2012 materiaalissa kotokavereita pyydettiin sitoutumaan tapaamaan maahanmuuttajakaveria kerran viikossa. Mielestämme viikottaisen tapaamisen vaatiminen saattaa säikäyttää potentiaalisia vapaaehtoisia pois. Koulutuksessa hyvänä tapaamisvälinä pidettiin kahta viikkoa. Mielestämme markkinointi aloitettiin vuonna 2012 myös liian myöhään. Kotokaveritoiminnalle laatimassamme vuosikellossa olemmekin hahmotelleet markkinoinnin ja tiedottamisen alkavan jo heinäkuussa. Aikaisin aloitettua ja paremmin kohdennettua markkinointia avustamaan olemme koonneet tiedotuslistan.

Minkä tahansa laadukkaan koulutuksen järjestäminen lähtee liikkeelle koulutuksen tavoitteiden määrittelystä. Kouluttajan ja koulutuksen osallistuvien tavoitteet saattavat poiketa toisistaan, ja kouluttajan rooli onkin tasapainoilla eri osapuolten tavoitteiden ja odotusten välillä. Ennen koulutusta kouluttajan on hyvä käydä läpi mielessään tavoitetta konkreettisten kysymysten pohjalta "Mitä koulutuksella on tarkoitus saada aikaiseksi?", tai "Mitä haluan osallistujien oivaltavan koulutukseni aikana?". (Kupias & Koski 2012, 11-13.)

Koulutuksen tavoitteena on yleensä aina jonkinlainen muutos. (Kupias & Koski 2012, 16.) Kotokaveri-toiminnan kohdalla ei voida puhua kuitenkaan mistään yksittäisestä taidosta, joka osallistujille tulee opettaa. Kupias ja Koski (2012) toteavat, että koulutuksessa voi olla kyse myös monimutkaisemmasta osaamisesta, johon vaikuttavat osallistujan tiedot, taidot ja asenteet. On tärkeää, että kouluttaja ei mene koskaan vaan puhumaan omaa asiaansa koulutettaville, vaan määrittelee ennalta, miten hänen asiantuntemuksensa palvelee osallistujia työssään. Kouluttajaksi asiantuntija muuttuu nimenomaan siinä tilanteessa, kun hän miettii koulutustaan osallistujien näkökulmasta. Oppijoiden näkökulmasta on tärkeää, että he kokevat koulutuksen sisällön tukevan omia tavoitteitaan. Osallistujien omia tavoitteita ja tarpeita olisikin hyvä käydä läpi koulutuksen alussa tai, mikäli mahdollista, jo ennen koulutuksen alkamista. (Kupias & Koski 2012, 16, 17-23)

Koulutusta laatiessaan hyvä kouluttaja huomioi koulutukseen osallistujat, heidän tavoitteensa, toiveensa mutta myös aikaisemman osaamisensa ja tietämyksensä. Ryhmä voi toki olla hyvinkin heterogeeninen, ja osallistujien ennakkotiedot ja -taidot voivat poiketa toisistaan merkittävästi. Oppiminen tapahtuu aina refleктоimalla ja suhteuttamalla siihen, mitä aiemmin tiedetään. (Kupias & Koski, 2012, 25-27)

Tarjolla on paljon erilaisia tehtäviä, joten vapaaehtoisten vaatimustaso on kasvanut ja toimintaan osallistuminen valikoidaan yhä tarkemmin. Juuri rekrytoitaessa on tärkeää kysyä vapaaehtoisen erityisosaamisesta, jotta vapaaehtoiselle löydettäisi tehtäviä, jotka parhaiten vastaavat hänen osaamistaan. Näin saadaan vapaaehtoisen kaikki tieto ja taito paremmin hyödynnettyä. (Laimio & Välimäki 2011,18.) Kotokaveritoiminnassa ennakkotieto vapaaehtoisista on tärkeää paitsi koulutuksen järjestelyjen kannalta niin myös suunnittelessa, kenelle vapaaehtoista tarjotaan tukihenkilöksi.

Olemme liittäneet osaksi opinnäytetyötämme vapaaehtoisille järjestetyn haastattelun pohjalomakkeen (liite 3), jonka perusteella vapaaehtoisille aletaan valita sopivaa maahanmuuttajakaveria. Haastattelussa selvitetään kotokavereiksi haluavien toiveita ja odotuksia koulutuksen ja toiminnan suhteen. Haastattelut pidettiin ennen kolmea ensimmäistä koulutusiltapäivää. Tällöin kuitenkin aikaa muokata koulutusta vapaaehtoisten tarpeita huomioiden jää todella vähän. Jotta osallistujien toiveet, tarpeet ja

odotukset pystyttäisiin jatkossa huomioimaan koulutuksessa entistä paremmin, ehdottaisimmekin, että jatkossa haastattelut järjestettäisiin jo ennen koulutusta, mikäli aikataulut sen suinkin sallivat.

Tämä vaatisi toki sitä, että koulutukseen osallistuvat olisivat tiedossa jo ennalta, ja markkinointi olisi aloitettu riittävän varhain ennen koulutusta. Vuonna 2012 koulutuksen toteutus oli vaakalaudalla viime hetkeen asti, koska ilmoittautuneita oli aluksi vain muutama. Koulutukseen ilmoittautumiselle olisi mielestämme hyvä asettaa takaraja, vaikka todellisuudessa tämä raja voisi hieman joustaa.

Kun kouluttaja on määritellyt tarkkaan tavoitteet koulutukselle sekä selvittänyt osallistujien tarpeet, alkaa koulutuksen konkreettinen suunnittelu. Perusteellisen taustatyön tarkoituksena on auttaa kouluttajaa suunnittelemaan ja valitsemaan konkreettisia sisältöjä koulutukseen. Osallistujilta saattaa saada koulutuksen sisältöön myös konkreettisia ehdotuksia heidän mieltään erityisesti askarruttavien kysymysten pohjalta, joskin niiden täytyy olla yleisten tavoitteiden mukaisia, jotta niihin on järkevä paneutua. (Kupias & Koski 2012, 53.) Laitimamme koulutusmateriaalin tarkoituksena onkin toimia viitekehyksenä, jota voi muokata toiveiden ja tarpeiden mukaan riippuen osallistujista. Mukaan voi sisällyttää myös keskustelua ajankohtaisista ilmiöistä, lehtiartikkeleista jne.

Sisällön määrässä on hyvä olla maltillinen. Määrää tärkeämpää on se, kuinka paljon koulutettaville jää mieleen. On todettu, että parhaiten jäävät mieleen esityksen alussa ja lopussa esitetyt asiat. Koulutuksen puoliväliin voi olla hyvä sijoittaa kohokohtia esimerkiksi muuttaen esitystyyliä. Ihmisläheiset asiat jäävät paremmin mieleen kuin abstraktit ja teoreettiset. (Marckwort 1999, 59-60.) Mielestämme koulutuksessa voisi nousta enemmänkin esiin maahanmuuttajapalveluiden työntekijöiden omakohtaisia kokemuksia. Esimerkiksi työntekijöiden kohtaamiset asiakastyössä eri kulttuurien edustajien kanssa kiinnostavat.

Kupias ja Koski toteavat (2012), että eräs tärkeä koulutuksen sisältöön liittyvä elementti on koulutuksen rytmitys. Koulutuksen etenemiselle on heidän mukaansa hyvä olla myös konkreettinen aikataulu, jonka pohjana on valituista koulutuksen valituista

teemoista rakennettu "punainen lanka". (Mts. 58, 73.) Kotokaveri-koulutus on toki suhteellisen lyhyt, neljästä iltapäivästä koostuva koulutus, mutta itsellämme jäi sellainen olo, että siitä olisi voinut saada intensiivisemmän kokonaisuuden, mikäli alkuperäisessä suunnitelmassa oltaisi pysytty. Tällöin koulutus olisi järjestetty neljän viikon aikana, viikon välein. Tämän kaltaista palautetta kuului myös osallistujaryhmältä. (Kotokaverikoulutus 2012.) Myös kotokaverin ja maahanmuuttajakaverin ensitapaamisten aikatauluissa tapahtui viivästymää. Koulutuksessa luvattiin, että vapaaehtoiisiin otetaan yhteyttä pian koulutuksen jälkeen. Käytännössä kotokaveriparien tutustumisen toisiinsa meni pitkästi vuoden 2013 puolelle.

Koulutuksen järjestämisessä usein materiaalin laatiminen on eniten aikaa vievä osuus, ja sen tekeminen tapahtuu usein muun työn ehdoilla. (Kupias & Koski 2012, 74). Kokonaisuudessaan toimeksiantajatahonne työnkuva on kiireinen, ja kotokaveritoimintaan ja sen koulutukseen käytettävät resurssit ovat rajalliset. Toivommekin opinnäytetyömme tilaajan hyötyvän valmiista materiaalipaketista koulutuksen strukturina.

Laatimamme Powerpoint -esityksen tarkoitus on toimia koulutuksen tukena ja toivon mukaan koulutuksen "punaisena lankana". Tämä ei kuitenkaan poista tarvetta käydä materiaali läpi vuosittain ennen koulutusta, osallistujien tarpeet huomioiden. Materiaalit sisältävät myös tietoja, joiden päivittäminen on aika ajoin tarpeellista. Tilastotietoja ja muutamia muita spesifejä sisältöjä olemmekin jättäneet liittämättä materiaaliin. Niistä löytyy kuitenkin muistutukset kouluttajalle laaditusta materiaalista, ja ne voi antaa tuoreimpana versioina koulutukseen osallistuville tulosteina. Myös itse koulutusmateriaali on hyvä tulostaa kaikille koulutukseen osallistuville vuosittain. Kukin voi tehdä koulutuksen edetessä materiaaliin myös omia muistiinpanojaan.

Hyvän koulutusmateriaalin laatimisessa on syytä ottaa huomioon useita seikkoja. Kupias ja Koski (2012) toteavat, että tietokoneen välityksellä näytettävään diaesitykseen pyritään usein sisällyttämään liikaa materiaalia, ja ajatellaan sen riittävän koko koulutuksen materiaaliksi. Diaesitys toimii kuitenkin parhaiten havainnollistamismateriaalina puhutulle. Diaesityksen tarkoituksena on tiivistää ja jäsentää kouluttajan puhetta. Myös yksittäinen dia on riittävän lyhyt ja selkeä. (Mts. 75-77). Exley ja Den-

nick (2009) toteavat, että Powerpoint-tekstin tulee olla riittävän suurikokoista, vähintään fonttia 24. Heidän mukaansa kokonaisia lauseita kannattaa välttää. (Mts. 92.) Ydinsanojen tai esimerkiksi kuvien/kuvioiden näkeminen saattaa auttaa painamaan mieleen koulutuksessa läpi käytyjä asioita ja selkiyttää niitä. Tausta- ja oheismateriaali taas sisältää syventävää tietoa koulutuksessa läpikäytävään asiaan. (Kupias & Koski 77, 82.)

Powerpoint-esitystä laatiessamme olemmekin pyrkineet huomioimaan nämä seikat. Tausta- ja oheismateriaalina Powerpoint-esityksen lisänä toimivat tilastotiedot, koutoutumiskaari ja esimerkiksi ajankohtaiset lehtiartikkelit. Muina koulutukseen käytettävänä visuaalisina apukeinoina voi käyttää liitu-/valkotauluja sekä fläppitaulua, joiden avulla koulutuksen sisältöjä voidaan selittää sekä kirjata ylös oppimistilanteessa käsitellyjä aiheita (Exley & Dennick 2009, 79-81).

Yksi käytännön järjestely ennen koulutuksen alkua on koulutustilan varaaminen. Joskus sopiva koulutustila voi löytyä myös organisaation omista tiloissa. Tila vaikuttaa osallistujien ensivaikutelmista lähtien heidän mielikuviinsa siitä, mitä koulutukselta on luvassa. Ennen kaikkea se, miten paljon vuorovaikutusta koulutuksessa halutaan saada aikaan, vaikuttaa tilajärjestelyihin. Koulutustila viestii siitä, miten koulutuksessa työskennellään. Jos esimerkiksi kouluttaja on selkeästi muista erillään, osallistujat voivat olettaa tiedossa olevan luennointia. Pieniin pöytäryhmiin jaettaessa taas turvallinen tunne ryhmässä syntyy helposti, ja se kannustaa pienryhmätyöskentelyyn. (Kupias & Koski 2012 91-92.)

Vuonna 2012 kotokaveri-koulutus järjestettiin ensimmäisellä, kolmannella ja neljännellä kerralla Kansalaistoiminnan keskus Matarassa kokoushuoneessa. Toinen kerta pidettiin välissä poikkeuksellisesti maahanmuuttajapalveluiden tiloissa, maahanmuuttajapalveluiden johtajan huoneessa, jossa oli tarkoitus valottaa maahanmuuttajapalveluiden organisaatiota ja toimintaa, ja tätä kautta selkeyttää, mikä on ammattilaisen ja mikä vapaaehtoisen tehtävä, ja mitä vapaaehtoisen siis ei tarvitse tehdä. Ajatuksena oli myös selkeyttää kotokavereille, etteivät he ole tuke-massa maahanmuuttajaa yksin, vaan että taustalla on viranomaistuki. Mielestämme ajatus koulutuksen yhden kerran järjestämisessä maahanmuuttajapalveluiden tiloissa oli hyvä,

mutta käytännössä tilana se ei toiminut. Huoneessa oli vaikea asettua siten, että kaikilla olisi näköyhteys toisiinsa.

Mielestämme Mataran kokoushuone oli tilana selkeästi parempi koulutusta ajatellen. Myös kolmannen sektorin toimijan kansainvälisen kohtaamispaikka - Monikulttuurikeskus Glorian tiloja voisi mielestämme hyödyntää jatkossa koulutusten järjestämiseen, niiden tilavuuden ja kotoisuuden vuoksi. Monikulttuurikeskus Glorian tutuksi tekeminen olisi muutenkin hyvä asia, koska se on yksi paikka, jonne myöhemmin kotokaverinkin kanssa voi mennä. Vuoden 2012 koulutuksessakin Monikulttuurikeskus Glorian projektityöntekijä kävi tervehtimässä ja toivottamassa uudet kotokaverit tervetulleiksi Gloriaan, mutta enemmänkin Glorian toimintaa olisi voinut tuoda esille.

6.3 Luovat ja toiminnalliset menetelmät osana koulutusta

Toiminnalliset menetelmät tarkoittavat kaikkia harjoituksia, joissa yhdistyvät toiminta ja tekeminen sekä yksilön ja ryhmän oppimisen ja toiminnan aktivointi. Toiminnalliset menetelmät eivät ole sidoksissa osallistujien ikään tai kuntoon, sillä lähtökohtana on, että kaikki voivat osallistua toimintaan. Harjoitusten onnistumiseen vaikuttavat kuitenkin monet erilaiset tekijät, kuten toimintaympäristön soveltuvuus ja ryhmädynamiikka, joten ohjaajan tehtävä on arvioida ryhmälle soveltuvat harjoitukset. Hyvin toteutettu ennakkosuunnittelu auttaa saavuttamaan toivotun tuloksen. (Kataja, Jaakkola & Liukkonen 2011, 30, 34.)

Ihmiset oppivat eri tavoin, joten hyvän koulutuksen tunnusmerkkeihin kuuluu monipuoliset opetustyyliä. Luovat ja toiminnalliset menetelmät helpottavat opetusta, ryhmän ohjausta, yhteenkuuluvuuden tunnetta ja auttavat myös ryhmäytymisessä. Usein kouluttajalle on kuitenkin haasteellista toiminnallisten menetelmien ideointi ja toteuttaminen. Toiminnallisessa ohjaamisessa tuleekin huomioida joustavuus ja vaihtoehtoisten menetelmien miettiminen etukäteen. (Leskinen 2010, 13,17.) Mielestämme toiminnalliset menetelmät voivat toimia hyvänä keinona vapaaehtoisten tu-

tustumisessa, jolloin koulutuksen loputtua vapaaehtoisilla olisi pienempi kynnys olla yhteydessä toisiinsa ja saada toisiltaan vertaistukea myös ongelmatilanteissa.

Kokoamme seuraavaksi muutamia luovia toimintavinkkejä esimerkeiksi harjoituksista, joita kotokaveri -koulutuksessa voi hyödyntää. Mukailemme toimintavinkkejä omien kokemustemme sekä toiminnallisia menetelmiä käsittelevän kirjallisuuden pohjalta. Toimintavinkit on viety myös koulutusmateriaaliin.

Esittäytyminen

Esittäytymisessä voi hyödyntää erilaisia esineitä, kuvia tai kortteja, joita kouluttaja on etukäteen riittävän määrän varannut ja tuonut paikalle. Jokainen osallistuja valitsee haluamansa esineen tai kuvan, jonka jälkeen alkaa esittelykierrros. Esittelykierroksella jokainen vuorollaan esittelee itsensä ja kertoo, miksi valitsi kyseisen esineen tai kuvan. Kouluttaja voi valita lisäksi joitain lisäkysymyksiä, esimerkiksi osallistujan harrastuksista, mielenkiinnon kohteista tai kurssille tulemisen syistä ja odotuksista. (Leskinen 2010, 22.) Mielestämme tätä menetelmää voi muokata luovasti myös tutustumis- tai lämmitteyharjoitukseksi niin, ettei kouluttajan tarvitse hankkia tarvittavia materiaaleja. Kouluttaja voi esimerkiksi pyytää osallistujia tuomaan seuraavalle tapaamiskerralle mukanaan jonkin matkamuiston, lomakuvan, postikortin tai läheiseltä saadun tuliaisien. Tätä kautta ryhmäläiset tutustuvat toisiinsa ja pääsevät jakamaan hauskoja tai muuten mieleenjääneitä kokemuksiaan ja muistojaan.

Mielestämme hyviä apuvälineitä kyseisen kaltaisissa harjoituksessa ovat myös niin sanotut assosiaatio-kortit. Kortteja on markkinoilla monenlaisia ja niitä myyvät esimerkiksi monet verkkokaupat. Assosiaatio-kortteja voi hyödyntää myös toiveiden selvittämisessä ensimmäisellä kerralla sekä palautteen ja arvioinnin keräämisessä viimeisellä koulutuskerralla.

Tutustuminen, tunnelman vapauttaminen

Ryhmän tutustumisvaiheessa eräs tunnelmaa vapauttava leikki on "tervehdiminen eri kulttuureissa"-leikki, jossa kävellään vapaasti huoneessa ja tervehditään toisia eri maiden tavoin. Aluksi kouluttaja jakaa osallistujille laput, joihin on kirjoitettu se ter-

vehtimistapa, jota osallistujan tulee käyttää vastaantulijan kaverin kanssa. Esimerkkejä eri maiden tervehdyksistä, joita harjoituksessa voi käyttää:

- hierotaan neniä yhteen (inuiitit, "eskimo-tervehdys")
- käsien liittäminen rukousasentoon ja kevyt kumarrus (Intia, Thaimaa, Japani)
- jämäkkä kädenpuristus (Saksa)
- kevyt kädenpuristus noin 60cm etäisyydeltä (Englanti)
- halaus ja yksi poskisuudelma (Espanja, Portugali)
- halaus ja neljä poskisuudelmaa (Ranska)
- hymy ja kulmakarvojen kohotus (Fidži)
- kättely molemmilla käsillä yhtäaikaan (tietyt Afrikan maat)
- kättely vasemmalla kädellä (partiolaiset)

Harjoituksen tavoitteena ei ole korostaa eri maiden stereotyyppioita vaan toimia jäänmurtajana ja eri kulttuureihin tutustumisessa. Tervehdyksistä voi myös keskustella harjoituksen jälkeen. (Tarpojat: Tervehdykset 2011.)

Virittäytyminen ja tutustuminen

Mielestämme eräs hauska ja monikulttuurinen tutustumispeli on Leskisen (2010) kirjasta löytyvä "Maailmalla" -peli. Pelin ideana on sama kuin "Suomi kartalla" -harjoituksessa, jossa osallistujat liikkuvat kuvitteellisella kartalla esimerkiksi asuinpaikanuntansa mukaan. Maailmalla -pelissä liikutaan maailmankartalla, jonka voi hahmottamisen helpottamiseksi heijastaa esimerkiksi dataheittimen avulla lattialle. Se ei kuitenkaan ole mielestämme välttämätöntä, sillä ohjaaja voi myös antaa ohjeita, kuinka maailmankartalle sijoittaudutaan. Sijoittautuminen kartalle voi tapahtuma esimerkiksi seuraavien kysymysten avulla:

- minne olet matkustanut viimeksi?
- minne haluaisit matkustaa?
- mitä sinulle tulee kyseisestä maasta mieleen?
- minkä maan kulttuuri on sinulle vieras/ tuttu?
- minne ensimmäinen ulkomaan matkasi sijoittui? (Mts.27)

Lopetus

“Lankakerä” -harjoituksen olemme mukailleet Heikinheimon & Hurskaisen (2002, 99) versiosta. Kyseisen harjoituksen avulla voi kerätä tunnelmia päivästä tai viimeisellä kerralla ajatuksia koulutuksesta kokonaisuutena. Ideana on, että osallistujat seisovat ringissä, ohjaaja pitää kädessään lankakerää, avaa puheenvuoron ja heittää lankakerän jollekin toiselle osallistujalle. On tärkeää, että langasta pidetään koko harjoituksen ajan kiinni. Kun kerää heitellään ringissä ympäri kaikille osallistujille kuullaan kaikilta päivän tunnelmat ja samalla ryhmän keskelle muodostuu verkko. (Mts. 99.) Kun kaikki ovat päässeet osallistumaan, aloitetaan purkamaan verkko niin, että jokainen mainitsee esimerkiksi jonkin asian, jonka aikoo maahanmuuttajakaverin kanssa tehdä. Näin myös toimintavinkit kertaantuvat, ja joku saattaa keksiä jopa uuden vinkin, josta toinenkin innostuu.

6.4 Muita vuoden 2012 koulutuksesta heränneitä ajatuksia

Kotokaveri-koulutusta on järjestetty jo useiden vuosien ajan. Koulutuksessa on paljon hyvää vakiintunutta sisältöä ja kouluttajilla on vankka asiantuntijuus. 2012 koulutuksessa oli kuitenkin mielestämme havaittavissa struktuurin ja suunnitelmallisuuden puute, mikä on hyvin ymmärrettävissä kouluttajien rajallisten resurssien valossa. Olemme pyrkineet koulutusmateriaalia laatiessamme yhtenäiseen ja tiiviiseen kokonaisuuteen. Olemme tuoneet koulutusmateriaaliin jonkin verran uutta sisältöä ja syventäneet hyväksi havaittuja sisältöjä opinnäytetyössämme esiin tuomillamme teoriolla. Kouluttaja voi itse päättää ryhmän ja aikaresurssien mukaan päättää, miten tarkasti paneutuu mihinkin osioon. Materiaali toimitetaan toimeksiantajallemme sähköisenä, mutta myös tulostettuna ”kouluttajan kansiona”.

Olemme sisällyttäneet koulutusmateriaaliin asioita, jotka jäivät vuoden 2012 vuoden koulutukseen osallistuneille epäselviksi. Kotokaveri-koulutuksessa ollessamme vapaaehtoisten kommentteista nousi esiin kysymyksiä liittyen kotokaverina toimimiseen, suhteen ylläpitämiseen ja mahdollisten ongelmatilanteiden ja kulttuuriristiriitojen selvittämiseen. Myös toimintavinkkejä tapaamiskerroille kaivattiin niiltä maa-

hanmuuttajilta, joilla on ollut kotokaveri. Näin tekeminen olisi erään vapaaehtoisen mielestä mielekkäämpää, kun ehdotuksia tulisi hyväksi havaittujen kokemusten pohjalta. (Kotokaveri-koulutus 2012.) Vapaaehtoisille jäi myös epäselväksi monet käytännön asiat kuten ovatko he vakuutettuja ja korvataanko kotokaveri-toiminnasta aiheutuneita kuluja. Koulutus herätti paljon kysymyksiä, joihin se ei tarjonnut kuitenkaan kaikkia tarvittavia vastauksia.

Vuoden 2012 kotokaveri-koulutuksessa erään osallistujan toiveeksi nousi, että koulutuksessa nostettaisiin enemmän asioita liittyen vapaaehtoisen rooliin. (Kotokaveri-koulutus, 2012.) Kotokaveri-koulutuksen yhteydessä osallistujien näkökulma on vapaaehtoinen tukihenkilö, ja tämän roolin huomioiminen pitäisi olla kaiken puheen taustalla. Näin osallistujat kokisivat koulutuksen heidän tavoitteisiinsa, vapaaehtoisena kotokaverina toimimiseen, valmistavana. Suunnitellessamme koulutusta olemme pyrkineet keskittymään siihen, mitä tukihenkilö voi tehdä tukeakseen maahanmuuttajan kotoutumista, ammatillisen kotouttamisen tärkeänä lisäelementtinä.

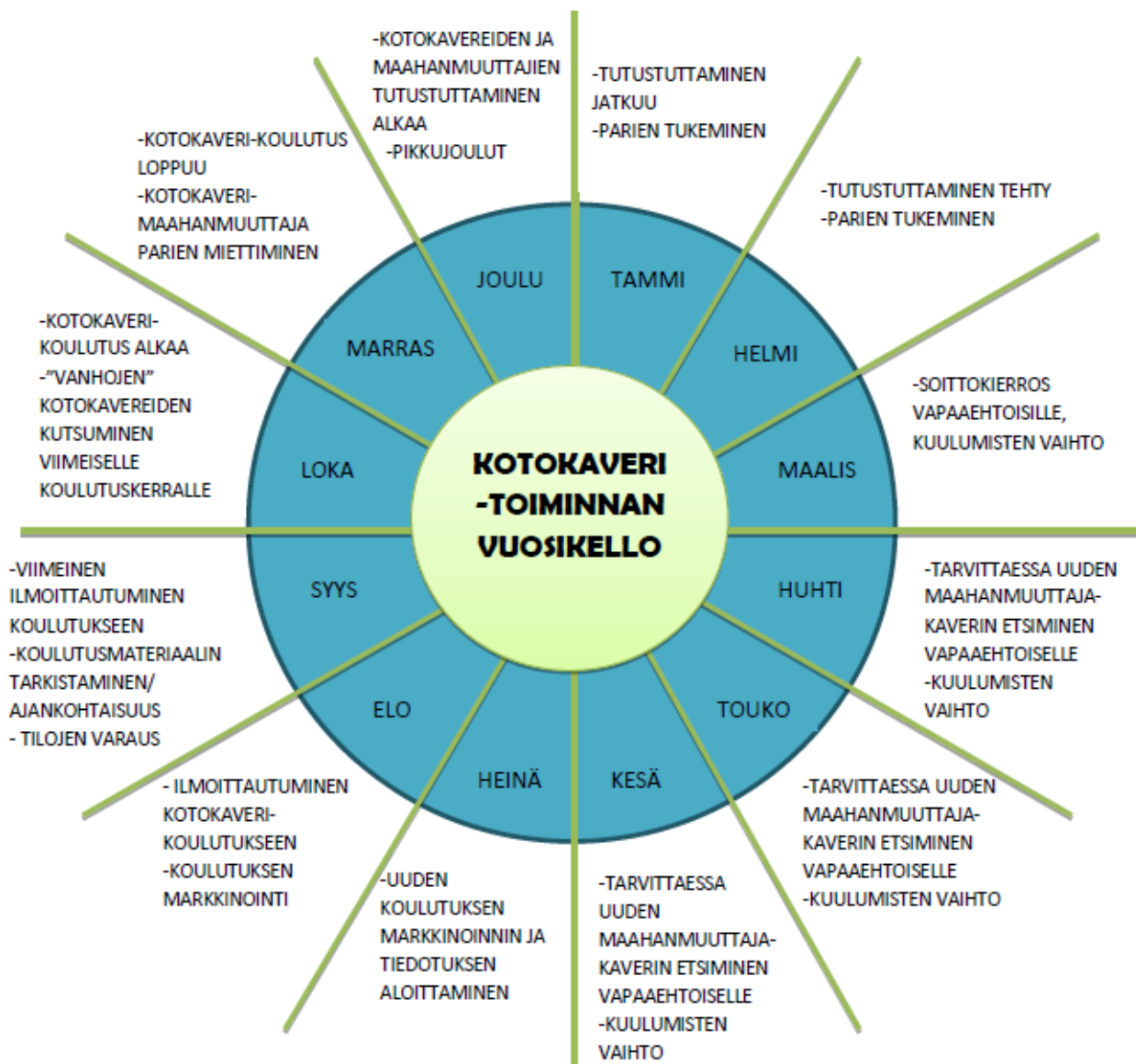
Koulutusmateriaalin avulla pyrimme varmistamaan, että uudet vapaaehtoiset saavat joka vuosi riittävät tiedot ja taidot vapaaehtoisena kotokaverina toimimiseen. Pantson (2009) toi esiin opinnäytetyössään kulttuurierojen ja kulttuurienvälisen viestinnän osuuden parantamisen koulutuksessa. (Mts. 44-45.) Koulutusmateriaalia laatiesamme emme ole kuitenkaan lähteneet tyypittelemään sen enempää minkään tietyn etnisen ryhmän tai kulttuurin tapoja toimia, vaan pyrimme lähestymään kulttuurieroja yleisellä ja teoreettisella tasolla. Tyypittely voi mielestämme johtaa liialliseenkin stereotypisointiin. Jätämme mieluummin maahanmuuttajakaverin kulttuurisiin tapoihin tutustumisen kunkin vapaaehtoisen kotokaverin vastuuksi.

Helpottaaksemme palautteenkeruuta tulevista koulutuksista olemme laatineet avoimia kysymyksiä sisältävät palautelomakkeen, joka löytyy opinnäytetyömme liitteistä (liite 6). Vuoden 2012 kotokaveri -koulutuksessa ei ollut varsinaista palautteenkeruuta. Kupiaksen ja Kosken (2012) mukaan arvioinnilla ja palautteella koulutusta voidaan kehittää. Palautteen keräämisen lisäksi kehittymiseen tarvitaan halua sen vastaanottamiseen ja käsittelemiseen. Palaute voi olla kuvailevaa tai jo lähtökohteisesti arvioivaa esimerkiksi numeroarvosanoin. Kuvaileva palaute tuo palautteen

antajan näkökulman, josta kouluttaja muodostaa itse oman käsityksensä. Arvioiva palaute sen sijaan arvottaa lähtökohtaisesti arvioitavaa asiaa hyvä-huono akselille. (Mts. 163-165.) Päädyimme laatimaan palautelomakkeen avoimilla kysymyksillä, koska mielestämme se antaa väljyyttä palautteen antajalle vastaamisessa, ja sopii mielestämme kotokaveri –koulutuksen yhteydessä paremmin palautteen antamisen keinoksi kuin esimerkiksi numeroarvosanat.

Toiminnan vuosikello

Teimme kotokaveri-toiminnalle vuosikellon hahmottamaan ja rytmittämään toiminnan ja koulutuksen kokonaisuutta, sisältöjä ja aikatauluja. Teimme vuosikellon kuvaamaan yhden vuoden toimintoja, mutta sitä on helppo muokata toiminnan eläessä ja kehittyessä. Mielestämme vuosikellon kuvio olisi hyvä olla näkyvillä esimerkiksi työntekijöiden työhuoneissa, jotta kotokaveri-toiminnan ja -koulutuksen sisällöt sekä tarvittavat toimenpiteet pysyvät kiireen keskelläkin paremmin mielessä.

Kuvio 5. Kotokaveri-toiminnan vuosikello

7 POHDINTA

7.1 Opinnäytetyön tavoitteet ja tulokset

Opinnäytetyömme tavoitteet määrittivät Jyväskylän maahanmuuttajapalveluiden tarpeista käsin. Halusimme helpottaa koulutuksen vuosittaista järjestämistä. Koulutusmateriaalin laatimisella tarkoituksenamme oli myös vakiinnuttaa kotokaveri-toimintaa osaksi maahanmuuttajapalveluiden vuositoimintaa. Koulutusmateriaali on kotokaveri-koulutuksen taustalla kulkeva punainen lanka. Olemme tuoneet koulutukseen myös runsaasti uutta ja syvempää tietoa sekä ideoita laadukkaan vapaaehtoistoiminnan ja koulutuksen toteuttamiseen.

Huomioimme opinnäytetyössä myös edellisen samasta aihepiiristä opinnäytetyön tehneen henkilön jatkoehdotukset. Nämä jatkoehdotukset pystyimme toteuttamaan osittain: syvensimme tietopohjaa, lisäsimme koulutukseen tietoa kulttuurieroista ja kulttuurienvälisestä viestinnästä, mutta ehdotuksestamme huolimatta koulutuksen kestoa ei voitu pidentää käytettävissä olevien resurssien rajallisuuden vuoksi. Tavoitteemme muokkaantuivat useasti opinnäytetyöprosessin edetessä, mutta uskomme, että lopulta valitsemamme työn rajaus palvelee toimeksiantajaa parhaiten. Mielestämme selkeän koulutusmateriaalin olemassaolo on lähtökohtana myös toiminnan muulle kehittämiselle.

Itse kotokaveri –toiminnasta ja ennen kaikkea sen historiasta koimme vaikeaksi saada tietoa. Toimintaa on ollut pitkään aina 90-luvun alusta alkaen, ja sen järjestämistä vastuu on vaihtunut useita kertoja ja sen myötä myös toiminnasta vastaavat henkilöt. Kotokaveritoimintaa ei tilastoida eikä toiminnan jatkumista kotokaveri –parien välillä seurata aktiivisesti. Toiminnan järjestäminen on hyvin kapea osa sitä organisoivien henkilöiden työnkuvaa, eivätkä he itsekään ole kovin tietoisia toiminnan yksityiskohdista. Tämän vuoksi emme saaneet sisällytettyä opinnäytetyöhömme kovin syvällistä kuvausta toiminnan kehittymisestä siihen muotoon, mitä se on tänä päivänä.

Jonkin verran haasteita työllemme asetti myös koulutuksen lyhytkestoisuus. Vuoden 2012 koulutuksen tiedotteessa koulutuksen sanotaan koostuvan viidestä iltapäivästä. Käytännössä tapaamiskerrat vähenivät kuitenkin neljään. Koulutusmateriaalia opin- näytetyömme pohjalta laatiessa mietimme, että asiaa olisi riittänyt useammallekin koulutusiltapäivälle. Ehdotimme toimeksiantajallemme koulutuksen pidentämistä viisipäiväiseksi, mutta se ei toimintaan käytössä olevien resurssien puitteissa ollut mahdollista, ja koulutuksen pituus säilyi neljässä iltapäivässä. Tämä aiheutti jonkin verran haasteita asiasisältöjen valinnassa itse koulutusmateriaaliin. Pääsimme kuitenkin meitä itseämme tyydyttävään lopputulokseen. Jätämme kouluttajalle valtuudet käyttää ja muokata materiaalia haluamallaan tavalla.

7.2 Luotettavuuden arviointi

Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuuden arviointi perustuu ennen kaikkea prosessin kuvaukseen. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta parantaa ennen kaikkea tarkka selostus prosessin vaiheista, ja siitä, miten tutkimuksessa on päästy tuloksiin. Toinen tutkimuksen luotettavuuteen liittyvä seikka on triangulaatio eli tutkimusmenetelmien yhteiskäyttö. Tutkimuksellinen triangulaatio voi ilmetä mm. menetelmien ja eri teorioiden monipuolisena käyttönä. Myös useamman tutkijan osallistuminen tutkimuksen tekemiseen luo triangulaatiota. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 216-218.)

Vaikka opinnäytyössämme on tutkimuksellinen ja kehittävä ote, se ei ole kuitenkaan tutkimusta sanan varsinaisessa merkityksessä. Vilkan & Airaksisen (2004) mukaan ammattikorkeakoulussa tehdyn toiminnallisen opinnäytetyön ei kuitenkaan välttämättä tarvitsekaan sisältää puhtaita tutkimuksellisia menetelmiä (Mts. 56). Olemme kuitenkin pyrkineet kuvaamaan kotokaveri-toimintaan kohdistuneen kehittämistyön mahdollisimman tarkasti. Olemme hyödyntäneet useamman eri alan teoriaa, ja mielestämme lähdeluettelomme on varsin kattava. Menetelmällisesti opinnäytetyömme on sekoitus erilaisia lähestymistapoja, joista kuitenkin parhaiten työtämme määritte-

levä on toiminnallinen opinnäytetyö, jossa käytetty ei-systemaattista osallistuvaa havainnointia.

Saimme maahanmuuttajapalveluiden johtajalta luvan käyttää koulutusmateriaalissa havainnoillistamisvälineenä kuvia UNCHR (The UN Refugee Agency) pakolaisleireiltä. Valokuvien käytössä tulee huomioida tutkimuseettiset näkökulmat (Karvinen 2012). Lupa koulutusmateriaalissa käytettyjen valokuvien käyttöön on saatu kuvaajalta itseltään. Kuvien käyttöluvasta huolimatta tulee huomioida kuvattavien tunnistettavuus, jos kuvattavilta ei ole voitu kysyä lupaa kuvien julkaisemiseen (Karvinen 2012). Kuvattavien yksityisyydensuojan olemme ratkaisseet peittämällä henkilöiden kasvot opinnäytetyön liitteenä olevasta koulutusmateriaalista. Koulutuksessa jätämme kouluttajien vastuulle päättää kuvien käytöstä julkisesti. Muut koulutusmateriaalissa käytetyt kuvat ovat julkaisuvapaita (ClipArt) kuvia.

7.3 Jatkoehdotuksia

Jatkoehdotuksena opinnäytetyöllemme ehdotamme vapaaehtoisten vertaisryhmätapaamisten järjestämistä. Vapaaehtoiset voisivat mielestämme hyötyä suuresti vertaistuesta, sillä kotokaverina toimiminen herättää varmasti kaikilla tunteita ja kysymyksiä, joihin vertainen voi osata vastata siinä missä ammattilainenkin. Vertaisryhmässä voitaisiin myös jakaa vinkkejä ja suunnitella yhteistä tekemistä kotokaveriparien välillä. Vertaistuki ei myöskään sitoisi maahanmuuttajapalveluiden resursseja. Uskomme, että vertaisryhmätapaamiset voitaisiin järjestää esimerkiksi monikulttuurikeskus Glorian tiloissa.

Vertaisryhmän toteutumiseen tarvitaan toki innokkaita vapaaehtoisia kotokavereita, mutta ennen kaikkea ryhmän käynnistäjä ja koollekutsuja, joka voisi olla esimerkiksi ensimmäiset kolme kertaa mukana toiminnassa. Mielestämme vertaisryhmän käynnistäminen soveltuisi hyvin opinnäytetyön aiheeksi, jolloin opiskelija toimisi ryhmän käynnistäjänä ja koollekutsujana vertaisryhmän alkutaipaleella.

Opinnäytetyömme tehtiin Jyväskylän maahanmuuttajapalveluille, mutta laatimamme koulutusmateriaali ei ole kaupunkisidonnainen, vaan toimii mielestämme myös muissa kaupungeissa. Toivommeekin, että tätä opinnäytetyötä sekä tähän liittyvää koulutusmateriaalia voitaisiin hyödyntää tarpeen mukaan myös muissa kaupungeissa, joissa samankaltaista toimintaa järjestetään tai vastaava toiminta halutaan käynnistää. Opinnäytetyömme sisältöjä ja materiaalia saavat vapaasti käyttää ja muokata kaikki tahot, jotka kokevat voivansa hyödyntää sitä toiminnassaan.

LÄHTEET

Alitolppa-Niitamo, A. 1994. Kun kulttuurit kohtaavat. Suomen mielenterveysseuran julkaisu. 2. p. Keuruu: Otava

Berry, J. W. 2006a. Contexts of Acculturation, teoksessa The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology. Toim. Berry, J. W. & Sam, D. L. Cambridge: Cambridge University Press.

Berry, J. W. 2006b. Acculturation: A Conceptual Overview, teoksessa Acculturation And Parent-Child Relationships: Measurement And Development. Toim. Bornstein, M. H. & Cote, L. R. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

Bukareva, H. 2007. Kotoutumiskaari itsetuntemuksen välineenä. Mosaiikki ry. Viitattu 21.11.2012. http://www.mosaiikki.info/lehdet_fi.php?id=2007_29_kotoutumiskaari

Exley, K. & Dennick, R. 2009. Giving a lecture - From presenting to teaching. New York: Routledge.

Fandi, M. 2012. Vastaanottokeskuksien kautta tulleet asiakkaat. Sähköpostiviesti 8.11.2012. Vastaanottaja A.-M. Juntunen.

Fandi, M. & Kauranen, S. 2012. Tiedonanto opinnäytetyötä varten 5.11.2012.

Hakkarainen, P. & Syrjänen, K. 2004. Vapaaehtoistoiminta, teoksessa Tukea ja mahdollisuuksia vapaaehtoistoiminnalle. Toim. Hakkarainen, P. Helsinki: Kansalaisareena ry.

Hakkarainen, P. & Syrjänen, K. 2004. Vapaaehtoistoiminnan merkitys vapaaehtoiselle, teoksessa Tukea ja mahdollisuuksia vapaaehtoistoiminnalle. Toim. Hakkarainen, P. Helsinki: Kansalaisareena ry.

Heikinheimo, K. & Huurskainen, V. 2002. Harjoituksilla voimaa, luovuutta ja työniloa. Helsinki: Sanopase Oy.

Hiltunen, A. 2008. Vapaaehtoisen perehdytyskansio, Jyväskylän maahanmuuttajapalvelut.

Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. 10. uud. p. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Hofstede, G., Hofstede G.J., Minkov, M. 2010. Cultures and Organizations. 3. p. McGraw-Hill.

Inkerinsuomalaisten paluumuutto. 2012. Sisäasiainministeriö. Viitattu 8.11.2012. http://www.intermin.fi/fi/maahanmuutto/paluumuutto_ja_ulkosuomalaiset

Kataja, J., Jaakkola, T. & Liukkonen, J. 2011. Ryhmä liikkeelle! Toiminnallisia harjoituksia ryhmän kehittämiseksi. Jyväskylä: PS-kustannus.

Karvinen, I. 2012. Valokuva-analyysi kulttuurilähtöisen tutkimuksen alueella - esimerkki henkisen ja hengellisen terveyden tutkimuksesta. KvaliMOTV. Viitattu 15.4.2012. [Http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/artikkelit/valokuva-analyysi.html](http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/artikkelit/valokuva-analyysi.html)

Kauranen, S. 2013. Tiedonanto opinnäytetyötä varten 22.1.2013.

Kehitysyhteistyön palvelukeskus. Viitattu 3.12.2012. [Http://www.kepa.fi/tiedostot/julkaisut/vapaaehtoisuuden-trendit.pdf](http://www.kepa.fi/tiedostot/julkaisut/vapaaehtoisuuden-trendit.pdf)

Kiintiöpakolaiset. N.d. Maahanmuuttovirasto. Viitattu 2.11.2012. [Http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/kiintiopakolaiset](http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/kiintiopakolaiset)

Korhonen, V. 2013. Haasteena monikulttuuriset ohjaustilanteet – sosiokulttuurisen oppimisen ja kulttuurienvälisen viestinnän näkökulmia, teoksessa Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö. Toim. Puukari, S. Jyväskylä: PS-kustannus.

Koulutus, 2012. Jyväskylän kaupunki. Vapaaehtoistoiminnan keskus, Vapari. Viitattu 9.11.2012. [Http://www.jyvaskyla.fi/vapari/koulutus](http://www.jyvaskyla.fi/vapari/koulutus)

Kotokaveri-koulutus, 2012. Jyväskylän maahanmuuttajapalveluiden järjestämä vapaaehtoistoiminnan koulutus.

Kotoutumisen seuranta. N.d. Jyväskylän maahanmuuttajapalveluiden lomake. Viitattu 14.1.2013. [Http://www.jyvaskyla.fi/download/30998_Kotoutumisen_seuranta.pdf](http://www.jyvaskyla.fi/download/30998_Kotoutumisen_seuranta.pdf)

Kotoutumiskaari. 2012. Suomen punainen risti. Viitattu 15.3.2013. [Http://rednet.punainenristi.fi/kotoutumiskaari](http://rednet.punainenristi.fi/kotoutumiskaari)

Lager, L., Laihiala, K., Kontinen, T. 2009. Vapaaehtoisuuden trendit kehitysjärjestöissä. Kotimaisen toimintaympäristön analyysi 2009. Helsinki:

Laimio, A. & Välimäki, S. 2011. Vapaaehtoistoiminta kehittyy. Jyväskylä: Keski-Suomen Sosiaaliturvayhdistys.

Lehtinen, S-T. 1997. Vapaaehtoistoiminta - kasvava voimavara? Näkökulmia ammattityöhön. Helsinki: Kansalaisareena ry.

Leskinen, E. 2010. Ryhmä toimimaan! Vinkkejä tutustumiseen, oppimiseen ja yhteistyöhön. Jyväskylä: PS-kustannus.

Liebkind, K., Jaakkola, M., Kosonen, L. & Matinheikki-Kokko, K. 1994. Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa. Helsinki: Gaudeamus.

Liebkind, K., Mannila, S., Jasinskaja-Lahti, I. Jaakkola, M., Kyntäjä, E. & Reuter, A. 2004. Venäläinen, virolainen, suomalainen. Helsinki: Gaudeamus.

Maahanmuuttajapalvelut. 2012. Jyväskylän kaupunki. Sosiaali- ja terveystieteet. Viitattu 2.11.2012.

[Http://www.jyvaskyla.fi/sote/maahanmuuttajat/maahanmuuttajapalvelut](http://www.jyvaskyla.fi/sote/maahanmuuttajat/maahanmuuttajapalvelut)

Mammon, R. 2010. Kolmen etnisen ryhmän kotoutumisprosessi Suomessa. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, Psykologia.

Marckwort, A. 1999. Ole hyvä esiintyjä ja kouluttaja. Mermerus.

Mikkola, L. 2004. Tukeminen ja ohjaus käytännössä, teoksessa Tukea ja mahdollisuuksia vapaaehtoistoiminnalle. Toim. Hakkarainen, P. Helsinki: Kansalaisareena ry.

Mitä voin tehdä?. 11.4.2012. Suomen Punainen Risti. Viitattu 21.11.2012.

[Http://www.rednet.punainenristi.fi/node/6304](http://www.rednet.punainenristi.fi/node/6304)

Nylund, M. & Yeung, A. B. 2005. Vapaaehtoisuuden anti, arvot ja osallisuus murroksessa, teoksessa Vapaaehtoistoiminta - Anti, arvot ja osallisuus. Toim. Yeung, A. B. Tampere: Vastapaino.

Pantsu, H. 2009. Tukihenkilöksi maahanmuuttajalle. Opinnäytetyö. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, palvelujen tuottamisen ja johtamisen koulutusohjelma. Viitattu 14.1.2013.

[Https://publications.theseus.fi/xmlui/bitstream/handle/10024/7068/Pantsu_Heli.pdf?sequence=1](https://publications.theseus.fi/xmlui/bitstream/handle/10024/7068/Pantsu_Heli.pdf?sequence=1)

Perheiden yhdistäminen Suomessa. N.d. Suomen pakolaisapu. Viitattu 2.11.2012.

[Http://www.pakolaisapu.fi/fi/tietoa/tietoa-pakolaisuudesta/pakolaisuus-suomessa/perheenyhdistaminen.html](http://www.pakolaisapu.fi/fi/tietoa/tietoa-pakolaisuudesta/pakolaisuus-suomessa/perheenyhdistaminen.html)

Pietilä, I. 2013. Uuteen kulttuuriin sopeutuminen oppimisprosessina, teoksessa Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö. Toim. Puukari, S. Jyväskylä: PS-kustannus.

Porkka, S-T. 2009. Työnohjaamisen taito. Oppikirja vapaaehtoistyön työnohjaajalle. SMS-Tuotanto Oy.

Psykososiaalinen alkukartoitus. N.d. Jyväskylän maahanmuuttajapalveluiden lomake. Viitattu 14.1.2013.

[Http://www.jyvaskyla.fi/download/30997_psykososiaalinen_alkukartoitus.pdf](http://www.jyvaskyla.fi/download/30997_psykososiaalinen_alkukartoitus.pdf)

Räty, M. 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Helsinki: Tammi.

Salo-Lee, L., Malmberg, R., Halinoja, R. 1996. Me ja Muut - Kulttuurienvälinen viestintä. Yle-Opetuspalvelut. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Selkokielen määritelmä. N.d. Selkokeskus. Viitattu 14.1.2013.

[Http://papunet.net/selkokeskus/teoriaa/maaritelma.html](http://papunet.net/selkokeskus/teoriaa/maaritelma.html)

Selkokielineen viestintä. 3.8.2012. Papunet. Viitattu 25.2.2013.

[Http://www.papunet.net/tietoa/selkokielineen-viestinta](http://www.papunet.net/tietoa/selkokielineen-viestinta)

Soto Godoy, M. 2009. Vapaaehtoisen opas - Kotoutumisen tukena. Suomen Punainen Risti.

[Http://rednet.punainenristi.fi/sites/rednet.mearra.com/files/tiedostolataukset/kotoutumisen%20tukena%20-%20vapaaehtoisen%20opas%20%28lukijalle%29.pdf](http://rednet.punainenristi.fi/sites/rednet.mearra.com/files/tiedostolataukset/kotoutumisen%20tukena%20-%20vapaaehtoisen%20opas%20%28lukijalle%29.pdf)

Syrjänen, K. 2004. Vapaaehtoisten työnohjaus - tukea ja kasvun mahdollisuuksia toimijoille, teoksessa Tukea ja mahdollisuuksia vapaaehtoistoiminnalle. Toim. Hakkarainen, P. Helsinki: Kansalaisareena ry.

Tarpojat: Tervehdykset, 2011. Suomen partiolaisten sivusto. Viitattu 16.1.2013.

[Http://ohjelma.partio.fi/index.php?title=Tarpojat:Tervehdykset](http://ohjelma.partio.fi/index.php?title=Tarpojat:Tervehdykset)

Tervetuloa Kansalaistoiminnakeskukseen!, n.d. Kansalaistoiminnakeskus Mataran verkkosivut. Viitattu 22.11.2012. [Http://www.matarafi.fi/index.php/en/](http://www.matarafi.fi/index.php/en/)

Tiittula, L. 1997. Kulttuurienvälinen viestintä, teoksessa Näkökulmia monikulttuuriseen Suomeen. Toim. Pitkänen, P. Helsinki: Edita.

Tulikallio, T. & Malinen, H. 2009. Vapaaehtoistoiminta - Hyvin organisoituina valtava voimavara. Esimerkkejä vapaaehtoistoiminnasta Helsingin kaupungin palvelukeskuksissa. Helsinki: Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Viitattu 19.11.2012.

[Http://www.kansalaisareena.fi/Vapaaehtoistoiminta_aukeamittain121009.pdf](http://www.kansalaisareena.fi/Vapaaehtoistoiminta_aukeamittain121009.pdf)

Turvapaikkamenettely Suomessa. N.d. Pakolaisneuvonta ry. Viitattu 9.11.2012.

[Http://www.pakolaisneuvonta.fi/index_html?lid=35&lang=suo](http://www.pakolaisneuvonta.fi/index_html?lid=35&lang=suo)

Työ- ja elinkeinoministeriö vastaa kotouttamisesta. N.d. Maahanmuuttovirasto. Viitattu 8.11.2012. [Http://www.migri.fi/tietoa_muualla/kotouttaminen](http://www.migri.fi/tietoa_muualla/kotouttaminen)

Työttömän maahanmuuttajan tuet. Kela. 13.8.2012. Viitattu 9.1.2012.

[Http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/100403170102EH](http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/100403170102EH)

Uusi kotouttamislaki 1.9.2011. 23.9.2011. Sosiaaliportti sosiaalialan ammattilaisille. Viitattu 6.11.2012. [Http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/ajankohtaista/lajankohtaista/lakiuudistuksista/lakiuudistus/?groupId=c1357024-1f71-4968-9935-5ad9b77140c9&announcementId=d8d4f1b1-83df-40a3-ace9-878726322e0b#.UJOnm_vXD4](http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/ajankohtaista/lajankohtaista/lakiuudistuksista/lakiuudistus/?groupId=c1357024-1f71-4968-9935-5ad9b77140c9&announcementId=d8d4f1b1-83df-40a3-ace9-878726322e0b#.UJOnm_vXD4)

Valtanen, R. 2010. Kulttuuritutkimuksen hyödyntäminen verkkosivuston suunnittelussa. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, Tietojenkäsittelytieteiden laitos, Vuorovaikutteinen teknologia.

Vapaaehtoistoiminnan ohjauksen käsikirja. 2010. Turku: Mannerheimin lastensuojeluliiton Varsinais-Suomen piiri. Viitattu 20.11.2012. [Http://varsinaissuomenpiiri-mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/ec9e2c1cfec66b99d49f9eb2e9be8a81/1353419063/application/pdf/172567/Vapaaehtoistoiminnan%20ohjauksen%20k%C3%A4sikirja.pdf](http://varsinaissuomenpiiri-mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/ec9e2c1cfec66b99d49f9eb2e9be8a81/1353419063/application/pdf/172567/Vapaaehtoistoiminnan%20ohjauksen%20k%C3%A4sikirja.pdf)

Vastaanottopalvelut turvapaikan hakijoille. n.d. Maahanmuuttovirasto. Viitattu 2.11.2012.

http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/vastaanottotoiminta/vastaanoton_palvelut

Vastaanottokeskusten yhteystiedot. N.d. Maahanmuuttovirasto. Viitattu 6.11.2012.

http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/vastaanottotoiminta/vastaanottokeskukset/vastaanottokeskusten_yhteystiedot

Vinkkejä vierailun jälkeen, n.d. Tiedekeskus Heurekan sivusto. Viitattu 16.1.2013.

http://www.heureka.fi/files/attachments/kouluohjelmat/tehtavat/tiedetoukka_vinkkejä_vierailun_jalkeen.pdf

Virtanen, H. 2012. Selkokielen käsikirja. Helsinki: Oppimateriaalikeskus Opike.

Vilkkä, H. & Airaksinen, T. 2004. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Vilkkä, H. 2006. Tutki ja havainnoi. Helsinki: Tammi.

Väestö. 3.5.2012. Tilastokeskus. Turvapaikanhakijat ja pakolaiset. Viitattu 25.2.2013.

http://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#turvapaikanhakijat

Välimäki, S. 2012. Vapaaehtoistoiminta. Jyväskylän kaupunki. Viitattu 6.11.2012.

<http://www.jyvaskyla.fi/osallistu/vapaaehtoistoiminta>

Yeung, A. B. 2005. Tutkimustyökaluja vapaaehtoismotivaation mysteeriin, teoksessa Vapaaehtoistoiminta - Anti, arvot ja osallisuus. Toim. Yeung, A. B. Tampere: Vastapaino.

Ystävätoiminta. 28.2.2012. Suomen Punainen Risti. Länsi-Suomen piiri. Viitattu

21.11.2012. <http://www.rednet.punainenristi.fi/node/4637>

LIITTEET

Liite 1. Kotokaveri –koulutuksen koulutusmateriaali

Kotokaveri-koulutus 1. kerta

TERVETULOA KAIKILLE!

”Maailmalla”-harjoitus

- Asettaudutaan kuvitteelliselle maailmankartalle
- Sijoittautuminen kartalle seuraavien kysymysten avulla:
 - minne olet matkustanut viimeksi?
 - minne haluaisit matkustaa?
 - mitä sinulle tulee kyseisestä maasta mieleen?
 - minkä maan kulttuuri on sinulle vieras/ tuttu?
 - minne ensimmäinen ulkomaan matkasi sijoittui?

Kotokaveri-toiminta

- toimintaa ollut jossain muodossa siitä asti, kun kaupunki on vastaanottanut pakolaisia (v.1990)
- vuosien varrella vastuu järjestämisestä vaihdellut (SPR, Vapari)
- 2011 nimeksi *kotokaveri –toiminta*
- päävastuu maahanmuuttajapalveluilla
- maahanmuuttajalle suomalainen kaveri, jonka kanssa voi yhdessä tutustua Jyväskylään ja sen tarjoamiin toimintamahdollisuuksiin

Vapaaehtoisuus

Vapaaehtoistoiminnalle ominaisia piirteitä:

- vapaaehtoisuus
- palkattomuus
- tavallisen ihmisen tietojen ja taitojen riittävyys
- toimimista oman jaksamisen ja kiinnostuksen rajoissa
- vapaaehtoisten omat motiivit, toiveet ja arvot toiminnan taustalla

- sinulla on oikeus määritellä kotokaveri-toimintaan käyttämäsi aika sekä tehtävät
- voit myös kieltäytyä sinulle sopimattomista asioista
- oikeutesi on saada tukea, ohjausta ja neuvontaa (maahanmuuttajapalvelut & Vapari auttavat)
- tehtäviisi ei kuulu mm. lastenhoito, lomakkeiden täyttö tai virastoissa asiointi

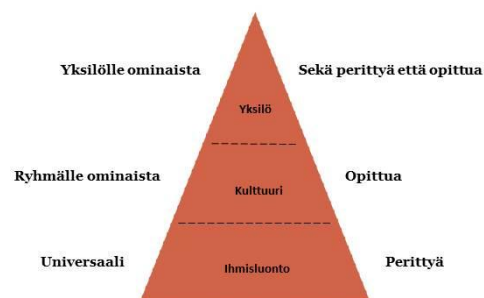
Vapaaehtoisen velvollisuudet

- tärkein velvollisuutesi on vaitiolovelvollisuus
- toivomme, että pidät kiinni sovituista asioista, aikatauluista ja säännöistä sekä ilmoitat muutoksista kaverille
- olethan avoin ja rehellinen, jos haluat muuttaa sopimusta tai lopettaa

- kunnioitathan asiakkaan kotia, kulttuuria ja tapoja
- sinun ei tarvitse pelätä tekeväsi väärin, sillä tietämättömyys tavoista on ymmärrettävää
- kysy rohkeasti, jos olet epävarma jostain asiasta
- jos havaitset ongelmatilanteita, niin ilmoitathan niistä yhteyshenkilöllesi
- oman kulttuurin ja persoonan tiedostaminen on yhtä lailla tärkeää

Mitä kaikkea voimme selittää kulttuurieroilla? (Hofstede, G.)

-Kaikkea erilaisuutta ei kannata yrittää selittää kulttuurieroilla, vaan meissä kaikissa on perusihmilliset piirteemme sekä ainutlaatuinen persoonallisuus.

Käytännön asioita

- maahanmuuttaja-kaverin tapaaminen noin kahden viikon välein
- Vaparin vakuutus!
- toimintakustannukset maksaa kukin itse
- jos jokin askarruttaa, ota meihin yhteyttä, niin selvitellään yhdessä!

Kiitos tästä kerrasta!

- Seuraavalla koulutuskerralla tapaamme maahanmuuttajapalveluiden tiloissa Puistokatu 2 C (8. hissitaso)
- Teemana maahanmuuttajapalvelut ja asiakkaat
- Turvallista kotimatkaa!

Lähteet

- Hakkarainen, P. & Syrjänen, K. 2004. Vapaaehtoistoiminnan merkitys vapaaehtoiselle, teoksessa Tukea ja mahdollisuuksia vapaaehtoistoiminnalle. Toim. Hakkarainen, P. Helsinki: Kansalaisareena ry.
- Hiltunen, A. 2008. Vapaaehtoisen perehdytyskansio, Jyväskylän kaupungin maahanmuuttajapalvelut.
- Hofstede, G., Hofstede G.J., Minkov, M. 2010. Cultures and Organizations. 3. p. Mc-Graw-Hill.
- Korhonen, V. 2013. Haasteena monikulttuuriset ohjaustilanteet – sosiokulttuurisen oppimisen ja kulttuurienvälisen viestinnän näkökulmia, teoksessa Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö. Toim. Puukari, S. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Laimio, A. & Välimäki, S. 2011. Vapaaehtoistoiminta kehittyä. Jyväskylä: Keski-Suomen Sosiaaliturvayhdistys.
- Leskinen, E. 2010. Ryhmä toimimaan! Vinkkejä tutustumiseen, oppimiseen ja yhteis-työhön. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kotokaveri-koulutus

2. kerta

Maahanmuuttajapalvelut ja
asiakkaat

Tervetuloa!

- Ensimmäisen koulutuskerran asioiden
mieleenpalauttelua
○ keskustelua kaverin kanssa
- Haluatko kysyä jotain?

Maahanmuuttaja

- kaikki Suomessa pysyvästi oleskelevat ulkomaalaiset ovat maahanmuuttajia
- maahanmuuton syitä ovat esimerkiksi työ, avioliitto, pakolaisuus tai paluumuutto
- maahanmuutto voi olla vapaaehtoista tai pakon sanelemaa

Asiakkaat

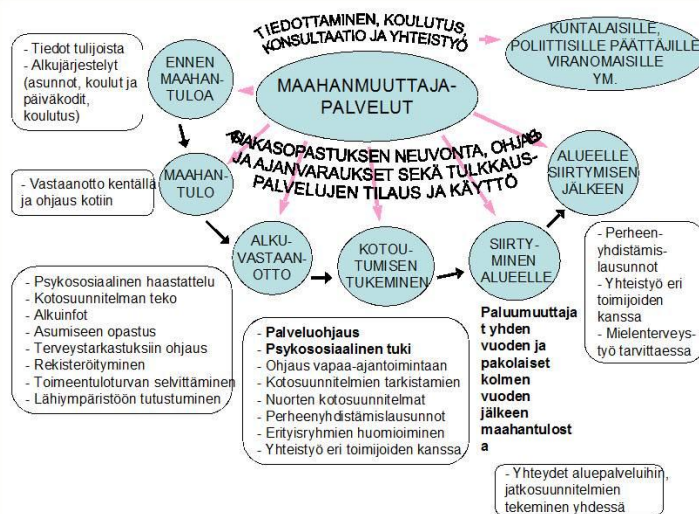
- maahanmuuttajapalveluiden asiakkaina pääasiassa kiintiöpakolaiset ja paluumuuttajat
- Geneven pakolaissopimus

○ pakolainen on henkilö, joka oleskelee kotimaansa ulkopuolella, koska hänellä on perustellusti syytä pelätä joutuvansa vainotuksi kotimaassaan poliittisen näkemyksensä, rotunsa, uskontonsa, kansallisuutensa tai muun yhteiskunnallisen ryhmänsä vuoksi

Organisaatio, työnkuva, ammatillinen kotouttaminen

- pakolaisten ja paluumuuttajien vastaanotto ja kotouttamistoimet
- pyrkimys edistää myönteistä monikulttuurista kehitystä Jyväskylän kaupungissa
- yhteensä 11 työntekijää

- johtaja, 3 sosiaalityöntekijää, 3 sosiaaliohjaajaa, psykologi, palveluohjaaja, 2 etuuskäsittelijää

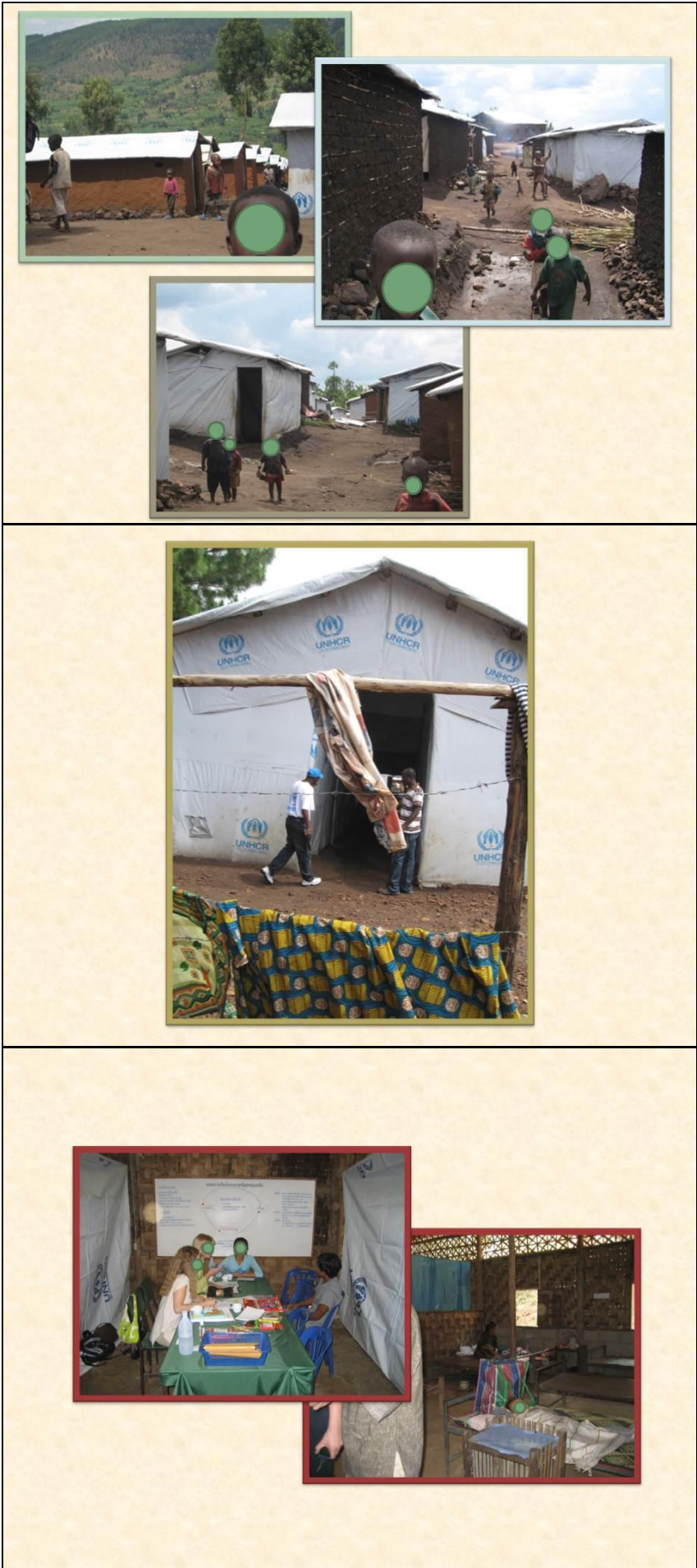

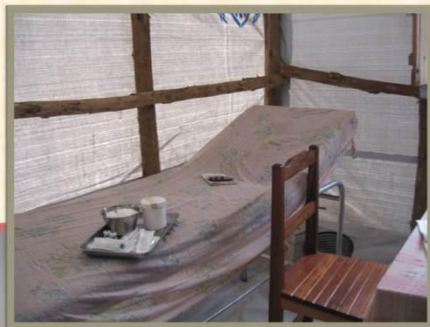
Kiintiöpakolainen

- pakolaisstatus Yhdistyneiden kansakuntien pakolaisjärjestöltä UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees)
- toimistoja kriisialueiden naapurimaissa, joista pakolaiset hakevat apua
- UNHCR:n pakolaisleireiltä kiintiöpakolaisia vastaanottaviin maihin

Kiintiöpakolainen

- kiintiöpakolaisia ottaa vastaan n. 25 maata
- Suomen pakolaiskiintiö yhteensä 750 henkilöä (vuodesta 2001 alk.)
- Jyväskylän kaupungin vuosittainen vastaanottomäärä 50 henkilöä

Perheenyhdistäminen

- pakolaiseksi voi tulla myös perheenyhdistämisen kautta
- Suomesta oleskeluluvan saanut voi hakea perheenyhdistämistä
- perheenjäseneksi määritellään Suomessa
 - avio- ja rekisteröity puoliso
 - alaikäinen lapsi tai alaikäisen huoltaja
 - avopuoliso, mikäli puolisoilla on yhdessä lapsi taikka he ovat asuneet kaksi vuotta yhdessä

Turvapaikanhakija

- Suomeen voi hakeutua myös turvapaikanhakijana
- **2011 turvapaikanhakijoita Suomeen 3088**
myönteisen turvapaikkapäätöksen sai 169, oleskelulupa myönnettiin 1 102 hengelle ja maasta käännytettiin 1 890
- oleskelulupa toissijaisen tai humanitaarisen suojelutarpeen vuoksi
- hakemuksen käsittelyajaksi turvapaikanhakijat ohjataan vastaanottokeskuksiin

Paluumuuttajat

- entisen Neuvostoliiton alueelta
- Suomeen 1990-luvulta alkaen (Mauno Koivisto)
- Suomen kansalaisuus tai suomen kansalaisten jälkeläisiä
- vanhemmista toinen tai molemmat isovanhemmat ovat olleet suomen kansalaisia
- laki paluumuutosta kumoutuu 1.7.2016

Kotoutumislaki

- ensimmäinen kotoutumislaki tuli voimaan 1.5.1999 (493/1999)
- kotoutumis-käsite vakiintui suomen kieleen
- kotoutumislaille on pyrkimys edistää maahanmuuttajien integroitumista/kotoutumista yhteiskuntaan
- kotouttaminen on viranomaisten tekemää työtä, jolla tuetaan kotoutumista

Kotoutumislaki

- kotouttamista tekevät kunta, työ- ja elinkeinotoimisto ja kolmas sektori
- kotoutuminen on maahanmuuttajan oikeus, mutta hyödyttää parhaiten myös yhteiskuntaa
- tavoitteena on, että maahanmuuttaja pystyy osallistumaan suomalaiseen työelämään ja yhteiskuntaan oman kulttuurin ja kielensä säilyttäen

Kotoutuminen

- kotoutumisaika joko kolme tai viisi vuotta
- yksilöllinen kotoutumissuunnitelma jokaiselle maahanmuuttajalle kahden kuukauden sisällä Suomeen saapumisesta
- kotoutumissuunnitelmaa laatimassa maahanmuuttajan kanssa kunta sekä Työ- ja elinkeinotoimisto

Kotoutuminen

- kotoutumisaikana kotoutumistuki sekä taataan mahdollisuus opiskella suomen kieltä sekä osallistua työelämävalmennukseen
Suunnitelman laatimisessa otetaan huomioon maahanmuuttaja-asiakkaan mahdollinen aiempi koulutus tai muuten hankittu osaaminen
- Kelan maksama kotoutumistuki on samoin perustein myönnetty ja saman suuruinen kuin työmarkkinatuki
- kotoutumistukea saadessaan maahanmuuttaja sitoutuu noudattamaan kotoutumissuunnitelmaa

Uusi kotoutumislaki

- viimeisin kotouttamislaki tuli voimaan 1.9.2011
- lain päivittämisen taustalla:
lisätä kotouttamistoimien vaikuttavuutta ja seuranta sekä vastata mm. haavoittuvassa asemassa olevien maahanmuuttajien kuten työvoiman ulkopuolelle jäävien, esimerkiksi vanhusten ja vammaisten, tarpeisiin
- korostetaan kotoutumisprosessin kaksisuuntaisuutta, eli yhteistoiminnan lisäämistä kantaväestön ja maahanmuuttajien välillä
Kotokaveri –toiminnan ydin

Kiitos mielenkiinnosta!

- Ensi kerralla teemana on kotoutuminen prosessina sekä akkulturaatio
- Turvallista kotimatkaa!

Lähteet

- Inkerinsuomalaisten paluumuutto. 2012. Sisäasiainministeriö. Viitattu 8.11.2012.
http://www.intermin.fi/fi/maahanmuutto/paluumuutto_ja_ulkosuomalaiset
- Kiintiöpakolaiset. N.d. Maahanmuuttovirasto. Viitattu 2.11.2012.
http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/kiintiopakolaiset
- Maahanmuuttajapalvelut. 2012. Jyväskylän kaupunki. Sosiaali- ja terveyspalvelut. Viitattu 2.11.2012.
<http://www.jyvaskyla.fi/sote/maahanmuuttajat/maahanmuuttajapalvelut>
- Mammon, R. 2010. Kolmen etnisen ryhmän kotoutumisprosessi Suomessa. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, Psykologia.
- Perheiden yhdistäminen Suomessa. N.d. Suomen pakolaisapu. Viitattu 2.11.2012.
<http://www.pakolaisapu.fi/fi/tietoa/tietoa-pakolaisuudesta/pakolaisuus-suomessa/perheenyhdistaminen.html>
- Rätty, M. 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Helsinki: Tammi.

- Turvapaikkamenettely Suomessa. N.d. Pakolaisneuvonta ry. Viitattu 9.11.2012. http://www.pakolaisneuvonta.fi/index_html?lid=35&lang=suo
- Työ- ja elinkeinoministeriö vastaa kotouttamisesta. N.d. Maahanmuuttovirasto. Viitattu 8.11.2012. http://www.migri.fi/tietoa_muualla/kotouttaminen
- Työttömän maahanmuuttajan tuet. Kela. 13.8.2012. Viitattu 9.1.2012. <http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/100403170102EH>
- Uusi kotouttamislaki 1.9.2011. 23.9.2011. Sosiaaliportti sosiaalialan ammattilaisille. Viitattu 6.11.2012. http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/ajankohtaista/lajankohtaista/lakiuudistuksista/lakiuudistus/?groupId=c1357024-1f71-4968-9935-5ad0b77140c9&announcementId=d8d4f1b1-83df-40a3-ace9-878726322e0b#.UJOnm_v-XD4
- Vastaanottopalvelut turvapaikan hakijoille. n.d. Maahanmuuttovirasto. Viitattu 2.11.2012. http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/vastaanottotoiminta/vastaanoton_palvelut
- Väestö. 3.5.2012. Tilastokeskus. Turvapaikanhakijat ja pakolaiset. Viitattu 25.2.2013. http://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#turvapaikanhakijat

(Valokuvat: maahanmuuttajapalvelut)

Kotokaveri-koulutus 3. kerta

Kotoutuminen prosessina ja
akkulturaatio

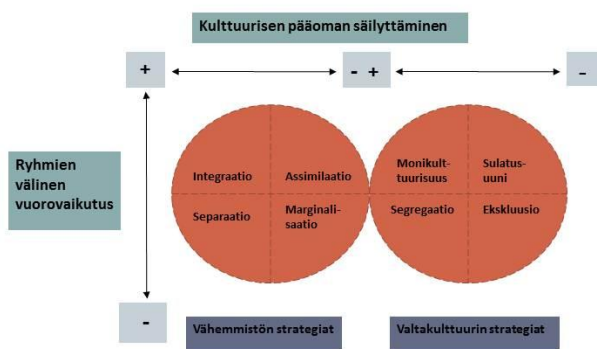
Tervetuloa

- Viimekerttaisten asioiden mieleenpalauttelua
 - jutustelua kaverin kanssa
 - ”eri maiden tervehdykset”-harjoitus
- Haluatko kysyä jotain?

Akkulturaatio (J.W.Berry)

- sopeutumisprosessi, joka on valtakulttuurin ja vähemmistökulttuurin vuorovaikutusta
- henkilökohtaiset asenteet sekä kulttuurien välinen vuorovaikutus vaikuttavat siihen, kuinka akkulturaatio käytännössä toteutuu
- ihanteena on integraatio:
maahanmuuttajan oma kulttuuri säilyy ja toimiminen uudessa yhteiskunnassa mahdollistuu kantaväestön tavoin

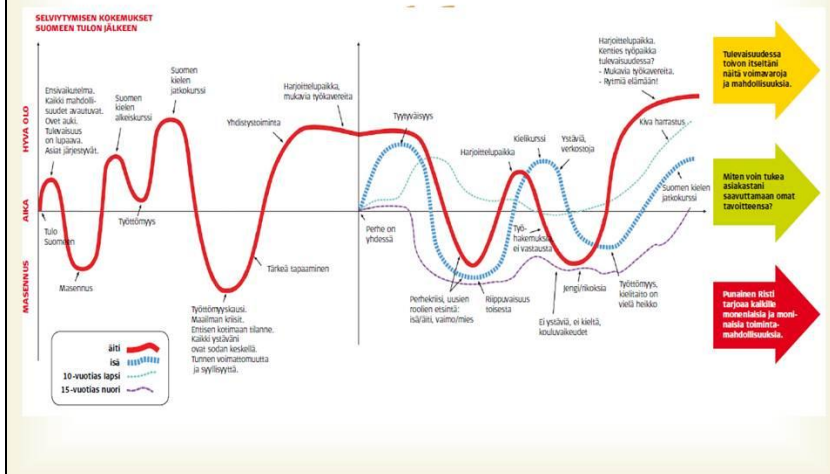
Akkulturaatio

Kotoutumisesta prosessina

- elämäntilanne, jossa ihmisen aikaisemmat kokemukset ja reagoitumallit eivät ole riittäviä uudessa kulttuurissa
- mahdolliset menetykset ja suru
- uuteen maahan ja kulttuuriin muuttaminen voidaan nähdä oppimis- ja kasvuprosessina
- oma persoona, resurssit ja asenteet sekä uuden elinympäristön vastaanottavuus vaikuttavat

Kotoutumiskaari

Kotokaverina toimiminen

- ensimmäinen tapaaminen maahanmuuttaja-kaverin kanssa – tulkki mukana
- jatkossa kun toimitaan ilman tulkkiä on hyvä huomioida muutama seikka:
 - selkeä viestintä
 - puhenopeus
 - sanojen käytössä tulisi huomioida maahanmuuttajan suomenkielen taso
 - selkokielen käyttö

Selkokieli

- tärkeää käyttää tuttua puhekielen sanastoa
- ydinasioita ja -sanoja voi korostaa
- vieraammat ja käsitteellisemmät sanat voi pyrkiä aukaisemaan konkreettisia esimerkkejä apuna käyttäen
- puheenvuoroissa kannattaa olla maltillinen, ja puhua yhdestä asiasta kerrallaan tarpeeksi rauhallisesti

Selkokieli

- mikäli vastaanottaja ei ymmärrä jotakin käytettyä sanaa, sen voi toistaa
- kiertoilmaisuja kannattaa myös kokeilla
- jos tuntuu, että on ymmärtänyt keskustelutoverin ilmaiseman asian väärin, kannattaa asia tarkistaa
- toista osapuolta voi rohkaista ilmaisemaan itseään esimerkiksi kyselemällä

Selkokieli

- katsekontakti, rauhallinen tila ja vaikkapa piirtämällä havainnollistaminen saattavat myös auttaa kommunikoinnissa
- oheisviestintää kuten hymyilyä kannattaa käyttää sopivasti
- lujemmalla äänellä puhuminen sen sijaan ei yleensä auta

Kotipihalla riittää puuhaa innokkaille viherpeukaloille vielä syksylläkin ennen lumipeitteen satamista. Etelä-Suomen talvi on haasteellinen, koska lumen satamisen ajankohta on vaikea tietää. – Pahin talvi kasvien kannalta on kylmä pakkastalvi ilman lumen tuomaa suojaa, sanoo suunnitteluhortonomi Matti Möttönen.

Kotipihan hoitajalle riittää puuhaa syksylläkin. Puutarhassa pitäisi vielä tehdä useita töitä ennen lumen tuloa. Etelä-Suomessa tilanne on kuitenkin hankala, koska on vaikea tietää, millon lumi sataa. -Kasvien kannalta pahin tilanne on silloin, jos talvi on kylmä, mutta lunta ei sada, sanoo Matti Möttönen. Hän on ammatiltaan hortonomi eli koulutettu kasvien hoitaja.

Kulttuuriset muuttajat

Geert Hofsteden malli kulttuurisista muuttujista

Kiitos tästä kerrasta!

- Viimeisellä koulutuskerralla tapaamme ”vanhoja” kotokavereita ja kuulemme heidän kokemuksistaan
- Kotiläksy:
 - mieti valmiiksi vinkkejä ideariihen maahanmuuttajakaverin kanssa yhteiseksi tekemiseksi

Lähteet

- Alitolppa-Niitamo, A. 1994. Kun kulttuurit kohtaavat. Suomen mielenterveysseuran julkaisu. 2. p. Keuruu: Otava.
- Berry, J. W. 2006. Contexts of Acculturation, teoksessa The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology. Toim. Berry, J. W. & Sam, D. L. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bukareva, H. 2007. Kotoutumiskaari itsetuntemuksen välineenä. Mosaiikki ry. Viitattu 21.11.2012.
http://www.mosaiikki.info/lehdet_fi.php?id=2007_29_kotoutumiskaari
- Hofstede, G., Hofstede G.J., Minkov, M. 2010. Cultures and Organizations. 3. p. Mc-Graw-Hill.
- Kotoutumiskaari. 2012. Suomen punainen risti. Viitattu 15.3.2013.
<http://rednet.punainenristi.fi/kotoutumiskaari>

- Pietilä, I. 2013. Uuteen kulttuuriin sopeutuminen oppimisprosessina, teoksessa Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö. Toim. Puukari, S. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Rätty, M. 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Helsinki: Tammi.
- Salo-Lee, L., Malmberg, R., Halinoja, R. 1996. Me ja Muut - Kulttuurienvälinen viestintä. Yle-Opetuspalvelut. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Soto Godoy, M. 2009. Vapaaehtoisen opas - Kotoutumisen tukena. Suomen Punainen Risti.
- Tarpojat: Tervehdykset, 2011. Suomen partiolaisten sivusto. Viitattu 16.1.2013.
<http://ohjelma.partio.fi/index.php?title=Tarpojat:Tervehdykset>
- Valtanen, R. 2010. Kulttuuritutkimuksen hyödyntäminen verkkosivuston suunnittelussa. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, Tietojenkäsittelytieteiden laitos, Vuorovaikutteinen teknologia.
- Virtanen, H. 2012. Selkokielen käsikirja. Helsinki: Oppimateriaalikeskus Opik.

Kotokaveri-koulutus 4. kerta

”Vanhat” kotokaverit kertovat
Ideariihi toimintavinkeistä

Tervetuloa

- Viimekerttaisten asioiden mieleenpalauttelua
 - jutustelua kaverin kanssa
 - ”sukupolvi”-harjoitus
 - ”persoonan viisi tärkeää elementtiä”
- Haluatko kysyä jotain?

Toimintavinkkejä

- Edellisten koulutuskertojen satoa:

- kaupungin museoihin ja näyttelyihin tutustuminen
- kirjaston yleisöluennoille osallistuminen
- käsitöiden tekeminen
- ruoanlaittoa
- marjastus, sienestys
- erilaisten liikuntalajien kokeileminen, kuten uintia, keilailua tai retkeily luonnossa
- suomen opiskelu yhdessä
- valokuvien katselu
- kyläily toistenne luona
- läksyissä yms. auttaminen
- kaupungilla, kahvilassa käyminen

”Lankakerä”-harjoitus

Palautteen keruu

Koulutuksesta käytäntöön

- kotokavereille valitaan maahanmuuttaja-kaverit
- yhteydenotto maahanmuuttajapalveluilta ja ensimmäisestä tapaamisesta sopiminen
- tapaamiseen tulee mukaan sinun ja uuden kaverin lisäksi maahanmuuttajapalveluiden työntekijä sekä tulkki
- ensimmäisen tuetun tapaamisen jälkeen voitte sopia jatkosta maahanmuuttaja-kaverin kanssa

Lähteet

- Heikinheimo, K. & Huurskainen, V. 2002. Harjoituksilla voimaa, luovuutta ja työniloa. Helsinki: Sanopase Oy.
- Hiltunen, A. 2008. Vapaaehtoisen perehdytyskansio, Jyväskylän maahanmuuttajapalvelut.
- Kotokaveri-koulutus, 2012. Jyväskylän maahanmuuttajapalveluiden järjestämä vapaaehtoistoiminnan koulutus.

(Valokuvat: maahanmuuttajapalvelut)

**SUURET KIITOKSET
KAIKILLE
OSALLISTUMISESTA!**

Liite 3. Ilmottautumislomake koulutukseen

ILMOITTAUTUMISLOMAKE KOTO-KAVERI KOULUTUKSEEN

Nimi

Yhteystiedot (os, puh, sp)

Syntymävuosi

Aikaisemmat kokemukset vapaaehtoisena toimimisesta

Aikaisemmat kokemukset monikulttuurisesta toiminnasta

Millaisia odotuksia sinulla on maahanmuuttajan koto-kaverina toimimisesta?

Onko sinulla jotain erityistaitoja, joita haluaisit hyödyntää vapaaehtoistoiminnassa?

Onko sinulla jotain rajoitteita, jotka olisi hyvä huomioida?

Liite 4. Tukihenkilöpyyntö

MAAHANMUUTTAJAT

Tukihenkilöpyyntö

pyyntöpäivä _____

sopimuspäivä _____

YHTEYSTIEDOT:

Sukunimi: _____

syntymävuosi: _____

Etunimi: _____

sukupuoli: mies nainen

Osoite: _____

postinumero: _____

Puhelin: _____

Puoliso: _____

syntymävuosi: _____

Lasten nimi: _____

syntymävuosi: _____

sukupuoli: poika tyttö

syntymävuosi: _____

sukupuoli: poika tyttö

syntymävuosi: _____

sukupuoli: poika tyttö

Muut: _____

Mistä maasta / kansalaisuus: _____

Milloin muuttanut suomeen: _____ Äidinkieli: _____

Suomenkielitaito: _____ Muu kielitaito: _____

Toivomukset / harrastukset: _____

Saa ottaa yhteyttä: Ulkomaalaistoimisto Satakielien keskus Muu _____

Mahdollinen yhteyshenkilö: _____ puh. _____

Tiedot tulevat vain Vapaaehtoistoiminnan keskus VaParin käyttöön.

8 /98 C:/tekstit/maahl98.doc

Liite 5. Tiedote 1

KOTOKAVERIKOULUTUS

Yksin uudessa ympäristössä voi olla vaikea lähteä liikkeelle ja etsiä itselleen harrastuksia ja muuta toimintaa. Kotokaveritoiminnan tarkoituksena on helpottaa pääsemistä mukaan arjen toimintoihin ja harrastuksiin sekä saada kontakteja muihin ihmisiin. Kaikki tulevat kokokaverit saavat toimintaan koulutuksen.

Seuraava koulutus alkaa

keskiviikkona 17.10. klo 17.00 Monikulttuurikeskus Gloriassa, osoitteessa Matarakatu 6.

Seuraavat koulutuskerrat ovat

24.10.

31.10.

7.11. ja

21.11.

Koulutus toteutetaan yhteistyössä Jyväskylän kaupungin maahanmuuttajapalvelujen ja vapaaehtoistoiminnan palvelujen sekä Monikulttuurikeskus Glorian kanssa.

Lisätietoja ja ilmoittautumiset:

Sirpa Kauranen (014-266 33428) ja

Maia Fandi (014-266 34 27) maahanmuuttajapalveluista sekä

Sari Välimäki (040-777 5648) vapaaehtoistoiminnan palveluista.

Sähköpostiosoitteet etunimi.sukunimi@jkl.fi.

Kotokaveri-toiminta

Mitä Koto-kaveri- toiminta on vapaaehtoista maahanmuuttajatyötä. Tarkoituksena on olla kaverina maahanmuuttajalle, tutustua yhdessä Jyväskylään ja sen tarjoamiin toimintamahdollisuuksiin.

Miten Tapaamalla noin kerran viikossa yhdessä sovittuna aikana, yhdessä sovitussa paikassa. Toimintaa suunnitellaan yhdessä kaverin ja muiden kotokaverien kanssa. Se voi olla esimerkiksi harrastuksiin tutustumista, yhdessä harrastamista tai vaikka tapahtumiin osallistumista..

Miksi Yksin uudessa ympäristössä voi olla vaikea lähteä liikkeelle. Kotokaveritoiminnan tarkoituksena on helpottaa pääsemistä mukaan arjen toimintoihin ja harrastuksiin sekä saada kontakteja muihin ihmisiin.

Kenelle Noin vuoden maassa olleille pääsääntöisesti pakolais- taustaisille maahanmuuttajille.

Kuka Koto-kaveri –koulutus on tarkoitettu 18 vuotta täytäneille, monikulttuurisesta toiminnasta kiinnostuneille henkilöille. Koulutuksen kautta mahdollisuus ryhtyä maahanmuuttajan koto-kaveriksi

Liite 7. Palautelomake

Mihin olit tyytyväinen koulutuksessa?

Jäitkö kaipaamaan jotakin koulutukselta?

Saitko tarpeeksi tietoa?

Onko koulutuksen muussa toteutuksessa jotakin kommentoitavaa?

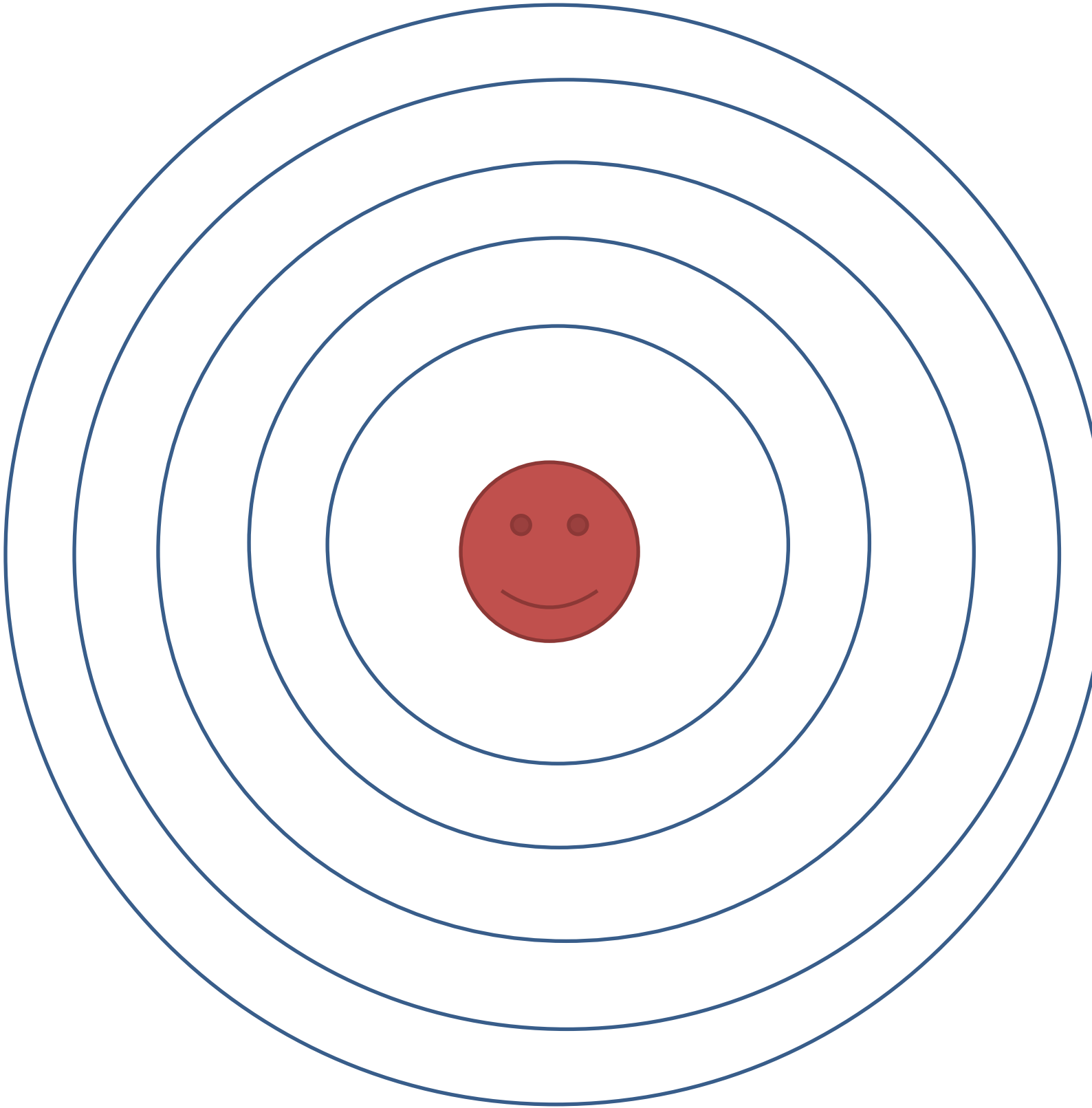
Millä mielin lähdet kohti kotokaverina toimimista?

Liite 8. Sukupolvi -harjoitus

- Miten määritellään ”hyvä” ja ”paha”?
- Mikä on perheen rakenne?
- Millainen on miesten ja naisten välinen suhde?
- Miten aika käsitetään?
- Mitkä perinteet ovat tärkeitä?
- Mitä kieliä puhutaan?
- Mitkä säännöt hallitsevat ruoan ja juoman kulutusta?
- Kuinka tietoa jaetaan?
- Kenellä on valta ja kuinka se on saavutettu?
- Millaisia ovat reaktiot toisia kulttuureja kohtaan?
- Mikä on hassua?
- Mitä osaa uskonto näyttelee?

Liite 9. Persoonan viisi elementtiä -harjoitus

Mikä muovaa minun persoonaani?

Liite 10. Odotukset

Mitä kotokaverilta odotetaan?

Luotettavuus

Luottamuksellisuus

Suvaitsevuus

Avoimuus

Yhteistyö

Ilo

Mitä kotokaveri voi odottaa?

Ohjaus

Tuki

Yhteistyö

Ilo

Kokemuksen karttuminen

Oppiminen